MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

KRISTINA GRABAUSKIENĖ

SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĘSTINĖS STUDIJOS

VAIKŲ POZITYVAUS ELGESIO UGDYMAS DIENOS CENTRUOSE: SOCIALINIO DARBO PRAKTIKA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *docentė dr. Rita Raudeliūnaitė*

Marijampolė, 2020 m.

TURINYS

SĄVOKŲ ŽODYNAS 3

ĮVADAS 4

1 VAIKŲ DIENOS CENTRŲ VAIDMUO UGDANT VAIKŲ POZITYVŲ ELGESĮ 7

1.1 Vaikų probleminį elgesį lemiantys veiksniai 7

1.2 Vaikų dienos centrų teisinis reglamentavimas 17

1.3 Socioedukacinių paslaugų teikimas dienos centruose 25

1.4 Vaikų pozityvaus elgesio skatinimo strategijos dienos centruose 28

1.5 Socialinio darbuotojo vaidmuo ugdant vaikų pozityvų elgesį 35

2 SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTIS UGDANT VAIKŲ POZITYVŲ ELGESĮ DIENOS CENTRUOSE 41

2.1 Tyrimo metodologija 41

2.2 Tyrimo rezultatų analizė 45

2.2.1 Probleminis vaikų elgesys 45

2.2.2 Pozityvaus vaikų elgesio ugdymas dienos centruose 59

2.2.3 Socialinio darbuotojo kompetencija ugdant vaikų pozityvų elgesį 79

IŠVADOS 85

REKOMENDACIJOS 88

LITERATŪROS SĄRAŠAS 89

SANTRAUKA 102

SUMMARY 103

PRIEDAI 104

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Pozityvi tėvystė – „..tai vaikų auginimo filosofija, kuri koncentruojasi į vaiko galimybių, stiprybių ir gebėjimų ugdymą“ (Breidokienė ir Ignatovičienė, 2015, cit. pagal Coste, 2009, p. 217).

Pozityvus – *pozityvus* (pranc. positif < lot. positivus – sutartas, sąlyginis) turi tris reikšmes: teigiamas, pagrįstas; naudingas, sėkmingas; palankus, pritariamas (Tarptautinių žodžių žodynas, 2019).

Probleminis elgesys – „...tai elgesys, kuris socialiai apibrėžiamas kaip probleminis, keliantis nerimą bei nepriimtinas, nes neatitinka elgesio visuomenėje normų, ir kuriam taikomos tam tikros kontrolės priemonės“ (Bulotaitė, 2014, p. 12).

Socialinis darbuotojas – tai specialistas, kurio darbo paskirtis yra sustiprinti žmogaus prisitaikymo prie aplinkos sugebėjimus, atstatyti ryšius su bendruomene, padedant jam integruotis į visuomenę ir skatinant pilnavertiškesnį žmogaus socialinį funkcionavimą (Socialinių paslaugų įstatymas, 2019).

Vaikas - kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau (Vaiko teisių konvencija, 1995 liepos 21 d. Valstybės žinios, 60(1501)). *Vaikas* – žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip. Jeigu asmens amžius yra nežinomas ir yra priežasčių manyti, kad jis yra nepilnametis, toks asmuo laikomas vaiku, iki bus nustatyta priešingai (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2019).

Vaikų dienos centras – viešas juridinis asmuo ar jo padalinys (išskyrus ikimokyklinio ugdymo įstaigas, bendrojo ugdymo mokyklas, neįgaliųjų organizacijas ir organizacijas, teikiančias paslaugas tik neįgaliesiems, psichikos sveikatos centrus), teikiantis dienos socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas, dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015). *Vaikų dienos centras* - institucija teikianti kompleksinę pagalbą šeimoms ir vaikams (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010).

ĮVADAS

Temos aktualumas. Šeima užima svarbiausią vaidmenį vaiko asmenybės socialinei raidai (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010), nes šeima vaikui perteikia kultūrą, vertybes, elgesio normas, pirmines žinias, ugdo bendravimo įgūdžius (Burvytė, 2016). Tačiau vis spartėjantis gyvenimo tempas ir įvairūs socialiniai bei ekonominiai pokyčiai keičia šeimos padėtį bei vaikų ugdymo(si) situaciją šeimoje, dėl per didelio užimtumo tėvai vis mažiau laiko ir dėmesio skiria savo vaikams, ne visos šeimos tinkamai ugdo vaikus. Šeimoje vykstančius procesus ir vaikų ugdymo pokyčius lemia socialiniai visuomenės pokyčiai, kurie atspindi laiko stygių bendrauti su vaikais, juos ugdyti (Gudžinskienė ir Burvytė, 2018; Skirmantienė, 2013). M. Stevens (2018) teigia, jog neigiamas tėvų elgesys, tėvystės įgūdžių stoka, tvyranti neigiama atmosfera ir neigiami tarpusavio santykiai, netinkamas vaiko auklėjimo stilius yra veiksniai, turintys reikšmingų sąsajų su vaikų probleminiu elgesiu. Mokslininkai teigia, jog vaikų probleminį elgesį lemia įvairaus pobūdžio veiksniai ne tik šeimos aplinkoje, bet ir neigiami saitai su mokykla ir bendraamžiais, nepakankamas laisvalaikio organizavimas, negatyvi žiniasklaidos sklaida (Lynch, Keenan, 2018; Gomez-Ortiz ir kt., 2016; Žygaitienė, Veličkienė, 2016; Breidokienė, Ignatovičienė, 2015; Skirmantienė, 2013; Plaušinaitienė, Masiliauskienė, 2009).

Vaikų ugdymas iš tėvų reikalauja geresnio pasirengimo tėvystei. Todėl atsižvelgiant į šiandieninius tėvų poreikius, susijusius su vaikų harmoningu ugdymu, viena iš pagalbą teikiančių institucijų yra vaikų dienos centrai, kurie daro teigiamą įtaką pozityviai vaiko socializacijai, ugdo pozityvų vaikų elgesį (Gudžinskienė ir Burvytė, 2018; Vaitiekienė, 2013; Jančiauskytė, Širiakovienė, Plaušinaitienė, 2013). Vaikų dienos centrų teikiamų paslaugų ir vykdomų veiklų tikslinės grupės yra vaikai iš socialinę riziką patiriančių ir (ar) nepasiturinčių gyventojų šeimų, taip pat teikiama pagalba ir jų šeimos nariams. Esant poreikiui ir galimybei, centro paslaugos gali būti teikiamos ir kitiems vaikams bei jų šeimos nariams (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas, dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015). Dienos centrai vaikams pradėti steigti nuo 1994 m. Šiuo metu Lietuvoje veikia 376 vaikų dienos centrai, kuriuos lanko daugiau nei 9,5 tūkst. vaikų (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018). Pagal LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vaikų dienos centrų veiklos ir teikiamų socialinių paslaugų galutinę tyrimo ataskaitą (2015) nustatyta, kad vaikų dienos centruose teikiamų paslaugų spektras orientuotas į vaikų socialinių įgūdžių ugdymą ir turiningą popamokinę veiklą.

Remiantis vaikų dienos centrų teisiniais dokumentais galima teigti, kad dienos centrų paskirtis yra vykdyti dieninę vaikų priežiūrą, kad būtų patenkinti esminiai vaiko poreikiai.

J. Skirmantienė (2013) akcentuoja, jog didžiausią įtaką vaikų elgesio korekcijai daro prasmingas vaikų užimtumas. Dienos centrai, teikdami kompleksinę pagalbą, organizuoja turiningą vaikų užimtumą po pamokų: ugdo vaikų atsparumą socialinės rizikos veiksniams, skatina vaikų mokymosi motyvaciją, organizuoja jų laisvalaikio užimtumą, apsaugoja vaikus nuo netinkamo elgesio, stiprina jų savivertę (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010). I. Liepinaitienė ir R. Motiečienė (2017) mano, jog vaikai, lankantys dienos centrus, išmoksta spręsti savo problemas, o jų silpnybės virsta stiprybėmis. I. Tamutienės (2018) teigimu, siekiant stiprinti vaikų gerovę bei suteikti veiksmingas socialines paslaugas, būtina stiprinti vaikų dienos centrus.

Temos ištirtumas, naujumas. Vaikų dienos centrai įvairiais aspektais gana plačiai analizuojami tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslininkų. Vaikų teigiamo elgesio formavimą vaikų dienos centuose tyrė A. M. Puroila ir kt., (2012), Cho Blair ir kt., (2010). Siekiant sustiprinti teigiamą vaikų elgesį, mokslininkai D. Lynch, M. Keenan (2018), M. A. Dijkman, J. Harting, M. F. Van Der (2015), A. Flower ir kt., (2014) analizavo gero elgesio žaidimo poveikį jaunajai kartai. Y. Q. Zhou (2017) vertino pozityviosios tėvystės programas Singapūre, o apie tėvystės stiliaus įtaką vaikų elgesiui išsamius tyrimus atliko C. Bolkan ir kt., (2010), M. Stevens (2018), S. Sarwar (2016) ir C. Pastorelli ir kt., (2016). V. Gudžinskienė, R. Raudeliūnaitė, R. Uscila (2016) gilinosi į vaiko teisių įgyvendinimo galimybes vaikų dienos centruose. I. Eskytė (2008) nagrinėjo socialinio dalyvavimo plėtotę vaikų dienos centruose. Socialinę riziką patiriančiose šeimose augančių vaikų socialinių įgūdžių plėtojimo galimybes dailine veikla vaikų dienos centruose analizavo G. Jančiauskytė, A. Širiakovienė, A. Plaušinaitienė (2013). J. Skirmantienė (2013) gilinosi į neformaliojo ugdymo svarbą pozityviajai socializacijai, pažymėjo ir dienos centrų teikiamą naudą. N. Vaitiekienė (2013) daug dėmesio skyrė vaikų, lankančių dienos centrus, socialinių įgūdžių analizei. Individualaus ir grupinio socialinio darbo metodų derinimą dirbant su vaikais vaikų dienos centruose tyrė J. Pivorienė ir B. Abeciūnaitė (2010). Tačiau mokslinių tyrimų, analizuojančių dienos centruose dirbančių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį, stokojama.

Kadangi vis dažniau yra susiduriama su probleminio vaikų elgesio apraiškomis, reikšminga gilintis į įvairias pozityvaus vaikų elgesio ugdymo galimybes, akcentuojant vaikų dienos centrų vaidmenį.

Mokslinė problema. Vaikų dienos centrus dažniausiai lanko vaikai iš šeimų, patiriančių socialinę atskirtį, kuriose stokojama socialinių, pozityviosios tėvystės įgūdžių, bendravimo ir elgesio kultūros. Vienas iš vaikų dienos centrų veiklos tikslų, teikiant pagalbą vaikui – ugdyti vaikų pozityvų elgesį. Todėl aktualu tirti dienos centruose dirbančių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį. Mokslinei problemai apibrėžti keliamas probleminis klausimas: kaip vaikų dienos centrai, kaip socioedukacinių paslaugų teikėjai, prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio ugdymo?

Tyrimo objektas. Vaikų pozityvaus elgesio ugdymas dienos centruose.

Darbo tikslas. Teoriškai ir empiriškai pagrįsti vaikų pozityvaus elgesio ugdymo galimybes dienos centruose.

Uždaviniai

1. Apibrėžti vaikų probleminį elgesį lemiančius veiksnius.
2. Atskleisti vaikų dienos centrų vaidmenį ugdant vaikų pozityvų elgesį.
3. Atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose.

Darbo metodai:

Teoriniai metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų, susijusių su analizuojama tema, analizė, siekiant nustatyti vaikų probleminį elgesį lemiančius veiksnius, bei siekis atskleisti dienos centrų vaidmenį ugdant vaikų pozityvų elgesį.

Empiriniai metodai: pasirinktas kokybinio tyrimo metodas, pusiau struktūruotas interviu, siekiant atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose.

Tyrimo rezultatams analizuoti pasirinktas turinio analizės metodas.

Darbo struktūra: magistro darbas sudarytas iš įvado, dviejų skyrių, išvadų, rekomendacijų, literatūros sąrašo, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei priedų. Darbo apimtis 103 puslapiai be priedų. Magistriniame darbe pateiktos vaizdinės priemonės: 16 lentelių ir 7 paveikslai.

1 VAIKŲ DIENOS CENTRŲ VAIDMUO UGDANT VAIKŲ POZITYVŲ ELGESĮ

Vaikų dienos centrai teikia kompleksines paslaugas socialinę atskirtį patiriančioms šeimoms ir jose augantiems vaikams. Organizuoja socialinių įgūdžių ugdymą, pamokų ruošą, laisvalaikio užimtumą, tėvystės ir motinystės įgūdžių ugdymą (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010; Eskytė, 2008). Dienos centruose sudaromos sąlygos vaikui ir jo šeimai „...ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį“ (Eskytė, 2008, p. 144-145).

Šiame skyriuje bus analizuojama vaikų probleminį elgesį lemiantys veiksniai, vaikų dienos centrų teisinis reglamentavimas, socioedukacinių paslaugų teikimas dienos centruose, vaikų pozityvaus elgesio skatinimo strategijos dienos centruose, socialinio darbuotojo vaidmuo ugdant vaikų pozityvų elgesį.

1.1 Vaikų probleminį elgesį lemiantys veiksniai

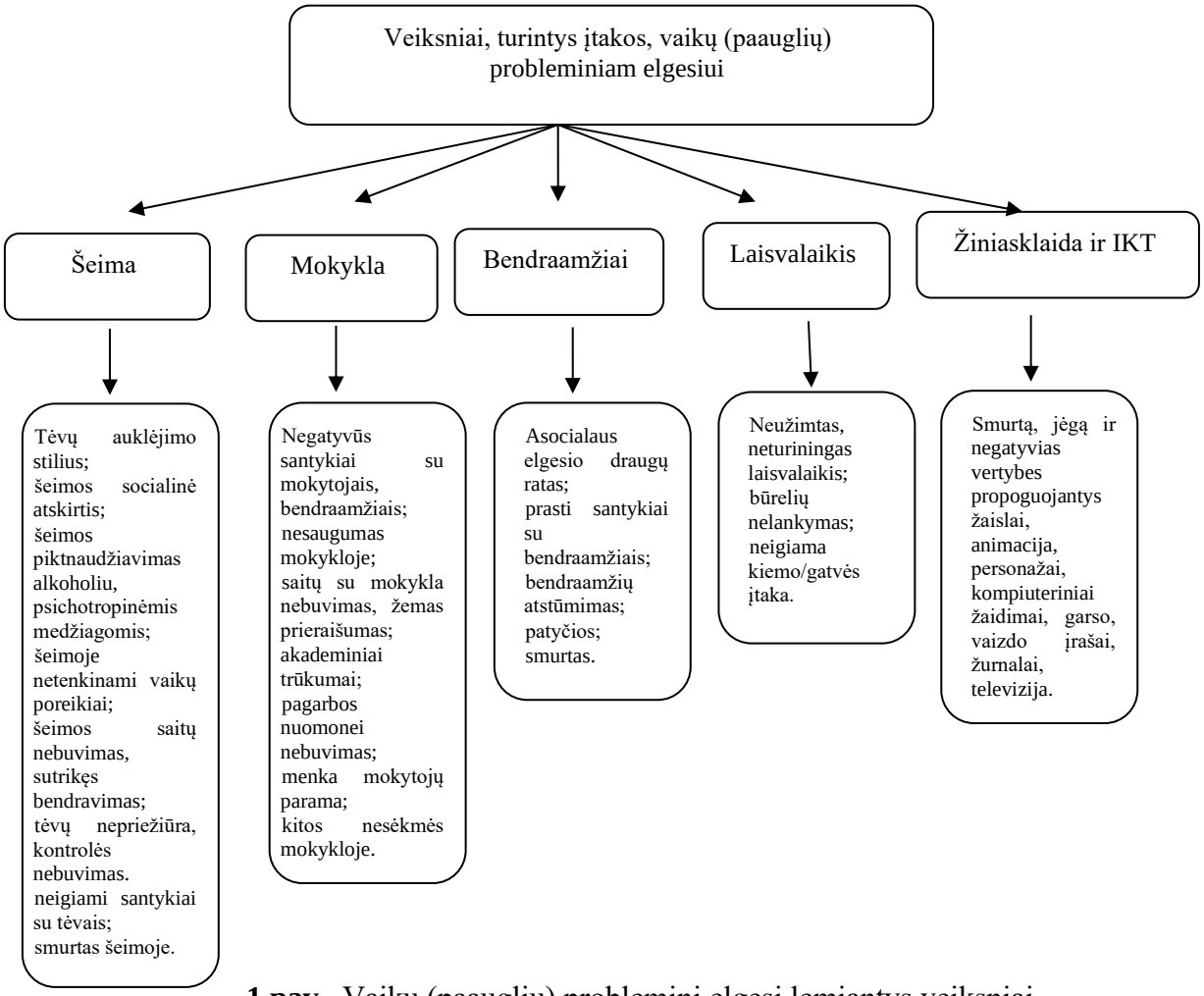
„Probleminis elgesys – tai elgesys, kuris socialiai apibrėžiamas kaip probleminis, keliantis nerimą bei nepriimtinas, nes neatitinka elgesio visuomenėje normų, ir kuriam taikomos tam tikros kontrolės priemonės“ (Bulotaitė, 2014, p. 12). Vaikai gali turėti įvairių elgesio problemų: pasižymėti fizine ir žodine agresija, priekabiavimu, nepagarba, nepaklusnumu (Flower ir kt., 2014), piktnaudžiauti narkotikais, rūkyti, smurtauti prieš bendraamžius (Dijkman ir kt., 2015). Mokslininkai teigia, kad vaikai, kurie linkę į delinkventinį elgesį, bėga iš namų, valkatauja, nesilaiko socialinių normų, girtauja, rūko, prastai mokosi, užsiima nusikalstama veika ir yra linkę netgi į savižudybes (Karjalainen ir kt., 2019; Bulotaitė, 2014; Umbrasienė ir Narkauskaitė, 2010). B. Žygaitienė ir J. Veličkienė (2016) išskiria pagrindines probleminio vaikų elgesio išraiškas: neleistinas fizinės jėgos panaudojimas prieš aplinkinius, atsikalbinėjimas, svetimo turto gadinimas, alkoholio, narkotikų vartojimas, rūkymas, necenzūrinių žodžių vartojimas, nesimokymas, pamokų praleidimas, šiurkštus elgesys su aplinkiniais, nemandagus elgesys su šeima, bėgimas iš namų, svetimų pinigų arba daiktų pasisavinimas ir negrąžinimas.

Vaikų probleminio elgesio apraiškos – didelė problema, nes sukelia neigiamus padarinius ne tik pačiam vaikui, bet ir visai visuomenei (Barkauskienė ir kt., 2014; Leliūgienė, Vaišnoraitė, 2007). Rizikingas elgesys: alkoholio, tabako, narkotikų vartojimas, ankstyvi lytiniai santykiai, dažnai prasideda jauname amžiuje ir turi neigiamos įtakos

tolimesniame socialiniame ir ekonominiame vaiko gyvenime (Umbrasienė ir Narkauskaitė, 2010).

Daugelis mokslininkų siekia paaiškinti vaikų probleminio elgesio kilmę. Vienose teorijose teigiama, kad probleminio elgesio pagrindas pati asmenybė (individas), kitose – socialinė aplinka. Pasak L. Bulotaitės, „elgsena yra individo (asmenybės), jo elgesio ir suvoktos aplinkos sąveikos rezultatas“ (Bulotaitė, 2014, p. 20). Sąveikaujant šioms trims sistemoms aiškinama probleminio elgesio kilmė. Šiuolaikiniai autoriai teigia, kad elgsena yra individo, jo elgesio ir suvoktos aplinkos sąveikos rezultatas, šios sistemos yra tarpusavyje susijusios. Probleminio elgesio kilmė grindžiama šių sistemų sąveikos ypatumais. Viena dalis veiksnių skatina individo probleminį elgesį, kita - kontroliuoja. Balansas tarp šių veiksnių lemia probleminio elgesio lygį (Bulotaitė, 2014).

Mokslininkai įvardina esminius veiksnius, darančius neigiamą įtaką vaikų elgesiui: R. Žukauskienė ir kt. (2011), R. Žukauskienė ir O. Malinauskienė (2008), I. Leliūgienė ir V. Vaišnoraitė (2007) įvardina tėvų auklėjimo stiliaus įtaką, socialines ir kultūrines vertybes, kaip esminius veiksnius, turinčius reikšmingos įtakos formuotis negatyviam vaiko elgesiui. E. Žiobienė (2006) akcentuoja neigiamą žiniasklaidos įtaką. B. Žygaitienės ir J. Veličkienės (2016) išryškina šeimos kontrolę, auklėjimo funkcijų susilpnėjimą, socialinį apleistumą, nusikalstamumą šeimoje, smurtą prieš vaikus. N. Umbrasienė, L. Narkauskaitė (2010) pažymi vidinius (psichinė, fizinė sveikata, temperamentas ir pan.) ir išorinius (tėvų psichikos sveikata, auklėjimas, skurdas šeimoje, probleminis draugų elgesys) veiksnius ir jų sąveiką. R. Baleišienė ir R. Barkauskienė (2007), D. Lynch ir M. Keenan (2018) įvardina saitus su mokykla ir bendraamžiais. E. Vosylienė (2009) ir S. Justickaja, V. Kalpokas, L. Ūselė (2008) teigia, jog vaikų polinkis į probleminį elgesį priklauso nuo daugelio veiksnių, tai yra: vaikų amžiaus, santykių su tėvais, tėvų auklėjimo stiliaus, pasiekimų mokykloje, laisvalaikio praleidimo, pasirenkamos bendraamžių grupės ypatumų. Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkai išskiria pagrindines veiksnių grupes, turinčias įtakos vaikų (paauglių) probleminiam elgesiui (1 pav.)

1 pav. Vaikų (paauglių) probleminį elgesį lemiantys veiksniai

Šaltinis: sudaryta pagal R. Breidokienė ir S. Ignatovičienė, 2015; V. Blažytė ir S. Raižienė, 2014; N. Vaitiekienė, 2013; J. Skirmantienė, 2013; R. Baleišienė ir R. Barkauskienė, 2007

Šeimos įtaka. „Būti vaiku nėra lengva...“, teigia I. Eskytė (2008, p. 143), nes „...tai laikotarpis, reikšmingas visam tolimesniam gyvenimui, kai vaikas kupinas naujos energijos ir nuolat siekia pasinerti į pažinimo paslaptis, mokosi būti savarankiškas, siekia pažinti save, aplinką“. Analizuojant įvairių užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbus apie vaikų probleminį elgesį, galima pastebėti, jog daugelis autorių mano, kad probleminis vaikų elgesys glaudžiai susijęs su šeima, kurioje vaikas auga. E. Vosylienės (2009) ir D. Nasvytienės (2005) teigimu, šeima pirmoji vaiko socialinė struktūra, kuri formuoja, kontroliuoja vaiko elgesį ir ugdo vertybes, kuriomis vaikas vadovaujasi tolimesniame savo gyvenime. N. Vaitiekienė (2013), B. Manimegalai, J. Parameswari (2015), E. K. Newton, D. Laible, G. Carlo, J. S. Steele, M. McGinley (2014) teigimu, šiuolaikinėje visuomenėje šeimos dažnai susiduria su pavojumi patirti socialinę atskirtį. Ypač daugėja šeimų, kurios piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis medžiagomis, patiria skurdą, pasižymi žemu išsilavinimo lygiu, šioms šeimoms ypač trūksta tinkamų socialinių įgūdžių, kurie padėtų pozityviai ugdyti bei auklėti vaikus. I. Eskytė (2008)

teigia, jog tokios šeimos dažnai nepakankamai gerai rūpinasi vaikais, todėl vaikai atsiduria tarsi kryžkelėje, išgyvena chaosą. Vaikai sutrinka ir nebežino, kuo vadovautis gyvenime: ar visuomenėje priimtinoms elgesio normomis, ar savo namų taisyklėmis (Eskytė, 2008). Pasak E. Masiliauskienės ir V. Griškutės (2010), socialinę atskirtį patiriančiose šeimose augantys vaikai vadovaujasi netinkamais elgsenos modeliais.

Tėvystės įgūdžių stoka lemia vaiko nepasitikėjimą savimi, delinkventinį elgesį, polinkį į įvairias priklausomybes, didina dvasinės sveikatos sutrikimus (Vyšniauskytė-Rimkienė ir Matulevičiūtė, 2016; Briers, 2011).

Vaikų augimas šeimose, kurios piktnaudžiauja alkoholiu, - viena iš delikventinio vaikų elgesio priežasčių (Gudžinskienė ir Gedminienė, 2011). Autorių teigimu, vaikai augdami šeimose, kuriose gana dažnai vartojamas alkoholis, yra linkę jausti nuolatinę baimę, kaltę, pasižymi neadekvačiu savęs vertinimu. Tokiose šeimose vaikas jaučiasi atstumtas, pasižymi polinkiu į nusikalstamą veiką, alkoholizmą. Neretai tokie vaikai susiduria su didelėmis mokymosi problemomis, delikventiniu elgesiu ir agresija prieš bendraamžius. Vaikų probleminį elgesį lemia tėvų nesugebėjimas vaiką išklausyti, juo pasirūpinti, tenkinti elementarius vaiko poreikius, pozityviai bendrauti (Gudžinskienė ir Gedminienė, 2011). E. Masiliauskienė ir V. Griškutė (2010) išskyrė esmines negatyvias tėvų elgsenos pasekmes vaikams: neužtikrinamas vaikų fizinis, protinis, dvasinis, dorinis vystymasis ir saugumas; sukuriama aplinka, neskatinanti sveiko ir produktyvaus vaiko augimo ir vystymosi; sutrikęs šeimos narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas apriboja vaiko galimybes išreikšti poreikius ir jausmus; vaikai pasižymi žemu savęs vertinimu; vaikai neturi tinkamų socialinių įgūdžių; neužtikrinamos pagrindinės vaikų teisės (priežiūra, ugdymas, laisvalaikis ir kt.); ribojamos vaikų galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

S. Justickaja, V. Kalpokas, L. Ūselė (2008) akcentuoja vaiko santykius su šeima, nes pirmiausia šeimoje vaikas mokomas kalbėti, bendrauti su socialine aplinka, iš tėvų vaikas perima elgesio bruožus, vertybes, nuostatas. Įvairūs **negatyvūs veiksniai, vyraujantys šeimoje,** tokie kaip: tėvų neprieţiūra, kontrolės nebuvimas, fizinių bausmių taikymas, neigiami santykiai su tėvais, lemia vaiko probleminį elgesį vaikystėje ir tolimesniame gyvenime. Tėvų vaidmuo formuojant vaikų elgesį yra labai svarbus, nes šeima ir namai yra vieta, kur prasideda vaiko vystymasis (Sarwar, 2016; Manimegalai ir Parameswari, 2015). Vaikui šeima yra svarbiausia institucija, nerasdamas palaikymo šeimoje, negaudamas šilumos, priežiūros ir artumo vaikas patiria menkavertiškumo jausmą (Malinauskienė, 2011). Tyrimai rodo, jog vaikai, kurie šeimoje jaučiasi atstumti, neįvertinti, nemylimi, pasižymi didesniu polinkiu į probleminį elgesį (Žukauskienė ir Malinauskienė, 2008). Vaiko raidai

poveikį daro artimiausia aplinka, tėvų auklėjimo pobūdis, ryšiai su tėvais (Malinauskienė ir Žukauskienė, 2011; Žukauskienė, 2012). K. S. Cho Blair, L. Fox, R. Lentini (2010) teigia, jog sutrikę santykiai su šeima gali neigiamai paveikti vaiko raidą.

O. Gómez-Ortiz, E. María-Romera, R. Ortega-Ruiz (2016) akcentuoja **tėvų auklėjimo stiliaus** įtaką vaikų elgesio modeliavimui. F. Ivanauskienė (2002) pažymi, jog vaiko elgesys priklauso nuo tėvų auklėjimo stiliaus, jų asmeninio pavyzdžio. C. Pastorelli ir kt. (2016), A. Martin ir K. R. Olson, (2015) teigimu, vaikų gebėjimai elgtis teigiamai arba neigiamai pasireiškia per jų turimą patirtį šeimos santykiuose. C. Bolkan, Y. Sano, J. De Costa, A. C. Acock ir R. D. Day (2010) teigia, jog tėvų auklėjimo stilius formuoja vaiko elgesį.

E. P. Zambacevičienė ir L. Vičkutė (2004) išskiria tris tėvų auklėjimo stilius: demokratinis, liberalusis, autoritarinis. J. Pivorienės, V. Miliauskienės (2006) ir C. Bolkan, Y. Sano, J. De Costa, A. C. Acock ir R. D. Day (2010) teigia, jog tėvai auklėdami savo vaikus vadovaujasi įvairiais auklėjimo stiliais. Autoriai išskiria autokratišką, autoritarinį, autoritetinį, nuolaidų, viską leidžiantį tėvų auklėjimo stilius. T. N. Liobikienė (2009) akcentuoja autoritarinį, ugdantį ir viską leidžiantį tėvų auklėjimo stilių. *Autoritarinis* auklėjimo stilius – tėvai labai reiklūs, griežti, kontroliuojantys, naudojantys fizinį smurtą. Tėvai vengia pagirti vaikus, reguliuoja vaikų užimtumo reikalus, laisvalaikį, santykius su bendraamžiais. Šiame modelyje vaikų ir tėvų santykiai konfliktiški, vaikai tampa nepasitikintys savimi. *Ugdantis* auklėjimo stilius – tėvai tenkina vaikų poreikius, atsižvelgia į vaiko norus, galimybes, amžių, ugdo gerąsias vertybes, stiprina vaiko pasitikėjimą savimi. Šiame modelyje tėvų ir vaikų santykiai pagarbūs, draugiški, atviri. *Viską leidžiantis* auklėjimo stilius – tėvai pasižymi perdėtu atlaidumu, vaiko įgeidžių tenkinimu arba visai apleidžia vaiką. Tėvų ir vaikų santykiai paviršutiniški, įtempti (Liobikienė, 2009).

O. Malinauskienė, R. Vosylis, R. Erentaitė ir R. Žukauskienė (2010) pažymi kitus tėvų auklėjimo stilius, kaip emocinė šiluma, atstūmimas ir perdėta globa.

- Emocinė šiluma: tėvai vaikus apgaubia dėmesiu, šiluma, suteikia nuolatinę pagalbą, tenkina vaiko poreikius, nustato vaikui suprantamas taisykles.
- Atstūmimas: tėvai vaikams įsakinėja, juos kontroliuoja, nustato itin griežtas taisykles, kartais naudoja fizinę prievartą, vaikai negali patys priimti sprendimų, už juos viską sprendžia tėvai.
- Perdėta globa: tėvai iš vaikų reikalauja aukštų pasiekimo standartų, paklusnumo, taisyklių laikymosi (Malinauskienė ir kt., 2010).

S. Sarwar (2016) tyrimo metu atskleista, jog tėvai, kurie vaikus auklėja pagal *autoritarinį* tėvystės stilių, labiausiai daro įtaką vaikų probleminiam elgesiui,

nusikalstamumui, o vadovaudamiesi *autoritetiniu* stiliumi mažina tikimybę vaikams elgtis netinkamai - tai efektyviausias ir naudingiausias tėvystės stilius. Autoritetinis tėvų auklėjimo stilius turi aukštesnį psichologinės kompetencijos lygį ir pasižymi mažiausiomis vaikų elgesio problemomis lyginant su kitais tėvystės stiliais (Bolkan ir kt., 2010).

B. Kairienė (2013) teigia, jog tėvai, kurie naudoja prieš vaikus emocinį ar fizinį smurtą, labai prisideda prie vaikų delinkventinio elgesio apraiškų. I. Tamutienės (2018) teigimu, **tėvų smurtas prieš vaikus** - aktuali socialinė problema. Šeimoje taikomos fizinės bausmės, psichologinė agresija, neigiamas bendravimas, dėmesio ir šilumos trūkumas didina vaikų smurtinį elgesį (Gómez-Ortiz ir kt., 2016). J. Durrant (2012) teigimu, tėvai auklėdami savo vaikus turėtų vengti fizinių ir psichologinių bausmių taikymo, nes fizinės ir kitos žeminančios bausmės labai kenkia vaikų emociniam vystymuisi. Fizinės bausmės verčia vaiką jaustis nepasitikinčiu savimi, vaikas linksta į depresiją, nerimą, alkoholio ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimą, savižudybę, jiems būdinga žema savigarba, emocinis nestabilumas, nepasitikėjimas kitais, delinkventinis elgesys. R. Rimkienė ir R. Sabaliauskienė (2015) pažymi, jog tėvų taikomos fizinės bausmės skatina smurtauti ir pačius vaikus, nes vaikai linkę atkartoti tėvų elgesį. Taigi, tėvų auklėjimo stilius turi reikšmingos įtakos nulemiant tolimesnį vaiko gyvenimą, nes „per auklėjimo stilių tėvai struktūriškai – tiesiogiai arba netiesiogiai, sąmoningai arba nesąmoningai – veikia vaiką“ (Pivorienė ir Miliauskienė, 2006, p. 98).

C. H. Lin (2018) teigimu, vienas iš veiksnių, lemiantis probleminį vaikų elgesį, yra **augimas ne biologinėje vaiko šeimoje**. Priežastys, dėl kurių vaikas atsiranda globos įstaigose, pas globėjus, dažniausiai yra tėvų piktnaudžiavimas alkoholiu, prichotropinėmis medžiagomis, įkalinimas, psichikos ligos ar netinkamas elgesys su vaikais. Vaikai atskirti nuo šeimos patiria didelį stresą, todėl pasižymi sunkesnėmis elgesio ir psichinėmis sveikatos problemomis. E. Vosylienė (2009) pažymi, jog neigiamai vaiko socializacijai įtakos turi ir **nepilna šeima,** kai vaikus auklėja tik vienas iš tėvų. Autorės teigimu, situaciją dar pablogina, jei vienišas tėvas ar motina girtauja. Tokiose šeimose augantiems vaikams dažniausiai trūksta dėmesio, materialinės paramos, vaikai dažnai patiria mokslo sunkumus, elgesio pokyčius (agresiją, uždarumą) (Vosylienė, 2009).

Mokyklos įtaka. Analizuojant sąsajas tarp socialinės aplinkos ir asocialaus vaikų elgesio pažymima, kad didelę reikšmę turi **santykiai su mokytojais ir bendraamžiais.** Pasak R. Baleišienės ir R. Barkauskienės (2007), probleminiam vaikų elgesiui didelę reikšmę turi ir saitai su mokykla: vaikų santykiai su mokytojais ir bendraamžiais, saugumas mokykloje, prieraišumas, mokyklos taisyklių pripažinimas bei mokymosi įsipareigojimai.

Mokykloje jaunimas įgyja ne tik formalių žinių, teigia O. Petronienė (2009), bet ir bendravimo, bendradarbiavimo bei elgesio įgūdžių. B. Kairienė ir D. Ščerbakova (2008) teigia, kad vaikų socialinis ryšys su mokykla ir draugais vaikams pats svarbiausias. Vaikai mokykloje praleidžia daug laiko, sukuria emocinius ryšius su klasės draugais ir mokytojais. Vaikai, kurie nepalaiko teigiamų, stiprių ryšių su mokykla, jos bendruomene, pasižymi probleminiu elgesiu (Kairienė ir Ščerbakova, 2008). Artimas mokytojų santykis su vaikais, rūpestingumas ir parama skatina teigiamą vaikų raidą ir mažina elgesio problemas ne tik mokykloje, bet ir kitoje aplinkoje (Skalická ir kt., 2015), o negatyvus mokytojų ir mokinių bendravimas bei neigiami santykiai su bendraamžiais didina vaikų probleminio elgesio pasireiškimą, įsitraukimą į įvairias rizikas (Baleišienė ir Barkauskienė, 2007). Vaikai, kurie nemėgsta mokyklos, patiria joje nesėkmes, prastai mokosi, praleidinėja pamokas, yra labiau linkę į delinkventinį elgesį nei tie, kurie turi stiprius ryšius su ugdymo institucija (Justickaja ir kt., 2008). D. Lynch ir M. Keenan (2018) teigimu, dėl probleminio vaikų elgesio kasmet prarandama iki penkių savaičių mokymosi laiko. Probleminis vaikų elgesys kenkia jų gyvenimo galimybėms. Viena iš vaikų (paauglių) probleminio elgesio formų yra nusikalstama veika ir smurtas (Plaušinaitienė ir Masiliauskienė, 2009). Autorių teigimu, vaikai bandydami sumažinti savo menkavertiškumo jausmą ir pagerinti savo turimą socialinį statusą linkę smurtauti prieš kitus vaikus fiziškai ir psichologiškai. Smurtą lemia įvairūs faktoriai: socialinių įgūdžių neturėjimas, noras lyderiauti, smurtiniai kompiuteriniai žaidimai, emocinis pervargimas, išoriniai asmenybės ypatumai, akademiniai bei socialiniai trūmumai (Plaušinaitienė ir Masiliauskienė, 2009). Autorių teigimu, vaikų smurtas dažnėja ir tampa kasdienis reiškinys, trikdantis vaikų psichologinę gerovę. Mokslininkės akcentuoja, kad dažniausiai vaikų agresiją ir smurtą prieš kitus lemiantis veiksnys yra pačių vaikystėje iš tėvų ar mokykloje patirtas smurtas, pavydo jausmas, netolerancija vaikams, turintiems akademinių, socialinių ir fizinių trūkumų, taip pat „...menkas savęs vertinimas ir siekis asocialiu elgesiu eliminuoti menkavertiškumo jausmą bei atstatyti ar dar labiau pakelti savo statusą socialinėje terpėje“ (Plaušinaitienė ir Masiliauskienė, 2009, p. 176).

Analizuojant vaikų asocialaus elgesio mokykloje prielaidas galima teigti, kad vaikams mokykloje stinga meilės (rūpesčio), emocinio saugumo ir pagarbos jų nuomonei. R. Baleišienės ir R. Barkauskienės (2007) tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų polinkį į probleminį elgesį lemia žemas prieraišumas prie mokyklos, menka mokytojų parama, prasti santykiai su bendraamžiais.

V. Pruskus ir G. Tuzienė (2011) atskleidė mokytojų požiūrį į veiksnius, kurie lemia vaikų delinkventinį elgesį, tokius kaip žiniasklaida, smurtas šeimoje, socialinė aplinka,

bandymas atkreipti į save dėmesį, nesėkmių moksle užmiršimas, neišsiskyrimas iš draugų kompanijos. B. Žygaitienė ir J. Veličkienė (2016) atskleidė tiek mokytojų, tiek pačių vaikų nuomonę apie probleminio elgesio priežastis (2 pav.).

Vaikų nuomonė apie jų probleminio elgesio priežastis	Mokytojų nuomonė apie paauglių probleminio elgesio priežastis
• Siekis pakeisti savo statusą mokykloje • Kerštas • Savęs patikrinimas • Siekis padėti draugui • Siekis būti pripažintam • Chuliganiškos paskatos • Noras save įtvirtinti • Neigiama žiniasklaidos įtaka • Asmeninės savybės • Neigiama kiemo/gatvės įtaka • Blogas auklėjimas šeimoje	• Netinkamas auklėjimas • Šeimos socialinė padėtis • Paauglio asmeninės savybės • Sudėtingi santykiai • Paauglių neužimtumas • Neigiama įtaka

2 pav. Vaikų ir mokytojų nuomonė apie vaikų probleminio elgesio priežastis

Šaltinis: Žygaitienė ir Veličkienė, 2016

Bendraamžių įtaka ir laisvalaikio užimtumas. V. Blažytė ir S. Raižienė (2014) akcentuoja, jog svarbus veiksnys, turintis reikšmingos įtakos vaikų elgesio formavimuisi, yra ir **santykiai su draugais, bendraamžiais**. Autorių teigimu, probleminiu elgesiu pasižymintys vaikai turi platesnį artimų draugų ratą, kuriame vyrauja panašūs grupės interesai ir vienodas vaikų požiūris į delinkventinį elgesį. Esant didesniam draugų ratui yra lengviau perimti asocialaus elgesio nuostatas (Blažytė ir Raižienė, 2014). Paauglystės laikotarpiu silpnėja tėvų įtaka ir stiprėja bendraamžių įtaka vaikui, nes atsiranda nauji autoritetai (Justickaja ir kt., 2008). Bendravimas leidžia individui patenkinti prieraišumo poreikius, tarpasmeniniai santykiai su draugais stipriai veikia kiekvieno vaiko elgesį (Kairienė ir Ščerbakova, 2008). Su draugais leidžiamas laikas vaikams suteikia galimybę palaikyti socialinius ryšius už šeimos ribų, vystyti savo tapatumą (Lisinskienė, 2016). Laisvalaikio leidimas neformaliose bendraamžių grupėse, kuriose stipriai išreiškiamos neigiamos ypatybės: smurtas, nepagarba, šeimos, mokyklos taisyklių nepaisymas, lemia vaiko probleminį elgesį (Žygaitienė ir Veličkienė, 2016; Vosylienė, 2009; Justickaja ir kt., 2008).

Nepilnamečių nusikalstamumas - socialinė problema, susirūpinimą kelianti ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje (Sarwar, 2016). Kvieskienės ir Mockevičienės (2002) teigimu, vaikų (paauglių) nusikalstamumą skatina neužimtas laisvalaikis. „Laisvalaikis, kaip socialinė vertybė, yra arčiausiai mūsų ir daro didžiausią įtaką, ypač ankstyvojoje vaikystėje ir paauglystėje“ (Žygaitienė ir Veličkienė, 2016, p. 63). J. Skirmantienė (2013) pažymi, jog

laisvalaikio užimtumas yra svarbus vaikų socializacijos veiksnys, darantis teigiamą įtaką vaikų elgesio korekcijai, praturtinantis intelektines, dvasines savybes ir padedantis užkirsti kelią įvairiems žalingiems įpročiams, nusikalstamumui, smurtui. B. Žygaitienės ir J. Veličkienės (2016) teigimu, šiuolaikiniai tėvai neskiria savo vaikams pakankamia dėmesio, retai leidžia laisvalaikį kartu. Nepakankamas vaikų laisvalaikio užimtumas glaudžiai susijęs su vaiko probleminiu elgesiu ateityje. Autorių teigimu, vaikai iš socialinę atskirtį patiriančių šeimų negali lankyti daugelio būrelių, nes dauguma jų yra mokami ir orientuoti tik į gabius vaikus, todėl socialinę atskirtį patiriantys vaikai savo laisvalaikį dažniausiai praleidžia gatvėje. Pasitikėjimo stoka, neigiamas savęs vertinimas, saviraiškos stoka, nepatenkinimas savo kūrybos poreikių tampa negatyvaus vaikų elgesio pradžia ir skatina įsitraukimą į nusikalstamas veikas.

G. Čiuladienės (2013) ir E. Vosylienės (2009) teigimu, vaikų konfliktai ir agresija taip pat yra probleminio elgesio išraiškos. Vaikai dažnai konfliktuoja su bendraamžiais, tėvais ar kitais aplinkiniais, konfliktuodami elgiasi regresyviai, egresyviai ar agresyviai. Vaikų agresija viena iš delinkventinio vaikų elgesio išraiškų ir yra didelė šiuolaikinių vaikų problema (Pihlaja ir kt., 2015; Vosylienė, 2009). „...agresija įvardijamas toks elgesys, kuris yra panaudojamas prieš kitą žmogų, gyvą būtybę arba negyvą objektą ir kuriuo siekiama sukelti diskomfortą, skausmą arba padaryti kokią nors žalą (tiek fizinę tiek psichologinę)...“ (Targamadzė ir Valeckienė, 2007, p. 161). „Agresyvus elgesys – tai ne tik fizinė ir verbalinė agresija, bet ir neigiamas bendravimas, nebendradarbiavimas, įžūlus elgesys bei jo akivaizdus demonstravimas“ (Gudžinskienė, Burvytė, Barkauskaitė, 2017, p. 134). V. Targamadzė ir D. Valeckienė (2007) išskyrė pagrindinius veiksnius, darančius įtaką vaikų agresijai bei patyčioms prieš bendramžius: tai silpnas emocinis ryšys su tėvais, agresyvaus elgesio toleravimas šeimoje, tėvų auklėjimo stilius, prigimtinės psichinės vaiko savybės, smurto propogavimas žiniasklaidoje. D. Malinauskienės (2011) teigimu, agresyviam (smurtiniam) vaikų elgesiui įtakos turi neigiamas bendravimas šeimoje, tėvų auklėjimo stilius, žiniasklaidos poveikis, socialinė - ekonominė padėtis, savigriova, dažni nusivylimai, prievarta, sudėtingas vaiko charakteris, impulsyvumas, bendraamžių atstūmimas. Kaip teigia R. Breidokienė ir S. Ignatovičienė (2015), dažnai manoma, jog vaikų probleminiam elgesiui būdinga agresyvus elgesys, tačiau autorės kaip probleminį elgesį įvardina ir vaikų drovumą, uždarumą, baimingumą, t.y. įvairialypį socialinį atsiribojimą. Autorės pažymi, kad iš daugelio vaikų elgesį formuojančių principų galima išskirti keturis, kurie yra patys svarbiausi:

- „Pirmasis principas – vaiko elgesys yra aplinkos, kurioje jis auga, rezultatas“.

- „Antrasis principas – elgesį formuoja pasekmės“.
- „Trečiasis principas – pozityvus auklėjimas skatina geresnį vaiko elgesį“.
- „Ketvirtasis principas – ankstesnis vaiko elgesys yra geriausias jo būsimojo elgesio pranašas“ (Breidokienė ir Ignatovičienė, 2015, p. 38).

Pirmasis principas. Analizuojant šį principą galima teigti, kad vaikams namuose labai svarbu sukurti pozityvią, saugią ir drąsinančią aplinką. Tyrimai rodo, kad vaikai, kurie užauga teigiamoje namų aplinkoje, kurioje jaučiasi reikalingi ir mylimi, užauga pozityviau bendraujantys, mažiau konfiktuojantys, išvengia probleminio elgesio.

Antrasis principas. Manoma, kad vaikų elgesį sukelia pasekmės. Aiškinantis šį principą akcentuojamas tėvų dėmesys vaikui. Tėvų dėmesio nebuvimas turi neigiamos įtakos vaiko elgesiui, pasak mokslininkų, tėvai dažniau pastebi netinkamą vaiko elgesį, rečiau - gerą (priimtiną), dėl to vaikas ir toliau elgiasi netinkamai, kad tik pelnytų bent kiek taip trokštamo dėmesio sau.

Trečias principas. Pagal šį principą pozityvus auklėjimas skatina geresnį vaiko elgesį. Tėvai augindami vaikus turi rodyti gerąjį pavyzdį, padrąsinti vaiką už jo gerus darbus, skleisti gerumą, tuomet vaikas stengsis elgtis kaip tėvai – pozityviai.

Ketvirtas principas. Šiuo principu pažymima tėvų auklėjimo svarba. Vaiko elgesys laikui bėgant išliks toks pats, jei tėvai laiku nepastebės netinkamo elgesio ir neauklės savo vaiko (Breidokienė ir Ignatovičienė, 2015).

Žiniasklaida ir IKT. A. L. Tarasonienė ir V. S. Glebuvienė (2008) pažymi, jog neigiamos įtakos vaikų elgsenai turi **smurtą ir jėgą propoguojantys įvairių, keistų formų žaislai, animaciniai filmukai ir jų personažai.** Vaikai vis dažniau renkasi žiūrėti animaciją, kurioje propoguojamas smurtinis elgesys. Per televiziją rodoma labai daug smurtinių laidų, filmų, animacijos, šiuolaikiški kompiuteriniai žaidimai taip pat kuriami su smurtiniais elementais (Malinauskienė, 2011). R. Adlienė (2014) teigia, kad televizijoje rodomos kriminalinės ir kitos smurtinio pobūdžio laidos daro neigiamą poveikį vaiko psichinei raidai, nes vaikai elgesio išmoksta iš aplinkos, tai patvirtina socialinio išmokimo teorija. Vaikai, stebėdami smurtines scenas televizijoje, tampa agresyvūs, smurtaujantys, priešiškai nusiteikę realiame gyvenime, teigia autorė. Televizija ir internetinė erdvė tampa realia problema, kai vaikas per daug į ją įsitraukia: vaikas tampa uždaras ir vis mažiau bendraujantis su aplinkiniais, nesirūpina savo sveikata ir higiena, apleidžia mokslus (Breidokienė ir Ignatovičienė, 2015). Virtualioje erdvėje gausu informacijos, skatinančios smurtą, žalojimąsi, agresiją. Vaikai, nesugebantys atsiriboti nuo informacinių technologijų diegiamo smurto, jį perkelia į realų gyvenimą. Smurtinių vaizdo įrašų stebėjimas internete - tai tik vienas iš

veiksnių, žalojančių vaikų sąmonę, virtualioje aplinkoje tyko ir daugiau pavojų: patekimas į pornografijos, pirotechnikos, narkotikų, ginklų puslapius; susipažinimas su žmonėmis, turinčiais seksualinių ir kitų išnaudojimo kėslų; įsitraukimas į azartinius žaidimus, lošimus; susidomėjimas ir įsitraukimas į įvairias religines sektas, asocialias grupuotes ir kt. (Breidokienė ir Ignatovičienė, 2015).

Žiniasklaidos poveikis vaiko socializacijai yra didžiulis, nes daugelį vertybių, normų, nuostatų, elgesio pavyzdžių vaikams perduoda ne tėvai, o televizija, žurnalai, garso ir vaizdo įrašai, internetas ir pan. (Žiobienė, 2006). Žiniasklaidoje demonstruojamo smurto stebėjimas pažeidžia vaikų emocinį klimatą, vaikai smurtinius, agresyvius veiksmus kartoja namuose, mokyklose ir kt. (Malinauskienė, 2011; Pruskus ir Tuzienė, 2012; Žygaitienė ir Veličkienė, 2016). Nuo negatyvaus viešosios informacijos poveikio vaikus saugo įstatymai (LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2019; Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, 2011; Žaislų saugos techninis reglamentas, 2018), tačiau šiuolaikinių ugdymo(si) priemonių neigiamas poveikis ir įtaka vaiko brendimui vis dar kelia daugelio sričių specialistų susirūpinimą (Tarasonienė ir Glebuvienė, 2008).

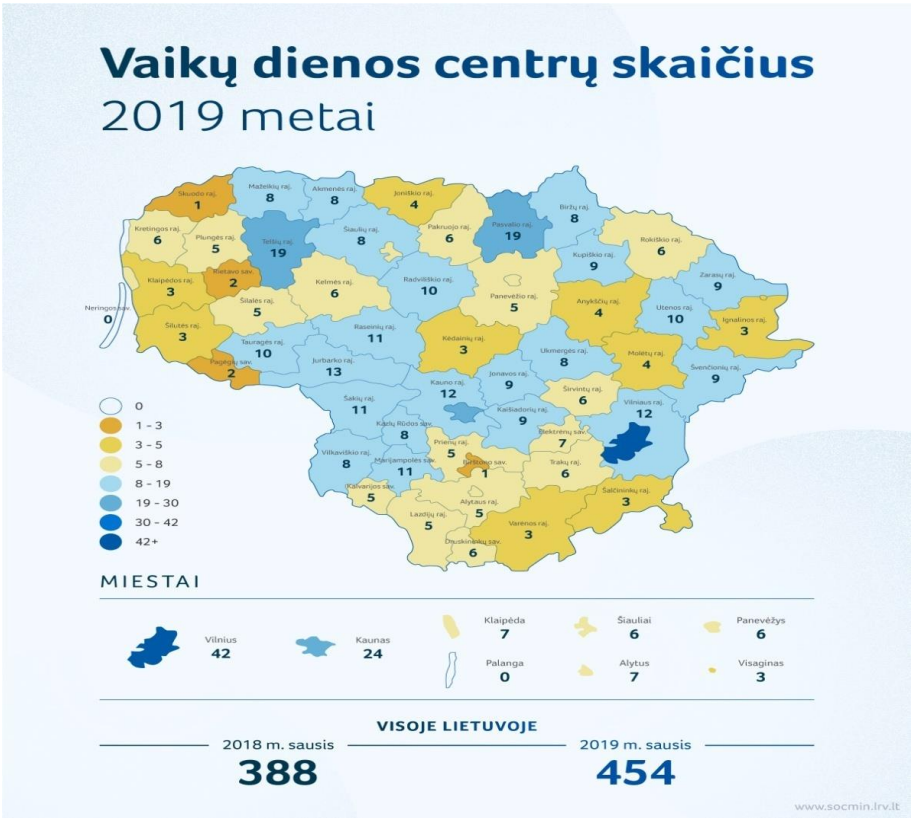
Apibendrinant galima teigti, kad probleminis vaikų elgesys dažniausiai pasireiškia smurtu prieš aplinkinius, atsikalbinėjimu, alkoholio vartojimu, rūkymu, susilpnėjusia mokymosi motyvacija, šiurkščiu elgesiu su šeima ar aplinkiniais, nusikalstama veika. Neigiamas vaikų (paauglių) elgesys turi daug ištakų, daugelis mokslininkų dažniausiai įvardija šeimą ir jos auklėjimo stilių kaip pirminį ir pagrindinį veiksnį, turintį reikšmingos įtakos vaiko probleminio elgesio formavimuisi. Tėvai savo pavyzdžiu, poelgiais yra vieni svarbiausių vaiko socialines kompetencijas formuojančių veiksnių. Jeigu tėvai su vaikais elgiasi tinkamai, vaikai pasižymi veiklumu, geranoriškumu, tačiau jeigu tėvai su vaiku elgiasi netinkamai, smurtauja prieš vaiką ar kitaip žalingai ugdo ar auklėja, vaikas pasižymės probleminiu elgesiu. Autoriai išskiria ir kitus veiksnius, turinčius įtakos vaikų probleminiam elgesiui: tai socialinė atskirtis, apleistumas, neigiami saitai su mokykla ir bendraamžiais, nepakankamas, neturiningas vaikų laisvalaikio užimtumas, neigiama gatvės ir bendraamžių įtaka, negatyvi žiniasklaidos sklaida bei smurtą ir jėgą propoguojantys įvairių, keistų formų žaislai, animaciniai filmukai ir jų personažai.

1.2 Vaikų dienos centrų teisinis reglamentavimas

Vaikų dienos centras – viešas juridinis asmuo ar jo padalinys (išskyrus ikimokyklinio ugdymo įstaigas, bendrojo ugdymo mokyklas, neįgaliųjų organizacijas ir organizacijas, teikiančias paslaugas tik neįgaliesiems, psichikos sveikatos centrus), teikiantis dienos

socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015). Dienos centrų paskirtis yra vykdyti dieninę vaikų priežiūrą, kad būtų patenkinti esminiai vaiko poreikiai (Sipovič, 2007). Vaikų dienos centrų veiklas ir funkcijas teisiniu lygmeniu reglamentuoja pagrindinis vaikų dienos centrų dokumentas, tai - Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015.

Vaikų dienos centrai pradėti steigti jau nuo 1994 metų (Sipovič, 2007). Šiuo metu šalyje veikia 454 vaikų dienos centrai, kuriuos lanko daugiau nei 9,5 tūkst. vaikų iš įvairių šeimų (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2019). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2019 metais kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis parengė vaikų dienos centrų žemėlapį, iš kurio galima sužinoti, kuriuose miestuose ir kaimuose jie veikia (3 pav.).

3 pav. Vaikų dienos centrų žemėlapis

Šaltinis: LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vaikų dienos centrų veiklos, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimas, galutinė tyrimo ataskaita, 2015

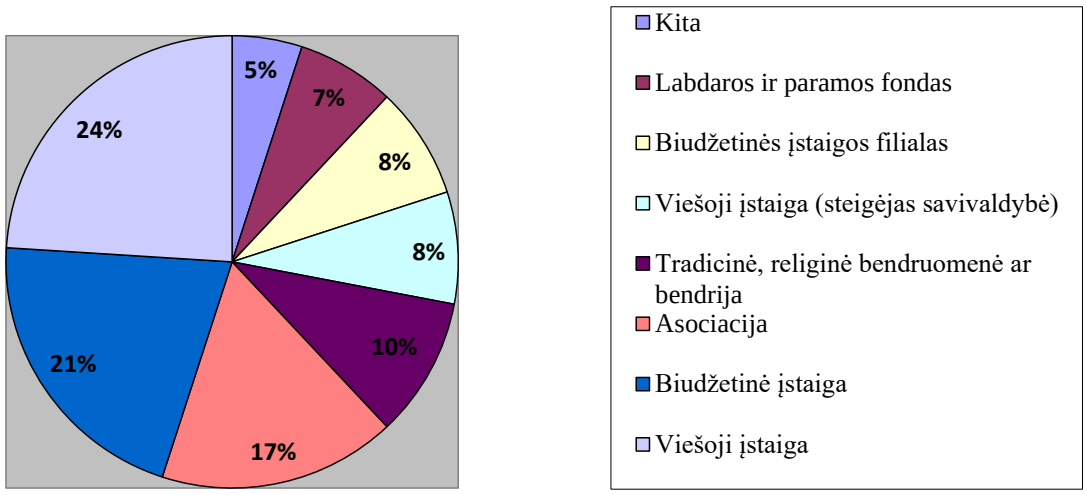
Didžiausia vaikų dienos centrų koncentracija pasižymi vidurio ir pietinė Lietuvos dalys (Kauno, Vilniaus ir Marijampolės apskritys). Mažiausiai vaikų dienos centrų yra Neringos, Birštono, Joniškio rajono, Kalvarijos, Kupiškio rajono, Pagėgių, Palangos miesto, Panevėžio

rajono, Skuodo rajono, Šilalės rajono, Šilutės rajono, Utenos rajono ir Zarasų rajono savivaldybių teritorijose, kuriose yra įkurta tik po vieną vaikų dienos centrą (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vaikų dienos centrų veiklos, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimas, galutinė tyrimo ataskaita, 2015). V. Gudžinskienė, S. Burvytė, M. Barkauskaitė (2017) teigia, kad dienos centrai daugiausia paplitę miestuose, rajono centruose ir kitose didesnėse gyvenvietėse, todėl autorės daro prielaidą, kad vaikų dienos centrų pasiekiamumas kaimiškose vietovėse augantiems vaikams yra labai ribotas. Remiantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis apie Vaikų dienos centrų veiklą, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimą galutinės ataskaitos (2015) tampa aišku, kad miestuose vaikų dienos centrų veiklos geografija yra didžiausia – 56 proc., o kaimiškoje vietovėje tik 24 proc.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įvertinus Vaikų dienos centrų veiklos, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių rodiklius, teikia vaikų dienos centrų plėtros pasiūlymus pagal minimalios, vidutinės ir maksimalios plėtros scenarijus (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vaikų dienos centrų veiklos, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimas, galutinė tyrimo ataskaita, 2015). Minimalios plėtros scenarijaus atveju iš viso Lietuvoje papildomai reikalingos 502 vietos vaikų dienos centruose ir iki naujų 29 vaikų dienos centrų 21 savivaldybėje. Įgyvendinus minėtą plėtrą, visose Lietuvos savivaldybėse būtų užtikrinta, kad vaikų dienos centruose esantis vietų skaičiaus ir socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose augančių vaikų skaičiaus santykis pasiektų 20 proc. Vidutinės plėtros scenarijaus atveju iš viso Lietuvoje papildomai reikalingos 1982 vietos vaikų dienos centruose ir iki naujų 84 vaikų dienos centrų 37 savivaldybėse. Įgyvendinus minėtą plėtrą, visose Lietuvos savivaldybėse būtų užtikrinta, kad vaikų dienos centruose esantis vietų skaičiaus ir socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose augančių vaikų skaičiaus santykis pasiektų 35 proc. Maksimalios plėtros scenarijaus atveju iš viso Lietuvoje papildomai reikalingos 3976 vietos vaikų dienos centruose ir iki 163 naujų vaikų dienos centrų 44 savivaldybėse. Įgyvendinus minėtą plėtrą, visose Lietuvos savivaldybėse būtų užtikrinta, kad vaikų dienos centruose esantis vietų skaičiaus ir socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose augančių vaikų skaičiaus santykis pasiektų 50 proc. Išnagrinėjus visus tris vaikų dienos centrų plėtros scenarijus, optimalus įgyvendinti – minimalios plėtros scenarijus. Siekiant užtikrinti, kad vaikų dienos centruose esantis vietų skaičiaus ir socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose augančių vaikų skaičiaus santykis pasiektų 20 proc., t. y. 20 socialinę atskirtį patiriančiose šeimose augantiems vaikams būtų skirta bent 4 vietos vaikų dienos centruose.

Tai apimtų 21 Lietuvos savivaldybę. 12 savivaldybių vaikų dienos centruose esančių vietų skaičių reikėtų didinti imtinai iki 15 vietų, todėl tose savivaldybėse papildomų vaikų dienos centrų plėtra turėtų būtų orientuojama į esamų vaikų dienos centrų plėtrą, o ne naujų kūrimą. Pabrėžtina, kad prioritetas būtų teikiamas mažesnėms gyvenvietėms ir kaimiškoms vietovėms, taip užtikrinant platesnę vaikų dienos centrų geografiją. Pagal atliktą vertinimą šiuo metu tikslingiausia naujus vaikų dienos centrus steigti šiose savivaldybėse: Panevėžio r. sav., Šilutės r. sav., Šilalės r. sav., Tauragės r. sav., Vilkaviškio r. sav., Šiaulių r. sav., Kėdainių r. sav., Joniškio r. sav., Raseinių r. sav. (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vaikų dienos centrų veiklos, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimas, galutinė tyrimo ataskaita, 2015).

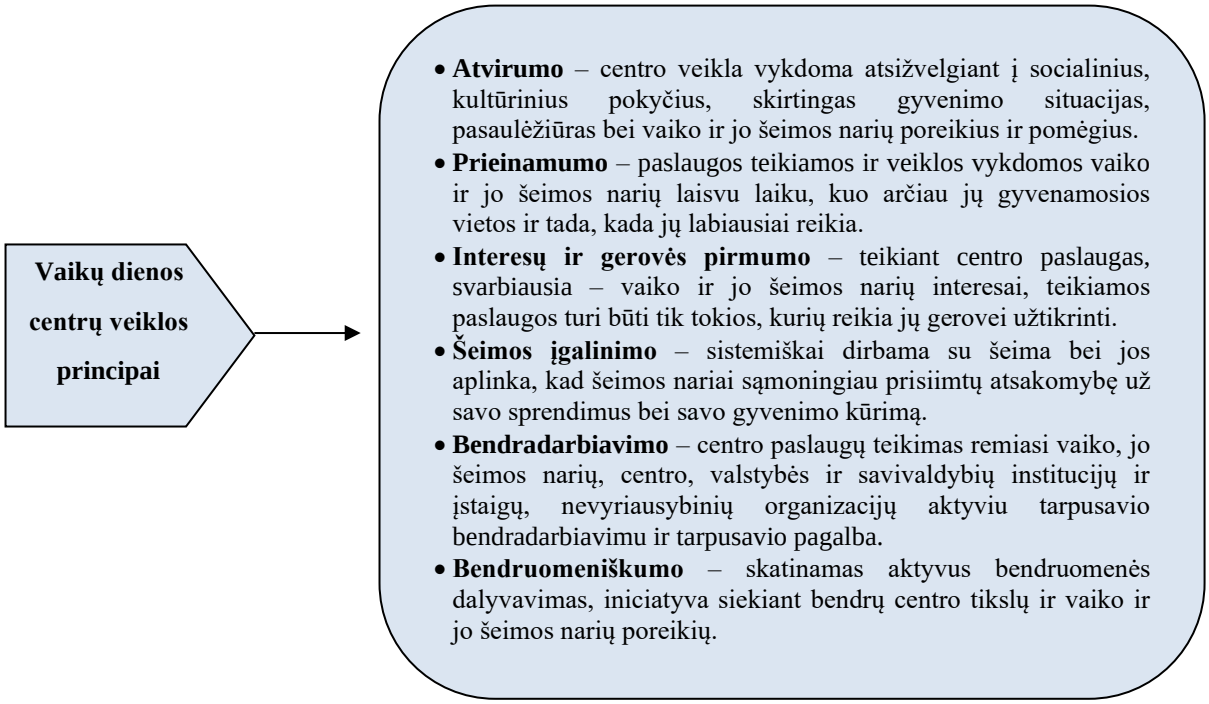
Analizuojant juridinę vaikų dienos centrų formą galima pastebėti, kad ji yra labai įvairi, tačiau didžioji dalis vaikų dienos centrų priklauso biudžetinėms ar viešosioms įstaigoms (4 pav.).

4 pav. Vaikų dienos centrų juridinė forma

Šaltinis: sudaryta pagal Vaikų dienos centrų veiklos ir juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimą, 2015

Lietuvoje egzistuojančių socialinių paslaugų sistemoje dienos centrai įvardinami kaip įstaiga, teikianti kompleksines socialines paslaugas (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017), kurios pagrindinis tikslas - dienos užimtumo ir ugdymo paslaugos vaikams ir šeimoms, kurios patiria socialinę atskirtį (Gudžinskienė, Burvytė, Barkauskaitė, 2017; LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas, Dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015). Vykdant vaikų dienos centrų veiklas, vadovaujamasi šiais principais (5 pav.):

5 pav. Vaikų dienos centrų veiklos principai

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą, Dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015

Dienos centruose įgyvendinami uždaviniai orientuoti į santykių šeimoje kultūros gerinimą, šeimos narių tarpusavio pagalbą, motyvaciją dalyvauti vykdomose centro veiklose bei teikiamas paslaugas, kurios visapusiškai prisidėtų prie asmenybės tobulinimo, socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymo. Vaikų dienos centrai vykdo šias funkcijas (6 pav.):

6 pav. Vaikų dienos centrų funkcijos

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą, Dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015

Centro teikiamų paslaugų ir vykdomų veiklų tikslinės grupės yra vaikai iš socialinę atskirtį patiriančių ir (ar) nepasiturinčių gyventojų šeimų, taip pat jų šeimos nariai, paslaugos gali būti teikiamos ir kitiems vaikams bei jų šeimos nariams (Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas, Dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo, 2015). Paminėtina, jog vaikai centrą lanko vidutiniškai 5 kartus per savaitę, jame praleisdami apie 5 valandas per dieną, dienos centrus dažniausiai lanko 7–11 metų vaikai, rečiau ikimokyklinio amžiaus vaikai (2 - 6 metų) bei vyresni (16 - 18 metų) (Gudžinskienė, Burvytė, Barkauskaitė, 2017). Pasak I. Liepinskaitės ir R. Motiečienės (2017), vaikai į dienos centrus yra nukreipiami mokyklos, vaikų teisių, savivaldybių socialinių darbuotojų, policijos, tėvų, draugų ar kt. Mokslininkai ir praktikai išskiria pagrindines nukreipimo į vaikų dienos centrus priežastis: šeimoje nepatenkinami svarbiausi vaiko

poreikiai, mokyklos nelankymas, visuomenėje nepriimtinas elgesys, teisėtvarkos pažeidimai, priklausomybių problemos.

V. Indrašienė ir E. Šlapelienė (2017) teigia, kad dienos centrai pradėti aktyviau steigti daugėjant šeimų, patiriančių socialinę atskirtį, skaičiui ir sparčiai augant nepilnamečių vaikų nusikalstamumui. Anot I. Sipovič (2007), dienos centrų sektoriaus plėtra suaktyvėjo patvirtinus „Nacionalinę nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002–2004 metų programą“ (2002), nes taip atsirado galimybė dienos centrams gauti finansavimą iš valstybės biudžeto. Nuo 2002 metų iki dabar Lietuva sistemingai skatina vaikų dienos centrų veiklą ir plėtrą. Šiuo metu Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija yra paskelbusi vaikų dienos centrų finansavimo konkursą 2020-2021 metams. Konkursui numatyta skirti 5 312 000 (penki milijonai trys šimtai dvylika tūkstančių) eurų. Konkurso tikslas – atrinkti projektus, kurie padės skatinti vaikų dienos centrų veiklą ir plėtrą. Anot LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, vaikų dienos centrų finansavimas kasmet didėja. 2019 metais (lyginant su 2018 metais) net 10 procentų, tam ministerija skyrė 3,96 mln. eurų. Didėjantis finansavimas vaikų dienos centrams skatina naujų dienos centrų kūrimąsi, dienos centrų teikiamomis socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugomis gali pasinaudoti daugiau vaikų ir jų šeimos narių (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl vaikų dienos centrų veiklos projektų atrankos konkurso 2019 metams nuostatų patvirtinimo, 2018).

Pagal Vaikų dienos centrų veiklos ir juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimą (2015), daugiausiai vaikų dienos centrai bendradarbiauja su savivaldybėmis, vietos švietimo įstaigomis ir seniūnijomis. Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, siekiant situacijos pokyčių, yra labai svarbu. Tarpdalykinis bendradarbiavimas suprantamas kaip skirtingų sričių specialistų profesionalų bendradarbiavimas, kai specialistai dirba toje pačioje organizacijose, tačiau tarpdalykiniam bendradarbiavimui priskiriami ir bendradarbiavimas su specialistais, dirbančiais skirtingose organizacijose. Asmens (šeimos) problemoms išspręsti reikalinga kompleksinė pagalba, kai socialinė pagalba derinama su kitomis paslaugomis, pavyzdžiui, švietimo, psichologine pagalba ir kt. Dienos centruose teikiama kompleksiška pagalba įgyvendina vaiko teises ir teisėtus interesus, suteikia saugumą, prisideda prie vaiko socializacijos, ugdymo bei socialinės, pedagoginės, psichologinės, specialiosios, informacinės ar kitos pagalbos teikimo bei siekia remti šeimą, gerinti tėvystės ir motinystės įgūdžius (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010). Vaikų gerovės ir vaikų teisių užtikrinimas yra labai svarbu, tai pažymima ir „Europa 2020“ bei „Lietuva 2020“ strategijose (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2016). Bendradarbiaujant su kitomis institucijomis

„...keičiamasi informacija apie klientų atvejus, konsultuojamasi dėl dokumentų, prašoma finansavimo, organizuojami bendri renginiai vaikams ir paaugliams, vykdomi bendri projektai...“ (Buzaitytė-Kašalynienė ir Liaudginaitė-Zamalienė, 2012, p. 20). V. Targamadzė ir V. Vaitkevičius (2009) iškelia tarpinstitucinio bendradarbiavimo spragas, teigdami, kad stokojama veiksmų koordinacijos tarp dienos centrų, nevyriausybinių organizacijų ir vyriausybinių organizacijų. Taip pat trūksta informacijos ir pasitikėjimo nevyriausybinėmis organizacijomis, taip pat jaučiama nepakankama bendradarbiavimo patirties sklaida.

Skatinant vaikų dienos centrų ir kitų institucijų bendradarbiavimą Lietuvoje įkurta vaikų dienos centrų asociacija (2019). Asociacijos tikslas - siekti vaikų gerovės, rengti ir įgyvendinti socialines, pedagogines, psichologines bei reabilitacijos programas, skirtas vaikams bei jų šeimoms. Taip pat pažymima, kad Lietuvos vaikų dienos centrų bendruomenės, bendradarbiaudamos su savivaldybėmis, įkuria Vaikų dienos centrus, kurie teikia dieninę vaikų priežiūrą ir papildomą paslaugų spektrą, orientuotą į esminių vaiko poreikių patenkinimą, kurių nesuteikia vaiko šeima. Dienos centruose vaikai maitinami, gali pasiruošti pamokas, turiningai praleisti laisvalaikį. Daugelyje vaikų dienos centrų dirba ne tik profesionalūs socialiniai darbuotojai, bet ir savanoriai, pedagogai, menininkai. Lietuvos vaikų dienos centrų asociacijos (2019), vienijančios daugelį Lietuvos dienos centrų, uždaviniai:

- rengti ir leisti informacinius ir metodinius leidinius;
- rūpintis Lietuvos dienos centrų darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimu;
- organizuoti seminarus, konferencijas ir kitus renginius;
- nustatyti dienos centrų kūrimo ir veiklos sričių standartus ir kontroliuoti jų įgyvendinimą (Lietuvos vaikų dienos centrų asociacija, 2019).

Siekiant gerinti ne tik dienos centrų bendradarbiavimą su kitomis įstaigomis, bet ir vaikų dienos centruose teikiamas socialines paslaugas, Vaikų dienos centrų veiklos, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrime (2015) siūloma aktyviausiai remti ir plėtoti šias sritis: pažintinių išvykų, ekskursijų, stovyklų ir pan. organizavimą, užsiėmimų pagal vaikų pomėgius organizavimą, vaikų maitinimą. Taip pat išskiriamos kitos svarbios paslaugos, kurias taip pat siūloma remti ir plėtoti, tokios kaip bendrų šeimų su vaikais renginių organizavimas, vaikų fizinis lavinimas, naudingos informacijos apie rūpinimąsi vaiku ir kitais ugdymo klausimais teikimas, kompiuterinio raštingumo mokymas, psichologo pagalbos teikimas, pagalbos įvairiais buities klausimais teikimas, konsultavimo / informavimo paslaugos. Plėtojant minėtas paslaugas pažymima, jog reikėtų didinti vaikų dienos centrų finansavimą ir kelti centruose dirbančiųjų specialistų kvalifikaciją praktiniais mokymais. Vertinant tai, kad vaikų dienos centrų veikla vertinama

labai teigiamai tiek tarp vaikų dienos centrų, tiek tarp juos lankančių vaikų bei tėvų, rekomenduotina plėsti vaikų dienos centrų paslaugų teikimo tikslinę grupę, t. y. teikiamas paslaugas teikti ne tik socialinę atskirtį patiriančių šeimų vaikams, bet ir kitiems vaikams (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vaikų dienos centrų veiklos, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimas, galutinė tyrimo ataskaita, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų dienos centrų teisinis reglamentas užtikrina visavertį vaikų užimtumą dienos centruose. Vykdant dieninę vaikų priežiūrą bei teikiant socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas vaikui ir jo šeimos nariams, padedama amenybei adaptuotis visuomenėje. Dienos centruose teikiamos kompleksinės paslaugos padeda vaikui ugdytis pozityvų elgesį, įgyvendina vaiko teises ir teisėtus interesus, suteikia saugumo, prisideda prie vaiko socializacijos, remia šeimą, gerina tėvystės ir motinystės įgūdžius, padeda išsiugdyti prasmingo gyvenimo sampratą.

1.3 Socioedukacinių paslaugų teikimas dienos centruose

Pagrindinė vaikų dienos centrų veikla yra socioedukacinių paslaugų teikimas socialinę atskirtį patiriančioms šeimoms ir vaikams. Anot E. Štuopytės (2010), G. Misiūnienės ir G. Tumosaitės (2013), socioedukacinė pagalba vaikams - tai procesas, kurio metu vaikai auklėjami, ugdomi ir šviečiami tam, jog gebėtų integruotis į visuomeninį gyvenimą. Autorės teigimu, socioedukacinė pagalba įgyvendinama per įvairias veiklas. Socioedukacinė pagalba atlieka labai svarbų vaidmenį vaiko pozityviai socializacijai.

Vaikų dienos centrai, teikdami kompleksinę pagalbą, vadovaujasi visus vaikų dienos centrus vienijančiais tikslais – organizuoti turiningą vaikų užimtumą po pamokų, teikti socioedukacines paslaugas, tenkinti esminius vaiko poreikius, įgyvendinti vaikų teises (Vaitiekienė, 2013). Taigi visas daugiau ar mažiau dienos centruose teikiamas paslaugos galima priskirti prie socioedukacinių paslaugų, nes jos vienaip ar kitaip prisideda prie ugdytinių socializacijos proceso ir gyvenimo kokybės gerinimo.

E. Masiliauskienė ir V. Griškutė (2010), atlikusios vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinę riziką patiriančių šeimų vaikams empirinį tyrimą, nustatė, kad vaikai labiausiai vertina sociokultūrinę, kiek mažiau – edukacinę ir silpniausiai – materialinę vaikų dienos centrų teikiamą pagalbą. *Sociokultūrinė veikla* - tai materialiosios (socialinės) ir dvasinės (kultūrinės) tikrovės koncepcija, bendrumo jausmas, žmonių ryšys vienas su kitu (Šinkūnienė, 2012). Vaikams prasmingiausia sociokultūrinės veiklos sritis tai ekskursijos,

renginiai, šventės, lankymasis teatre. Šios veiklos vaikams yra labai svarbios, nes keliaudami vaikai labai daug sužino apie istorines ir gamtos vietas, plečia savo akiratį, ugdo pažinimo jausmą, rengdami įvairias šventes ir renginius turi galimybę įdomiai leisti laisvalaikį. *Edukacinė veikla*. Prasmingiausios edukacinės veiklos sritys: mokymasis, ugdymasis (meninis, darbinis) ir pagalba rengiant namų darbus. Vaikams labai svarbu, kad dienos centruose yra ugdomi socialiniai ir higienos, darbiniai, meniniai įgūdžiai, bendravimo, etiketo mokymasis, sudarytos tinkamos sąlygos ruošti pamokas, teikiamos pedagoginės konsultacijos, aprūpinimas kancialiarinėmis priemonėmis ir kt. (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010). Pažymima, kad vaikai vertina ir aprūpinimą įvairiais daiktais, t. y. kanceliarinėmis priemonėmis, drabužiais, avalyne, asmens higienos reikmenimis (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010). Teikiant socioedukacines paslaugas, dienos centrų specialistams reikalingas gebėjimas išklausyti, bendradarbiauti, kurti nuoširdų santykį su vaiku (Vosylienė, 2009). Tą pažymi ir V. Gudžinskienė, R. Raudeliūnaitė ir R. Uscila (2016) teigdami, jog dienos centrai, vykdydami įvairias socioedukacines paslaugas vaikams, atsižvelgia ir į vaiko teises. Autorių teigimu, dienos centrai prisideda prie šių vaikų teisių įgyvendinimo:

- vykdant *sociokultūrines* veiklas įgyvendinama vaikų teisė į laisvalaikį, kultūrinę veiklą, švietimą, ugdymą, poilsį, teisė būti gerbiamam, nediskriminuojamam;
- vykdant *edukacines* veiklas prisidedama prie vaikų teisių į laisvalaikį, švietimą, ugdymą(si), suteikiama teisė laisvai reikšti savo nuomonę;
- suteikiant *materialią* pagalbą vaikai jaučiasi laimingi, prižiūrėti, sveiki, gerbiami, aprūpinti (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2016).

Jauname amžiuje yra ypač svarbu palanki socioedukacinė veikla (Trumpauskaitė, 2016). Jos dėka formuojasi jauno žmogaus mentalitetas, pažinimas, pritapimas bendruomenėje. Dažnai socialinę atskirtį patiriančiose šeimose stokojama socialinių įgūdžių, vaikai nebemoka tinkamai susidoroti su iškilusiomis problemomis, negeba savęs realizuoti, turi menką savigarbą (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2016). N. Vaitiekienės (2013) manymu, svarbiausia asmens socialinės integracijos į visuomenę sąlyga yra socialinių įgūdžių turėjimas, o socialinę atskirtį patiriantys vaikai dažnai jų neturi, todėl tai lemia įvairius vaikų psichologinius, emocinius, dvasinius sunkumus, jiems sunku bendrauti, integruotis į visuomenę.

Vaikams dienos centruose sukuriama komfortabili, rami aplinka, kurioje jie gali atsipalaiduoti, turiningai praleisti savo laisvalaikį, paruošti pamokas, pavalgyti, susirasti draugų (Skirmantienė, 2013). Vaikų dienos centrai, ugdydami vaikų socialinius įgūdžius per įvairias socioedukacines veiklas, padeda spręsti įvairias netinkamo vaikų elgesio problemas

(Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2016). Socialinių įgūdžių ugdymas daro didžiulį poveikį asmenybės gyvenimui, užtikrina įvairių socialinių situacijų kokybę, padeda lengviau bendrauti, moko tvarkytis buityje, palaikyti švarą, asmeninę higieną, įgyti pasitikėjimo savimi, tapti mandagesniems, tolerantiškesniems, ramiau reaguoti į konfliktus (Vaitiekienė, 2013).

Dalyvaujant popamokinėje dienos centrų veikloje, ugdomi planavimo, organizavimo įgūdžiai, vaikai mokomi atsiskleisti, atsipalaiduoti, gebėti susidoroti su kylančiomis problemomis, pažinti kultūrą, tobulinti savo elgesį. Sociokultūrinė, edukacinė veikla ir materialinė pagalba, teikiama dienos centruose, labai svarbi kiekvienam vaikui (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2016). Autoriai pažymi, kad vykdant sociokultūrines veiklas įgyvendinama vaikų teisė į kultūrinę veiklą, į laisvalaikį, teisė būti gerbiamam, išreikšti savo nuomonę, teisė į švietimą, į poilsį bei teisė būti nediskriminuojamam (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2016). Vaikų dienos centruose yra suteikiama galimybė vaikams užsiimti įdomia veikla, plėsti akiratį, prisitaikyti šiuolaikinėje visuomenėje, atsiriboti nuo neigiamo gatvės poveikio, gauti įvairių specialistų konsultacijas (Vaitiekienė, 2013). Mokslininkai atskleidžia, kad viena iš svarbių dienos centrų veiklų yra pamokų ruoša. Atsakingai ruošiant namų darbus dienos centruose, gerėja vaikų pažangumas mokykloje, santykiai su mokytojais, vaiko situacija šeimoje, rečiau praleidžiamos pamokos (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2016; Vaitiekienė, 2013). Vaikai gaudami socioedukacines paslaugas ugdo savo asmeninius gebėjimus, tobulėja, įgyja daugiau naujų žinių, daro mažiau nusikalstamų veikų, tampa aktyvesniais bendruomenės nariais (Skirmantienė, 2013). Autorė teigia, kad prasmingas vaikų laisvalaikio užimtumas prisideda prie sėkmingos vaikų socializacijos, daro teigiamą įtaką vaikų elgesiui.

M. Taljunaitės ir O. Petronienės (2011) teigimu, vaikų dienos centruose yra gerokai suaktyvėjusi neformaliojo ugdymo veikla. Tą pažymi ir J. Skirmantienė (2013) teigdama, kad neformalusis vaikų ugdymas yra vis aktualesnis šiandieninėje visuomenėje. Įvairiomis strategijomis ir užimtumo programomis siekiama užkirsti kelią sudėtingam vaikų elgesiui (Cho Blair ir kt., 2010). Įvairių užimtumo programų ir kitų socioedukacinių veiklų efektyvumas ir kokybė labai priklauso ir nuo socialinių darbuotojų kompetencijų. Kaip teigia E. Vosylienė (2009) ir I. Leliūgienė, V. Vaišnoraitė (2007), socialiniai darbuotojai, organizuodami įvairias socioedukacines veiklas su vaikais, turėtų pasižymėti gebėjimu bendrauti ir bendradarbiauti, tinkamai ugdyti vaiko gyvenimiškuosius įgūdžius, siekti pažinti vaiką, kurti nuoširdų santykį su juo, būti empatiški, tolerantiški ir lankstūs.

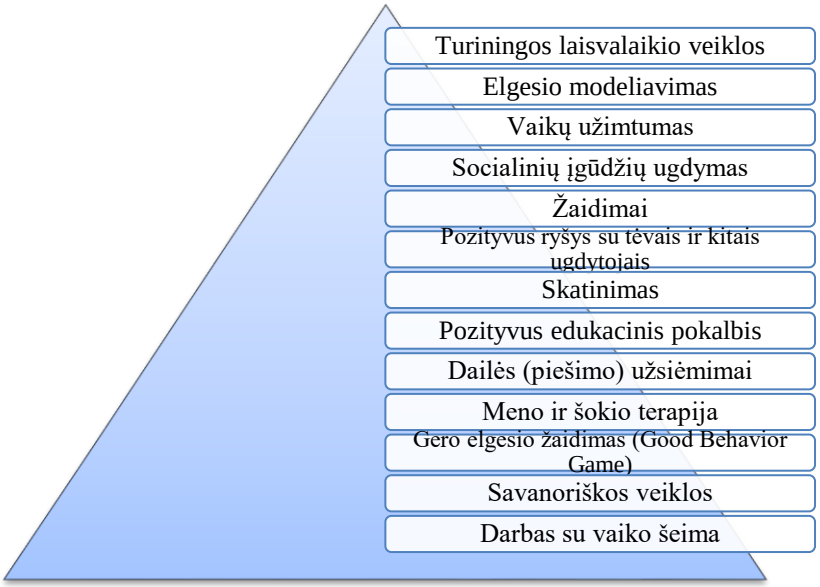
D. Rėklaitienė, J. Požerienė, V. Ostasevičienė ir A. Gaižauskienė (2010) akcentuoja, jog socialinę atskirtį patiriantiems vaikams reikšminga dalyvauti įvairiose laisvalaikio veiklose, nes turiningai praleistas laisvalaikis padeda suvokti gyvenimo prasmę, išmoko juos teisingos konkurencijos. Vaikų dienos centrų, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimo ataskaitoje (2015) pažymima, jog vaikų dienos centrų veiklos teigiamai prisideda prie vaikų socialinių įgūdžių ugdymo, veiksmingo popamokinio užimtumo. Nustatyta, kad dienos centrų lankymas susijęs su pagerėjusia vaikų psichine ir fizine sveikata, pagerėjusiu vaikų socialiniu elgesiu (mokyklos lankymu ir pan.), pagerėjusiu mikroklimatu vaikų šeimose. Analizuojant skirtingų vaikų dienos centrų socioedukacines veiklas galima pastebėti, kad jos individualios, tačiau nepaisant skirtingų veiklų visi dienos centrai stengiasi kuo geriau tenkinti vaikų poreikius, ugdyti vertybes organizuodami jiems prasmingą laisvalaikio užimtumą, įtraukdami vaikus į jiems aktualią veiklą (Sipovič, 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad socioedukacinės paslaugos - tai individo visuomeninis ugdymas tam, jog jis gebėtų tinkamai integruotis į šiuolaikinį socialinį gyvenimą. Vaikų dienos centrų paskirtis ir yra teikti socioedukacines paslaugas, kurios prisidėtų prie pozityviosios vaikų socializacijos, esminių vaiko poreikių tenkinimo ir kokybiškesnio gyvenimo užtikrinimo. Vaikų dienos centruose teikiamos socioedukacinės paslaugos įgyvendinamos per įvairias veiklas: socialinių ir higienos įgūdžių ugdymą, planavimo, organizavimo, bendravimo ir etiketo mokymąsi, pamokų ruošą, meninį ir darbinį ugdymą, ekskursijų, išvykų, švenčių organizavimą, materialinę pagalbą.

1.4 Vaikų pozityvaus elgesio skatinimo strategijos dienos centruose

Viena iš vaikų harmoningo elgesio formavimui ir pozityvaus elgesio ugdymui pagalbą teikiančių institucijų yra vaikų dienos centrai (Gudžinskienė ir Burvytė, 2018; Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017; Masiliauskienė ir Griškutė, 2010). Vaikų dienos centrai daro teigiamą įtaką pozityviai vaiko socializacijai, ugdo pozityvų vaikų elgesį mokykloje, šeimoje ir visoje visuomenėje (Gudžinskienė, Burvytė, Barkauskaitė, 2017; Gudžinskienė, 2014; Skirmantienė, 2013; Jančiauskytė, Širiakovienė, Plaušinaitienė, 2013). I. Liepinskaitė ir R. Motiečienė (2017) akcentuoja, kad vaikų dienos centrai yra vieni iš daugybės vaiko gyvenimo kokybę gerinančių faktorių, prisidedančių prie vaiko vystymosi ir raidos, praturtina vaiko laisvalaikį ir mažina neigiamą gatvės įtaką bei turi įtakos pozityviai socializacijai.

Lietuvos ir užsienio mokslininkai dažniausiai išskiria šiuos veiksnius, kurie turi įtakos vaikų pozityvaus elgesio formavimui dienos centruose (7 pav.)

7 pav. Veiksniai, turintys įtakos vaikų pozityvaus elgesio formavimuisi dienos centruose

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

J. Skirmantienė (2013) pabrėžia, jog vaikų elgesio korekcijai ir pozityviajai socializacijai didžiausią įtaką daro **vaikų užimtumas**. V. Gudžinskienės ir Ž. Barkauskaitės (2016) teigimu, vaikai, kurie gyvena šeimose, patiriančiose socialinę atskirtį, nėra išsiugdę tinkamo elgesio ir emocijų valdymo, jiems sunku bendrauti ir bendradarbiauti. Autorių atlikto tyrimo metu atskleista, jog socialiniai darbuotojai, siekdami ugdyti pozityvų vaiko elgesį, didelį dėmesį skiria įvairioms laisvalaikio veikloms: renginiams, akcijoms, šventėms ir kt. Planuojant prasmingas laisvalaikio veiklas udgomi vaikų socialiniai, bendravimo įgūdžiai, pasitikėjimas savimi. Tikslingai suorganizuotas laisvalaikis yra svarbus veiksnys, sudarantis galimybę pozityviajai vaiko socializacijai (Gudžinskienė ir Barkauskaitė, 2016). Dienos centrai, organizuodami turiningą vaikų užimtumą po pamokų, ugdo vaikų atsparumą socialinės rizikos veiksniams, skatina vaikų mokymosi motyvaciją, apsaugoja vaikus nuo netinkamo elgesio, ugdo jų savivertę (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010). Vaikai, lankantys dienos centrus, išmoksta spręsti savo problemas, o jų silpnybės virsta stiprybėmis (Liepinaitienė ir Motiečienė, 2017).

I. Eskytės (2008) teigimu, labai svarbu yra vaiko pasitikėjimas savimi. Vaikai gyvendami socialinėje atskirtyje dažnai jį praranda, nebepasitiki savimi ir savo gebėjimais. Atstatyti pasitikėjimą savimi gali vaikų dienos centrai, kurie sistemingai dirba ta linkme.

Dienos centrai „...remiasi ne problemų sprendimo modeliu, o stipriųjų pusių perspektyva, taip pat organizuoja ir teikia paslaugas, stiprinančias vaiko pasitikėjimą savo jėgomis“ (Eskytė, 2008, p. 160). Specialistai, dirbantys dienos centruose, padeda vaikams spręsti problemas, suteikia reikalingą informaciją, o tai suteikia jiems žinių, saugumo pojūtį, skatina pasitikėjimą savimi, moko atsakomybės, leidžia nesijausti vienišiems, kelia vaikų savivertę (Eskytė, 2008).

Vienas iš pozityvaus vaikų elgesio skatinimo būdų ir pagrindinis vaikų dienos centrų tikslas yra **socialinių įgūdžių ugdymas**. Socialiniai įgūdžiai įvardinami kaip gebėjimas „...sugyventi su kitais asmenimis ir grupėmis, užmegzti ir plėtoti tarpasmeninius ryšius, ieškoti kompromisų, konstruktyviai spręsti konfliktus; mokytis dirbti ir kurti kartu su kitais, siekti bendro tikslo; dalyvauti tautos ir bendruomenės kultūriniame, pilietiniame bei politiniame gyvenime, gerbti demokratinės visuomenės principus ir vertybes, rūpintis aplinka“ (Eskytė, 2008, p. 159). P. Pihlaja, T. Sarlin ir T. Ristkari (2015) teigia, kad vaikų probleminis elgesys dažnai susijęs su socialinių įgūdžių trūkumu. Socialinių įgūdžių lavinimui dienos centruose yra skiriama daug dėmesio. Vykdomos įvairios veiklos: tvarkymasis, higienos mokymasis, organizuojami kultūriniai renginiai, išvykos ir ekskursijos, pamokų ruoša ir kt., moko vaikus bendravimo įgūdžių, dialogo kultūros, atsakomybės, kūrybingumo, leidžia vaikams įgyti naujos patirties, atrasti naujus socialinius vaidmenis, aktyviai sąveikauti su aplinka, sukuria bendrumo jausmą, padeda mokėti išklausysi, pristatyti save, išreikšti jausmus (Eskytė, 2008). Vaitiekienės (2013) teigimu, vaikų socialinių įgūdžių lavinimas dienos centruose yra svarbiausias veiksnys, lemiantis vaikų pozityvų elgesį bei visą socializacijos procesą.

Tinkamai formuojami vaikų socialiniai įgūdžiai leidžia palaikyti pozityvius santykius su aplinkiniais, prisitaikyti šiuolaikinėje visuomenėje, elgtis pozityviai, išmoko patiems savimi pasirūpinti. Ugdant socialinius įgūdžius gerėja vaikų elgesys, santykiai su šeima, bendraamžiais, pažangumas mokykloje (Vaitiekienė, 2013). Ugdydami vaikų pozityvų elgesį dienos centrai vaikus įtraukia į jiems įdomias, naudingas veiklas, kurios teigiamai veikia vaikų elgesį.

V. Aleksienės ir D. Tamulevičiūtės (2007) teigimu, vaikų pozityvaus elgesio ugdymui labai tinka **žaidimai**, kurie skatina elgtis tinkamai, moko drausmingumo, socialinių įgūdžių. Anot autorių, vaikai labai mėgsta žaidimus, noriai į juos įsitraukia, aktyviai dalyvauja. Žaisdami vaikai atsipalaiduoja, jaučiasi saugiai, maloniai. Dienos centruose dirbantys socialiniai darbuotojai organizuodami vaikams įvairias, prasmingas veiklas į jas įtraukia ir žaidimus. Žaidimai sukelia pozityvias vaikų emocijas, todėl vaikai mažiau pavargsta, geriau

susikaupia. Žaidimas efektyvi priemonė, kurios metu socialiniai darbuotojai gali nepastebimai ugdyti vaikų pozityvų elgesį (Aleksienė ir Tamulevičiūtė, 2007).

V. Gudžinskienės, S. Burvytės, M. Barkauskaitės (2017) tyrimo metu atskleista, kad pats veiksmingiausias būdas dienos centruose ugdant vaikų pozityvų elgesį yra **laisvalaikio veiklos** (išvykos, ekskursijos, stovyklos, žaidimai, filmų žiūrėjimas, meno terapijos ir kt.). Dienos centrų darbuotojų tinkamai suorganizuotos laisvalaikio veiklos ugdo vaikų gebėjimą bendrauti, bendradarbiauti, priimti sprendimus, pasitikėti savimi, įgyti kūrybiškumo, organizavimo, palaikymo, problemų sprendimo įgūdžių. Formuodami vaikų pozityvų elgesį darbuotojai imasi ir kitos veiklos, tai **elgesio modeliavimo pokalbių metu** (Gudžinskienė, Burvytė, Barkauskaitė, 2017). Socialiniai darbuotojai individualias konsultacijas naudoja gana dažnai, autorių teigimu, pokalbių metu suartėjama su socialiniu darbuotoju, vaikai pasitikėdami specialistu geriau įvardija savo jausmus, problemas, poreikius, pradeda geriau pažinti save. Laisvalaikio veiklų įvairovė ir pokalbiai su vaiku labai priklauso nuo socialinių darbuotojų požiūrio, turimų kompetencijų ir gebėjimų, nes kiekvienas darbuotojas individualiai pasirenka vienokias ar kitokias veiklas, kuriomis siekia ugdyti vaikų pozityvų elgesį (Gudžinskienė, Burvytė, Barkauskaitė, 2017).

Tinkamą vaiko elgseną lemia ir **pozityvus ryšys su tėvais ir kitais ugdytojais** (Petrylienė ir Smilgienė, 2012). Pozityviosios pedagogikos kryptis teigia, kad tinkamas vaiko elgesys lengviau ugdomas palaikant su juo pozityvų ryšį. Ugdant tėvų gebėjimą pozityviai auklėti savo vaikus yra siūloma jiems dalyvauti pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymuose, kurių pagrindinis tikslas – atsakingas ir pozityvus vaiko auklėjimas, skatinimas ir drausminimas (Breidokienė ir Ignatovičienė, 2015). N. Petrylienė ir J. Smilgienė (2012) mano, kad tėvai auklėdami vaikus privalo demonstruoti pasitikėjimą jais, nes, jausdami pasitikėjimą, vaikai trokšta jį pateisinti, todėl stengiasi būti geri, elgtis deramai. Labai svarbu tėvų bei kitų ugdytojų vaikui sakomi komplimentai, pagyrimai ir padėkos, nes tai skatinana tinkamo elgesio įsitvirtinimą, teikia vaikui džiaugsmo, motyvuoja tobulėti, skatina deramus poelgius. R. Breidokienė ir S. Ignatovičienė (2015) teigia, kad vaikų bendravimas formuojasi stebint kitų žmonių elgesį. Vaikų gebėjimas mokytis stebint ir imituojant kitų žmonių elgesį leidžia jiems daug greičiau vystytis. Ne mažiau veiksmingas būdas, anot N. Petrylienės ir J. Smilgienės (2012), prisidedantis prie vaikų pozityvaus elgesio ugdymo, tai leidimas vaikui elgtis savarankiškai, vaikas turi išmokti prisiimti atsakomybę už savo poelgius.

E. Kuraitė - Žičkė (2014), V. Levi (2013) akcentuoja **skatinimą** kaip pozityvaus elgesio strategiją. Skatinimo strategija yra viena iš dažniausiai pasaulyje naudojamų strategijų, padedančių vaikams įgyti naujų įgūdžių ir keisti ydingą elgesį. Skatinimo sistemą geriausia

taikyti siekiant paskatinti tinkamą elgesį, tačiau taip pat galima siekti pakeisti ir netinkamą vaiko elgesį: melavimą, agresyvų elgesį su kitais vaikais, atsikalbinėjimą ar kt. (Kuraitė-Žičkė, 2014). Anot autorės, reikia nepamiršti, kad pirmiausia vaikus motyvuoja tai, kad yra pastebimos jų pastangos ir už tai pagiriama, taip vaikai mokosi prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, savarankiškai kontroliuoti savo elgesį bei didinti pasitikėjimą savimi. F. Ivanauskienė (2002) pažymi, jog ugdant teigiamą vaiko elgesį taip pat labai svarbu vaiką skatinti, t.y. sukelti vaikui gerumo jausmą bei įtvirtinti pasitikėjimą suaugusiuoju, tai skatina vaiką vėl kartoti panašius teigiamus poelgius ir patirti malonumą. N. Petrylienė ir J. Smilgienė (2012) pažymi, kad vaiko skatinimas yra dar vienas būdas, prisidedantis prie pozityvaus vaikų elgesio. Skatinimas formuoja vaiko dorovinį elgesį ir įvertina jo socialinį aktyvumą. Autorės teigia, jog paskatinimas rodant vaikui dėmesį, jį padrąsinant, giriant, prisideda prie vaiko elgesio korekcijos, vaikas lengviau geba skirti gėrį nuo blogio, leidžiamą nuo draudžiamo. Tinkamą vaiko elgesį skatinana šie veiksniai: artimas pozityvus ryšys su aplinkiniais, pasitikėjimas vaiku ir jo demonstravimas, aplinkinių komplimentai ir padėkos vaikui, pozityvūs komentarai, kalbėjimasis apie vaiko veiklą bei elgesį, kalbėjimas apie jausmus bei poreikius, pagyrimai, skatinantys tinkamo elgesio įtvirtinimą (Petrylienė ir Smilgienė, 2012).

G. Bačienė ir kt. (2012) teigia, kad ugdytojų išsakyti pastebėjimai, pagyrimai bei leidimas vaikui elgtis savarankiškai skatina vaiką savimi didžiuotis, kelia vaiko savivertę. R. Geležinienė (2016) išskyrė tokias pozityvaus elgesio skatinimo formas:

- „žodinė (pvz.: pagyrimas, verbalinis grįžtamasis ryšys);
- neverbalinė (pvz.: šypsena, nykštys į viršų);
- privilegijos (pvz.: įvairūs pasiūlymai laisvalaikiui, papildoma pertraukėlė);
- apdovanojimai (pvz.: lipdukai ar kitos materialinės vertybės, talonai, bilietai);
- asmeniškai siūlomos veiklos (pvz.: naudojimasis kompiuteriu, laikas specialioje aplinkoje ar privilegijuotas darbas)„ (Geležinienė, 2016, p. 28).

Vaikų gerovės ir elgesio klausimai neretai tampa iššūkiu, todėl siekiant padėti vaikams išmokti valdyti sudėtingas gyvenimiškas situacijas išryškėja kita pozityvaus vaikų elgesio skatinimo strategija - **pozityvus edukacinis pokalbis** (Burvytė, 2017). Autorės teigimu, pozityvus edukacinis pokalbis yra svarbi pagalba vaikui, siekiant sukurti harmoningai raidai reikalingas sąlygas ir užtikrinti vaiko gerovę. Pozityvus edukacinis pokalbis yra paremtas edukaciniais klausimais, į kuriuos atsakydamas vaikas randa atsakymus; pozityviu požiūriu į vaiką; pagalba vaikui išryškinant jo asmens tapatumą ir daugiafunkciškumą; pozityviu asmeniniu pavyzdžiu.

Pozityvus edukacinis pokalbis yra efektyvi priemonė, leidžianti keisti destruktyvų vaikų elgesio modelį į pozityvų.

G. Jančauskytė, A. Širiakovienė, A. Plaušinaitienė (2013) pažymi, jog prie vaikų pozityvaus elgesio ugdymo prisideda socialinių darbuotojų dienos centruose organizuojami **dailės (piešimo) užsiėmimai**. Autorių teigimu, dailė yra gera komunikacijos priemonė, kuri leidžia uždariems, probleminio elgesio vaikams išsakyti savo jausmus ne žodžiu, o piešiniu, simboliais. Dienos centruose vykdomi dailės užsiėmimai padeda vaikams vaikus atsipalaiduoti, ugdo bei prisideda prie vaikų savęs pažinimo, gebėjimo laisviau bendrauti ir bendradarbiauti, aiškiau išreikšti jausmus, emocijas, realizuoti saviraišką (Jančauskytė ir kt., 2013). Dailės veikla, anot autorių, daro teigiamą įtaką vaikų probleminiam elgesiui, socializacijai, pozityvia linkme keičia jų socialinį gyvenimą. V. Gudžinskienės, S. Burvytės, M. Barkauskaitės (2017) teigimu, slopinant vaikų agresyvų elgesį ir didinant pageidaujamą, dienos centrų specialistai taip pat vykdo ir meno bei šokio terapijos užsiėmimus. **Meno ir šokio terapijos** padeda vaikams nusiraminti, atsiverti, atsipalaiduoti, išsilaisvinti iš sunkumų ar kitų sudėtingų situacijų, skatina priimtino vaikų elgesio įsitvirtinimą.

A. Flower, J. W. McKenna, R. L. Bunuan, C. S. Muething, R. Vega (2014) ir M. A. Dijkman, J. Harting, M. F. Van Der (2015) teigimu, skatinant vaikų pozityvų elgesį naudojamas **gero elgesio žaidimas** (ang. Good Behavior Game). Žaidimas dažniausiai pradedamas žaisti tuomet, kai vaikų grupę būna sunkiausia suvaldyti. Žaidimas vyksta pagal iš anksto sukurtas taisykles ir nustatytą atlygį. Gero elgesio žaidimą rekomenduojama žaisti 3 kartus per savaitę po 15 minučių, vėliau galima padidinti žaidimo trukmę 10 minučių, tačiau nepertraukiamai žaisti galima ne ilgiau nei 3 valandas. Vaikai suskirstomi į dvi komandas, kurios tarpusavyje konkuruoja dėl didesnio taškų skaičiaus, kurie jiems duodami už pozityvų elgesį viso žaidimo metu. Šiame elgesio modeliavimo žaidime naudojamas atlygis, tai - teigiamas socialininis pastiprinimas (pagyrimai, padėkojimai, privilegijos ir kt.) ir daiktai (lipdukai, žaislai, kortelės ir kt.) viso žaidimo metu. Pasibaigus žaidimui, suskaičiuojami komandų taškai, didžiausią taškų skaičių surinkusi komanda laimi iš anksto nustatytą atlygį (Lynch ir Keenan, 2018; Harting ir kt., 2015; Joslyn, ir kt., 2014). Užsienio autorių atlikti tyrimai parodė, kad gero elgesio žaidimas - tai sėkminga ir veiksminga intervencija, skatinanti teigiamus įvairių amžiaus grupių vaikų elgesio pokyčius ir padedanti užkirsti kelią delinkventiniam elgesiui (Lynch ir Keenan, 2018).

Svarbią reikšmę, ugdant pozityvų elgesį, turi vaikų skatinimas įsitraukti į **savanoriškas veiklas**, aktyviai dalyvauti bendruomenės gyvenime, plėtoti socialinius (bendravimo) tinklus. Vaikai įsitraukdami į socialiai aktyvias veiklas geba geriau pažinti kitų asmenų poreikius,

mokosi juos tenkinti, jaučia pasitenkinimą ir pasididžiavimą savo veikla. Taip pat vaikai ugdosi dorines vertybes: pagarbą, toleranciją, pareigingumą, atsakingumą, pilietiškumą. Vaikai, aktyviai dalyvaujantys socialinėse veiklose, savanoriaudami, didelį dėmesį skiria socialiniam sutelktumui, abipusei pagalbai, pozityviai draugystei ir mažiau toleruoja probleminį kitų elgesį (Klanienė ir Šmitienė, 2013).

J. Vyšniauskytės - Rimkienės ir T. N. Liobikienės (2012) teigimu, siekiant veiksmingos vaikų elgesio korekcijos vaikų dienos centruose taikomi keli modeliai: elgesio modeliavimas, instrukcijos ir pan. Praktinėje veikloje, ugdant vaikų pozityvų elgesį, socialiniai darbuotojai dažniausiai naudoja mišrius metodus (nurodymai, modeliavimas, praktikavimasis, grįžtamasis ryšys ir išmokto elgesio perkėlimas), nes jie apimama daugiau veiksnių, darančių įtaką pozityvaus elgesio ugdymui.

Anot autorių, labai svarbu vaikus įgalinti, kad jie naujai išmoktus socialinius gebėjimus tikslingai taikytų realiame gyvenime, o ne tik vykstančių pratybų metu (Vyšniauskytė-Rimkienė ir Liobikienė, 2012).

V. Bandzienės (2008) tyrimas atskleidė, jog vaikų dienos centro socialiniam darbuotojui siekiant veiksmingos vaikų elgesio korekcijos labai svarbu profesionaliai ir motyvuotai **dirbti su vaiko šeima,** aplinka, kurioje jis gyvena. I. Zabulienė (2018) teigia, kad vaikui veiksmingiausia padėti - ugdant tėvus ir stiprinant jų tėvystės gebėjimus. Socialiniai darbuotojai vadovaujasi kompleksinės pagalbos principu, kai problemos šeimoje suprantamos ne kaip individo, o kaip visos šeimos problema (Pivorienė ir Abeciūnaitė, 2010). Kompleksinė pagalba – koordinuotas švietimo pagalbos, socialinės paramos, sveikatos priežiūros paslaugų teikimas individualiam vaikui ir jo tėvams, siekiant priimti šeimai naudingus sprendimus, pokyčius toje bendruomenėje, kurioje jie gyvena. Teikiant kompleksinę pagalbą svarbu tarpinstitucinis bendradarbiavimas, siekiant efektyviai teikti paslaugas (Zabulienė, 2018). Teikiant įvairiapusę pagalbą, vaikų dienos centrų specialistai dirba ne tik su vaikais, bet ir su tėvais, kitais specialistais (Grudulaitė, 2016). K. Trumpauskaitės (2016) teigimu, vaikų dienos centrų socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su vaikų teisių apsaugos tarnyba, policija, seniūnija, mokykla, pedagogine, psichologine tarnyba, kitomis organizacijomis. J. Nordoff (2015) teigia, jog socialiniam darbuotojui labai svarbu ne tik suprasti šeimos problemas, bet ir kurti nuoširdų, bendradarbiavimu pagrįstą santykį. Socialiniai darbuotojai pripažįsta, kad reikia laiko sukurti abipusį pasitikėjimą, nes daugelis šeimų jaučia priešiškumą dėl įvairių šeimos neigiamų patirčių (Stevens, 2018), tačiau artimas ir nuoširdus darbuotojo ir šeimos santykis pozityviai veikia vaiko elgesį dienos centre. Šeimos pasiekti teigiami pokyčiai turi reikšmingos įtakos ir vaiko pasikeitimui

(Bandzienė, 2008). V. Ivanauskienė (2008) teigia, kad dirbdamas su šeima socialinis darbuotojas turėtų būti patarėjas ir pagalbininkas, o ne užduoties atlikėjas. Specialistas privalo gebėti užmegzti ryšį su šeima, atskleisti šeimos pajėgumus ir įgalinti ją pačią priimti reikšmingus sprendimus. Pagrindiniai socialinio darbo principai, darbui su šeima: kliento įgalinimas, kliento ir aplinkos sąveika, nuolatinio mokymo(si) procesas, gyvenimiškos kliento patirties vertinimas, kliento orumo saugojimas ir savigarbos ugdymas, stipriųjų savybių perspektyva, pozityvus požiūris į kliento galimybę keistis, bendradarbiavimo principas, ištekliai, visuomeninis rūpestis, globa ir atskirties mažinimas (Vyšniauskytė-Rimkienė ir Liobikienė, 2012).

Taigi atskleista, kad vaikų dienos centrai naudoja įvairias pozityvaus elgesio skatinimo strategijas, kuriomis siekia formuoti vaikų elgesį. Socialinių įgūdžių ugdymas yra svarbiausias veiksnys, lemiantis vaikų pozityvų elgesį bei visą socializacijos procesą. Ugdant socialinius įgūdžius gerėja vaikų elgesys, santykiai su šeima, bendraamžiais, vaikai išmoksta palaikyti pozityvius santykius su aplinkiniais, patys savimi pasirūpinti, prisitaikyti visuomenėje, elgtis pozityviai. Dienos centruose organizuojamos įdomios veiklos, prasmingas laisvalaikis ir pozityvus ryšys su vaikais ir jų šeima taip pat turi reikšmingos įtakos vaikų pozityvaus elgesio formavimui.

1.5 Socialinio darbuotojo vaidmuo ugdant vaikų pozityvų elgesį

Dienos centrų socialinis darbuotojas užima svarbią poziciją ugdant vaikų pozityvų elgesį (Tamutienė, 2018; Pivorienė ir Abeciūnaitė, 2010). Socialiniai darbuotojai, dirbantys dienos centruose, užima vaikus įvairia popamokine veikla: ugdo socialinius įgūdžius, vykdo švietėjiškas, menines, kultūrines, prevencines, sportines ir kitas veiklas, įtraukia į bendruomeninę veiklą, teikia socialinę, psichologinę bei pedagoginę pagalbą.

Daugelis mokslininkų teigia, kad socialiniai darbuotojai dirba kaip vaikų (šeimų) įgalintojai. D. Dvarionis, R. Motiečienė, J. Ruškus, N. Mažeikienė, R. Naujanienė (2014) teigimu, įgalinančios socialinės paslaugos, tai - specialistų teikiamos paslaugos vaikui ar jo šeimos nariams, kurios sudaro sąlygas aktyviai įsitraukti į sprendimų priėmimą dėl paslaugos teikimo, siekiant jų problemų pokyčio. Teikdami šias paslaugas, socialiniai darbuotojai įgalina vaikus (šeimas) pačius būti atsakingus už savo gyvenimą. Įgalinimo procese socialiniai darbuotojai siekia vaiko gebėjimo valdyti savo padėtį, būti savarankiškam (Štuopytė, 2010).

I. Liepinskaitė ir R. Motiečienė (2017) teigia, kad vaikų įgalinimas vyksta individualiu, grupiniu ir bendruomeniniu lygmeniu. Vaikų įgalinimo procesas prasideda nuo individualaus darbo su vaiku, taikant stipriųjų pusių perspektyvą, siūlant nuolatinę pagalbą. Socialinis darbuotojas, užmegzdamas artimą ryšį su vaiku, tampa vaiko autoritetu ir gali lengviau jį įgalinti. Autorių teigimu, socialiniai darbuotojai, siekdami įgalinti vaikus, įtraukia juos į kasdienes dienos centruose organizuojamas veiklas, jų planavimą ir vykdymą. Vaikų įgalinimo procese labai svarbu, jog socialinis darbuotojas padėtų vaikui pasirinkti, o ne pasirinktų už jį (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017). Siekinat vaikų įgalinimo labai svarbu ir dialogas, nuoširdus ir atviras pokalbis su vaiku, abipusio pasitikėjimo kūrimas (Ruškus ir kt., 2013).

Liepinskaitė ir Motiečienė (2017) akcentuoja, jog vaikų įgalinimo procesą sudaro 4 etapai. *Pirmas įgalinimo etapas*. Socialiniai darbuotojai, kaip tarpininkai, padeda vaikams prisitaikyti prie naujos gautos informacijos ar naujų gyvenimo sąlygų. *Antras įgalinimo etapas*. Jame pažymima, kad asmuo susipažinęs su informacija užmezga jam naudingus ryšius, išmoksta naujų įgūdžių. *Trečias įgalinimo etapas*. Vaikas įsitraukia į jam prasmingą veiklą, ugdo socialinius įgūdžius. Šiame etape didėja vaiko savivertė, pasitenkinimas, stiprybė. *Ketvirtas įgalinimo etapas*. Šiame etape vaikas jau aktyviai dalyvauja bendrose veiklose, kuriose sugeba pritaikyti savo naujai įgytas žinias ir įgūdžius (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017). Įgalinimo praktika rodo, kad atsakingas socialinių darbuotojų darbas su vaikais, lankančiais dienos centrus, duoda teigiamų pokyčių vaiko asmeniniame gyvenime. Dalyvaudami įvairiose veiklose, vaikai formuoja savo elgesio kultūrą, išmoksta atsiskleisti, tampa savarankiškesni, kūrybingesni, pozityvesni, išmoksta lengviau susitvarkyti su savo problemomis, pagerina pažangumo rezultatus, formuoja pozityvų elgesį. Dienos centrų veiklos ir teikiamos paslaugos moko vaikus realizuoti save kaip asmenybę (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017). Autorių atlikto tyrimo metu atskleista, jog didžiausias socialinių darbuotojų siekis, įgalinant socialinę atskirtį patiriančius vaikus, tai – vaikų gebėjimas gyventi kitaip negu gyvena jų tėvai.

Įgalinimo procese svarbu dirbti ne tik su dienos centrus lankančiais vaikais, bet ir su jų tėvais (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017). Kaip teigia I. Tamutienė (2018), dienos centruose dirbantys socialiniai darbuotojai, siekdami vaiko gerovės, privalo imtis visų veiksmų, orientuotų į vaiką, tačiau autorė pažymi, jog dienos centrų specialistai turėtų vadovautis ne tik į vaiką orientuotu požiūriu, bet ir į jo šeimą, suaugusiųjų problemų sprendimą, nes sustiprinus šeimą automatiškai sustiprinama ir vaiko gerovė. J. Pivorienė ir B. Abeciūnaitė (2010) pažymi, jog šeimų problemų specifiškumas reikalauja atitinkamos socialinių darbuotojų

intervencijos. Socialiniai darbuotojai stengiasi įvairiais būdais sukurti teigiamą bendravimo aplinką, pritraukti tėvus į pagalbos vaikui procesą, rodyti šeimai šilumą ir supratimą (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017) pasitelkiant socialinę, prevencinę ir edukacinę veiklą (Leliūgienė ir kt., 2011). Pagrindinis šeimos įgalinimo aspektas - šeimos įgalinimas rūpintis savo vaikais. Tėvai skatinami dalyvauti įvairiose veiklose ir renginiuose kartu su savo vaikais: gaminti valgyti, tvarkytis, žaisti, rengti šventes ir kt., siekiant kuo didesnio tėvų ir vaikų bendradarbiavimo, teigiamo ryšio kūrimo (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017).

J. Sadausko ir I. Leliūgienės (2010) ir E. Vosylienės (2009) teigimu, siekiant individo elgesio pokyčių, labai svarbu dirbti ne tik su vaiku ir jo šeima, bet ir su visa bendruomene. Socialiniai darbuotojai, pasitelkdami įvairią socialinę veiklą (akcijas, projektus, prevencines veiklas, viešus renginius ir kt.) bendruomenėje įgalina vaiką (šeimą), siekia pozityvių individų socialinių pokyčių. Socialinė veikla bendruomenėje orientuota atpažinti gyventojų stiprybes ir užtikrinti visapuses vaiko (šeimos) paslaugas bei rūpybą. Autoriai pažymi, jog socialinis darbas bendruomenėje gali būti laikomas efektyviu metodu, siekiant šeimos gerovės, tačiau socialinis darbuotojas turi turėti gebėjimą suvienyti bendruomenę, žinoti, kaip išspręsti problemą, taip pat privalo atpažinti bendruomenės stiprybes ir jas panaudoti intervencijos vaikui (šeimai) procese. Bendruomeninis įgalinimas padeda vaikams (šeimoms) pasijusti bendruomenės dalimi, mažina šeimų socialinę atskirtį (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017), kuria individo gebėjimą veikti kartu su kitais (Ruškus ir kt., 2013).

J. Ruškus, N. Mažeikienė, R. Naujanienė, R. Motiečienė ir D. Dvarionas (2013) teigia, kad įgalinimo procesas, tai – nuolatinės pastangos. Socialinis darbuotojas siekdamas vaikų (šeimų) įgalinimo turi pats jaustis įgalintas: pasitikėti savo stiprybėmis, veikti plačiai, imtis iniciatyvos, gebėti taikyti savo turimas žinias, vadovautis vertybėmis, dirbti profesionaliai. Socialinių darbuotojų profesionalumas reiklauja atitinkamų sugebėjimų, asmeninių bruožų, nes nuo darbuotojo profesionalumo priklauso socialinio darbo su vaiku (šeima) kokybė (Prakapas, 2007). Socialinio darbuotojo profesinės vertybės aprašomos Lietuvos Socialinių darbuotojų etikos kodekse (1998), o socialinio darbuotojo profesinis vaidmuo apibrėžiamas įvairiais teisiniais reglamentais ir konkrečios organizacijos politika, kurioje yra nustatyti tam tikri lūkesčiai ir įgaliojimai socialinio darbuotojo vaidmeniui (Grudulaitė, 2016).

Lietuvos mokslininkai skirtingai įvardija, kas turi įtakos socialinio darbuotojo profesionalumui. A. Kepalaitės (2012) teigimu, socialiniam darbuotojui, siekiant kokykiškai atlikti savo pareigas, svarbiausia yra sąveika ir kontaktas su klientu, tai ypač svarbu ir motyvuojant klientus keisti savo gyvenimą, požiūrį. J. Vyšniauskytės-Rimkienės, T. N. Liobikienės (2012) teigimu, socialinis darbuotojas privalo gebėti išlaikyti nuoširdų santykį su

klientu, gebėti tiksliai įvertinti individualią kliento situaciją. Užsienio mokslininkai A. M. Puroila, E. Estola ir L. Syrjälä (2012) pažymi, jog vaikai labai vertina nuoširdžius, teigiamus santykius su socialiniais darbuotojais, L. Grudulaitės (2016) teigimu, vaikams svarbu ne tik teigiami santykiai su darbuotojais, bet ir socialinių darbuotojų gebėjimas artimai ir pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su vaikų tėvais ar kitais ugdytojais.

Anot I. Jonutytės (2007), specialistas siekdamas profesionaliai atlikti tiesiogines savo pareigas turi pasižymėti įvairiomis asmeninėmis savybėmis ir gebėjimais, tai:

- profesiniu išprusimu (žinios, įgūdžiai, išsilavinimas, aukšta kompetencija);
- organizaciniais ir komunikaciniais gebėjimais (gebėjimas bendrauti, būti atviru, taktišku);
- darna su savimi (turėti savigarbos, pasitikėti savimi, būti savikritiškas);
- empatiškumu (pasitikėti kitais, gebėti išklausyti);
- psichofiziologine ištverme (gera sveikata, nervų sistema, ištverme);
- moralumu (sąžiningumu, dorovingumu, jautrumu, pagarba, meile vaikams) (Jonutytė, 2007).

V. Ivanauskienė ir L. Varžinskienė (2007) pabrėžia vertybių įtaką socialinių darbuotojų profesionalumui. Autorių teigimu, socialiniai darbuotojai dirba su labiausiai pažeistais asmenimis, todėl, rodydami pavyzdį klientams, privalo pasižymėti teigiamomis savybėmis. Anot autorių, vertybės (papročiai, principai, elgesio standartai) yra labai svarbi socialinio darbuotojo profesinės kompetencijos sritis, nes asmeninės ir profesinės darbuotojo savybės turi reikšmingos įtakos tolimesniam klientų gyvenimui ir kokybei. Autorės ypač akcentuoja humanistines vertybes, nes dirbant socialinį darbą labai svarbu neteisti žmonių ir nesmerkti nepaisant jų socialinės klasės, spalvos, rasės, religijos ir kt. V. Ivanauskienės ir L. Varžinskienės (2007) tyrimu atskleista, jog socialiniai darbuotojai dažniausiai orientuojasi į šias vertybes: supratimą, toleranciją, kantrybę, pagarbą, empatiją, sugebėjimą išklausyti ir išgirsti, nuoširdumą ir atvirumą.

L. Grudulaitės (2016) teigimu, norint etiškai atlikti socialinio darbuotojo funkcijas, reikšmingos įtakos turi ne tik turimos vertybės, bet ir darbuotojo moralinis autoritetas. Vaikų dienos centruose dirbantis socialinis darbuotojas dirba su įvairiais žmonėmis, tačiau daugiausiai savo laiko ir dėmesio skiria vaikams. Dienos centrų ugdytiniai mokosi iš socialinio darbuotojo, suvokia jį kaip autoritetą, todėl didelės reikšmės vaikams turi darbuotojo asmenybė, moralė, vertybės bei gebėjimas bendrauti nuoširdžiai. Moralinis autoritetas - labai svarbi socialinio darbuotojo dalis. L. Grudulaitė (2016) pažymi, jog dienos centrų socialiniai darbuotojai privalo būti dori bei pasižymėti stipria moraline prigimtimi, nes

jie rodo pavyzdį jaunajai kartai. Autorė pabrėžia ir kitų socialinio darbuotojo savybių svarbą, tokių kaip šiluma, atvirumas, teigiama bendravimo kultūra, pagarba kitiems, nuoširdumas, atsakingumas ir patikimumas. Vaikams reikalinga turėti žmonių, kuriais jie pasitiki, mokosi iš jų, seka jų pavyzdžiu ir padeda atrasti gyvenimo prasmę. Socialinis darbuotojas dirbdamas su vaikais turi turėti daug žinių įvairiose srityse, būti atsargus, skirti jiems pakankamai laiko, pozityviai bendrauti. Socialinis darbuotojas turi daug galių, nes gali patenkinti vaikų poreikius ir suteikti jiems pripažinimą.

E. Vosylienės (2009) teigimu, socialiniam darbuotojui dirbant su vaikais reikalingi įvairūs gebėjimai: gebėjimas bendrabarbiauti, kurti santykį, atidžiai klausytis. Autorės teigimu, „efektyvią socialinę pagalbą paveikia ir gebėjimas laiku pasibelsti į vaiko širdį. Tai kompetencija, kuri susiformuoja nuolat bendraujant su vaikais, renkant informaciją, išbandant įvairius metodus ir dirbant su pačiu savimi.“ (cit. pagal Vosylienė, 2009, p. 7).

L. Milkintaitė ir D. Marcinkevičienė (2013) akcentuoja, jog socialinis darbuotojas, siekdamas profesionaliai atlikti savo darbą, pirmiausia turi gerai suvokti savo atliekamą vaidmenį, kompetencijos ribas, tik tuomet gali prisidėti prie vaikų problemų sprendimo, atlikti įgalintojo vaidmenį. Socialinio darbo procese specialistams, siekiant efektyvios pagalbos formuojant vaikų elgesį, yra svarbu socialinių darbuotojų turimos žinios, gebėjimai, vertybės. R. Motiečienės (2012) teigimu, socialiniam darbuotojui atliekant tiesiogines savo pareigas, labai svarbu ir refleksyvumas, tik refleksyvus darbuotojas gebės į savo darbą integruoti žinias, vertybes, gebėjimus bei gebės mokytis iš savo patirties. Specialistas, kuris darbe jaučiasi pažemintas ir nusivylęs, bus neinovatyvus, neprisiims atsakomybės už sprendžiamas problemas ir veiks neefektyviai. Siekiant išvengti socialinių darbuotojų „perdegimo“ siūloma darbuotojų savitarpio paramos grupės, dalyvaujant supervizijose (Ruškus ir kt., 2013).

E. Vosylienė (2009) teigia, jog geriausią vaikų pažinimo metodų grupę sudaro empiriniai metodai (pokalbis, stebėjimas, eksperimentas, anketa, testas, veiklos procesų ir rezultatų analizė). Autorė pabrėžia, jog siekiant keisti ydingą vaikų elgesį geriausiai tinka *elgesio stebėsena* ir *elgesio ugdymo programos*. *Elgesio stebėsena* - kai socialinis darbuotojas dienos centre stebi išorinį vaiko elgesį, jo veiklą, nuomonės išsakymą, proceso metu specialistas turi galimybę analizuoti, įvertinti vaiko problemas, tinkamai parinkti kitus socialinės pagalbos metodus. *Elgesio ugdymo programos* – tai procesas, kurio metu socialiniai darbuotojai naudodami įvairias priemones reguliuoja nepageidaujamą vaiko elgesį, siekia grąžinti vaiką į visuomenei priimtiną gyvenimą. Ugdant vaikų elgesį yra labai svarbu pasitikėjimas, pagarba dažnas kontaktas, turininga veikla, aiškios taisyklės, bendradarbiavimas su vaiko tėvais, nekritikavimas. E. Vosylienė (2009), remdamasi kitų

autorių nuomone (Dreikurs ir Soltz, 2004; Leliūgienė, 2003), išskiria aštuonis pozityvaus elgesio ugdymo etapus:

1. *Netinkamo elgesio priežasčių analizė*. Ieškoma netinkamo vaiko elgesio priežasčių, fiksuojamas netinkamo elgesio dažnumas, analizuojama vaiko asmenybė.
2. *Vaiko stebėjimo namuose ir ugdymo įstaigoje rezultatų aptarimas*. Įvardinamas netinkamas elgesys, išorinių veiksnių įtaka, kuriama elgesio ugdymo programa.
3. *Keisti savo ir aplinkinių požiūrį į elgesio problemų turintį vaiką.*
4. *Rodomas siektinas elgesys*. Socialinis darbuotojas turi aiškiai ir konkrečiai pasakyti, kaip vaikui elgtis.
5. *Pasiūlyti savo pagalbą.*
6. *Nuolat pastiprinti, padrąsinti, stebėti ir būti šalia.*
7. *Išlikti tvirtiems siekiant užsibrėžto tikslo.*
8. *Aptarti tarpinius ir galutinius rezultatus su vaiku.*

J. Pivorienė ir B. Abeciūnaitė (2010) pabrėžia, jog taikydamas vieną ar kitą metodą socialinis darbuotojas turi atsižvelgti į individualius vaiko poreikius, galimybes. Autorės akcentuoja, jog visuose metoduose svarbiausia santykis: galimybė būti pripažintam, suprastam. Anot E. Vosylienės (2009), visi darbo su vaikais metodai turi padėti formuotis asmenybei, metodų poveikis vaikui yra individualus, tačiau labiausiai priklauso nuo socialinio darbuotojo kompetencijos.

Apibendrinant galima teigti, jog socialiniai darbuotojai siekdami vaiko elgesio pokyčių atlieka įgalintojo vaidmenį, siekia, jog jie gebėtų savarankiškai priimti sprendimus, keistų probleminį savo elgesį. Vaikų dienos centrų socialiniai darbuotojai taiko įvairius socialinio darbo metodus: individualų, grupinį, bendruomeninį, kitus empirinius metodus, modelius, kurie turi reikšmingos įtakos vaikų elgesio modeliavimui. Daugelis autorių pabrėžia, jog vaikų pozityvaus elgesio formavimuisi turi įtakos ir socialinio darbuotojo asmenybė, jo turimos vertybės, įgūdžiai, profesionalumas. Socialinį darbuotoją vaikų dienos centrų lankytojai priima kaip autoritetą ir mokosi iš jo, todėl jis privalo rodyti teigiamą pavyzdį jaunajai kartai, pasižymėti stipria morale, teigiama bendravimo kultūra, pagarba kitiems bei nuoširdumu.

2 SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ PATIRTIS UGDANT VAIKŲ POZITYVŲ ELGESĮ DIENOS CENTRUOSE

Vaikų dienos centrai - tai institucija, kurioje įvairiapusiškai ugdomi vaikai. Dienos centruose dirbantys socialiniai darbuotojai turi glaudų ryšį su dienos centrus lankančiais vaikais, todėl gali reikšmingai prisidėti prie vaikų pozityvaus elgesio formavimo.

Kokybinio tyrimo tikslas - empiriškai atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose.

2.1 Tyrimo metodologija

Tyrimo loginė seka ir tyrimo metodai. Tyrimas yra procesas, kurį sudaro keletas etapų:

- analizuojama mokslinė literatūra, dokumentai, susiję su tyrimo tema, kuri leido geriau suprasti vaikų pozityvaus elgesio ugdymą dienos centruose;
- rengiama tyrimo metodika, siekiant atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose,
- empirinių duomenų rinkimas, jų apdorojimas, tyrimo rezultatų analizė;
- gautų rezultatų pagrindu suformuluotos darbo išvados ir parengtos rekomendacijos.

Magistro darbo empirinei daliai atlikti buvo pasirinkta *kokybinio tyrimo strategija*, kuria buvo siekta atskleisti, kokia yra socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose. Kaip teigia K. Kardelis (2002), kokybinio tyrimo strategija socialinius reiškinius aiškina remiantis fenomenologiniu, interpretaciniu – subjektyvistiniu pagrindu. Kokybinis tyrimas naudingas, kai yra siekiama atskleisti patirties atvejų prasmę ir interpretaciją (Bitinas, 2013). Šis tyrimo tipas pasirinktas, nes leidžia atskleisti asmenines socialinių darbuotojų patirtis, ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose.

Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinktas *pusiau struktūruotas interviu metodas*. Interviu tai dviejų asmenų pokalbis, kurio pagrindinis tikslas yra gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją (Kardelis, 2002). Pusiau struktūruotas interviu metodas priimtiniausias atliekant kokybinius tyrimus. Šiuo metodu tyrėjas iš anksto numato temas, kurios bus aptariamos per interviu, tačiau interviu eigoje pasilieka teisę keisti klausimų tvarką, papildyti klausimyną, siekiant išgauti reikšmingesnės informacijos tyrimui (Rupšienė, 2007). Autorės teigimu, pagrindinė tyrėjo užduotis atliekant interviu yra įdėmus klausymasis ir skatinimas, jog tiriamasis nevaržomai išsisakytų ir pasidalytų savo patirtimi. Naudojant pusiau struktūruoto

interviu metodą privalumas yra tai, jog suteikiama platesnė galimybė išsamiau pažinti tiriamąjį asmenį, išgauti išsamesnių duomenų, o interviu metu vykdyta *individuali* apklausa sukuria dar laisvesnę tarpusavio bendravimo atmosferą (Rupšienė, 2007; Kardelis, 2002). Taigi, pusiau struktūruotas interviu leidžia surinkti giluminius ir atvirus informantų atsakymus, išreiškiančius jų požiūrius, žinias ir patirtį (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016).

Pusiau struktūruoto interviu metodu siekta atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose.

Tyrimo imtis. Informantų imtis – *tikslinė*. Kokybiniuose tyrimuose nesiekiama tikimybinės, atsitiktinai sudarytos imties, bet siekiama pasirinkti tokius atvejus, kurie būtų informatyvūs tiriamuoju požiūriu, todėl dažniausiai kokybiniuose tyrimuose taikoma tikslinė imties vienetų atranka (Rupšienė, 2007).

Siekiant surinkti kuo kokybiškesnius duomenis, tyrimo dalyviai buvo pasirinkti pagal šiuos kriterijus: vaikų dienos centrų socialiniai darbuotojai, tiesiogiai dirbantys su vaikais; socialinių darbuotojų darbo stažas vaikų dienos centruose- ne mažiau 2 metai.

Tyrime dalyvavo 12 socialinių darbuotojų, dirbančių vaikų dienos centruose. Taikytas duomenų prisotinimo principas. Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 32 iki 60 metų. Visi tyrimo dalyviai yra įgiję aukštąjį socialinio darbo išsilavinimą. Darbo stažas, dirbant vaikų dienos centruose, nuo 4 iki 20 metų (1 lentelė).

1 lentelė. Informacija apie informantus

Informantas	Amžius	Išsilavinimas	Darbo stažas, dirbant vaikų dienos centre
I1	40	Aukštasis universitetinis, socialinio darbo	6
I2	35	Aukštasis universitetinis, socialinio darbo	9
I3	33	Aukštasis universitetinis (magistras), socialinio darbo	7
I4	60	Aukštasis neuniversitetinis, socialinio darbo	20
I5	47	Aukštasis neuniversitetinis, socialinio darbo	4
I6	59	Aukštasis universitetinis, socialinio darbo	12
I7	50	Aukštasis universitetinis (magistras), socialinio darbo	7
I8	38	Aukštasis neuniversitetinis, socialinio darbo	4
I9	40	Aukštasis universitetinis, socialinio darbo	10
I10	42	Aukštasis neuniversitetinis, socialinio darbo	7
I11	32	Aukštasis universitetinis, socialinio darbo	6
I12	36	Aukštasis neuniversitetinis, socialinio darbo	8

Tyrimo organizavimas. Kokybinis tyrimas buvo atliekamas 2019 metų spalio-lapkričio mėnesiais. Su tyrimo dalyviais dėl dalyvavimo tyrime laiko ir vietos buvo tariamasi iš anksto. Su kiekvienu tyrimo dalyviu buvo susitarta asmeniškai, derinant patogiausią laiką ir vietą tyrimui atlikti. Gavus tyrimo dalyvių sutikimą žodžiu, interviu buvo įrašinėjami diktofonu.

Tyrimo etika. Tyrimo metu buvo laikomasi šių etikos principų:

- tyrimo dalyviai tyrime dalyvauja savanoriškai;
- tiriamiesiems buvo paaiškinta, jog jie gali atsisakyti dalyvauti tyrime bet kuriame jo etape;
- buvo gautas visų tyrimo dalyvių žodinis sutikimas dalyvauti tyrime ir tam, kad interviu būtų įrašinėjami;
- tyrimo dalyviai buvo informuoti apie tyrimo tikslą, uždavinius;
- informantams buvo garantuojama, jog tyrimo metu bus vengiama šališkumo;
- atliekant tyrimą buvo laikomasi slaptumo, geravališkumo, sąžiningumo principų;
- tyrimas buvo atliekamas remiantis ir lygiavertiškumo principu. Interviu metu formuluoti klausimai taip, kad jie atskleistų tiriamųjų požiūrį į tyrimo objektą, o ne primestų tyrėjo požiūrį ar klaidintų;
- buvo paaiškinta, jog tyrimo dalyviams garantuojamas anonimiškumas, konfidencialumas;
- gauti duomenys pateikiami taip, kad negalima būtų atpažinti konkretaus informanto ar įstaigos, kurioje jis dirba;
- laikantis konfidencialumo tyrimo dalyviai įvardinami I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7, I8, I9, I10, I11, I12.

Tyrimo instrumentas. Pusiau struktūruoto interviu metu tyrimo dalyviams buvo pateikta 15 klausimų (1 priedas). Išanalizavus mokslinę literatūrą ir dokumentus, susijusius su analizuojama tema apie probleminį vaikų elgesį lemiančius veiksnius, vaikų dienos centrų veiklą ir vaikų pozityvaus elgesio ugdymo strategijas dienos centruose buvo suformuluoti tyrimo klausimai. Interviu klausimus sudaro keturios esminės dalys (1 priedas):

1. Pirmoje dalyje buvo siekiama sužinoti daugiau informacijos apie informantus: koks jų amžius, išsilavinimas ir darbo stažas, dirbant vaikų dienos centre.
2. Antroje dalyje socialinių darbuotojų buvo klausiama apie vaikų probleminį elgesį dienos centruose: kaip jis pasireiškia, kaip į jį reaguoja, kokie veiksniai turi reikšmingos įtakos vaikų probleminio elgesio formavimuisi, kaip sprendžia vaikų elgesio problemas. Šių

klausimų tikslas – sužinoti, kokie veiksniai lemia vaikų probleminį elgesį dienos centruose, pasitelkiant socialinių darbuotojų konkrečias patirtis.

3. Trečioje dalyje tiriamųjų buvo prašoma pateikti konkrečius pavyzdžius ugdant vaikų pozityvų elgesį, apibūdinti, kokie veiksniai padeda ugdyti vaikų pozityvų elgesį, kokie trukdo. Buvo siekiama sužinoti, ir su kuo ir kaip bendradarbiaujama siekiant vaikų pozityvaus elgesio formavimo. Šiais klausimais buvo siekiama atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį.
4. Ketvirtoje dalyje buvo prašoma informantų papasakoti apie kompetencijas, kurios jiems atrodo svarbios, ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose.

Tyrimo duomenų apdorojimo metodas. Interviu metu gauti duomenys buvo apdoroti *turinio (content) analizės* būdu. R. Žukauskienės (2008) teigimu, turinio analizės (content analysis) metodas yra standartinis ir gana plačiai naudojamas socialiniuose moksluose.

Analizuojant tyrimo duomenis, remiantis I. Gaižauskaite ir N. Valavičiene (2016), buvo laikomasi šių žigsnių:

- daug kartų perskaitomi interviu išrašai (transkribuoti interviu);
- tinkamos dalys pažymimos ir koduojamos;
- kodai grupuojami išskiriant kategorijas;
- kategorijose prasminiai elementai suskirstomi į subkategorijas;
- kategorijos paaiškinamos ir aprašomos;
- interpretuojami rezultatai.

Tyrimo patikimumas ir tinkamumas. Viena iš tyrimo problemų yra informacijos, gautos interviu būdu, patikimumas, tai rodo tyrimo kokybę (Rupšienė 2007; Kardelis, 2002). Mokslininkų (Rupšienės, 2007; Kardelio, 2002) teigimu, siekiant interviu patikimumo, būtina stengtis sumažinti visas galimas paklaidas, kurioms gali turėti įtakos tiek informantas, tiek tyrėjas:

- interviu gavėjui reikia vengti noro gauti pageidaujamus atsakymus;
- interviu kokybei negali turėti įtakos skirtingi informanto ir tyrėjo įsitikinimai ar kiti nesuderinamumai;
- interviu paklaidą gali lemti skirtingas informanto ir tyrėjo emocinis nusiteikimas, tarpusavio nepasitikėjimas ir kt.;
- tyrėjui gali pritrūkti metodologinės kompetencijos, įžvalgumo, patierties, laiko atliekant duomenų analizę ir rašant išvadas.

Taigi, interviu metodo patikimumas vienareikšmiškai yra nulemtas tyrėjo ir informanto tarpusavio santykių, todėl kiekviename tyrime yra neišvengiama trūkumų, kurie ir lemia

gautų tyrimo rezultatų ribotumą (Rupšienė, 2007), tačiau mokslininkai L. Rupšienė (2007) ir K. Kardelis (2002) teigia, kad aiškiai suformuluojant klausimus ir laikantis tinkamo interviu proceso galima sumažinti tyrimo paklaidą.

Tyrimo patikimumui ir tinkamumui užtikrinti kokybinio tyrimo duomenys imti kuo natūralesnėje informantams aplinkoje - vaikų dienos centre, atskiroje patalpoje, socialinio darbuotojo suderintu su centro vadovais laiku, kad niekas netrukdytų. Pasirinktas interviu laikas – rytas, kai vaikų dienos centre tuo metu dar nėra. Buvo sudaroma rami aplinka, kad socialinis darbuotojas galėtų susikaupti, trumpam atsiriboti nuo darbinės veiklos ir koncentruotai pateikti atsakymus į klausimus.

Tyrimo patikimumui ir tinkamumui darė įtaką:

- tyrėjo tiesioginis dalyvavimas tiriamojoje veikloje;
- naudota duomenų įrašymo priemonė – diktofonas;
- tyrimo duomenų derinimas su dalyviais (skambinau informantams ir pasitikrinau dėl kelių pastebėjimų, faktų);
- ataskaitos derinimas su tiriamaisiais ir jų nuomonių apie rezultatų tikslumą aiškinimasis;
- detalus aprašymas.

Tyrimo ribotumas. Vienas iš tyrimo ribotumų yra susijęs su nedidele tyrimo imtimi. Sudarant tyrimo imtį, buvo siekiama atrinkti tik tuos informantus, kurie geriausiai atspindėtų tiriamą reiškinį, buvo siekiama gauti informatyvių duomenų. I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016) teigimu, kokybiniuose tyrimuose yra parankiau mažesnis tyrimo dalyvių skaičius, nes interviu metu surinkti informantų duomenys neskaičiuojami, o aprašomi.

Kokybiniai duomenys yra sunkiau apibendrinami. Tyrimo duomenis sunku analizuoti, pateikti schematiškai, nes tai yra daugiau nei žodžiai, tai ir emocijos, aplinka, fizinė būsena ir kt.

2.2 Tyrimo rezultatų analizė

2.2.1 Probleminis vaikų elgesys

Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo klausiama, kaip pasireiškia vaikų probleminis elgesys. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirta kategorija **vaikų probleminio elgesio raiška** ir septynios subkategorijos: ***necenzūrinių žodžių vartojimas, konfliktai, patyčios, melavimas, maištavimas, nenoras mokytis, besaikis išmaniųjų technologijų naudojimas*** (2 lentelė).

2 lentelė. Vaikų probleminio elgesio raiška

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Konfliktai	„dažniausiai vaikai nevaldo ir negeba atpažinti pykčio priepuolių ir iš to muštynės kyla ir daiktų gadinimas, tiek savo tiek kitų“ (I3), „probleminis elgesys pasireiškia viskuo<...>ir vienas kitą muša“ (I4), „yra vaikų, kurie kartais nekontroliuoja savo smurtinio elgesio“ (I6), „smurto protrūkiai“ (I7), „vaikai dažnai pešasi, būna stumdosi, užgauna vienas kitą<...>dažnai kyla barniai dėl daiktų nepasidalinimo, pyksta vieni ant kitų tada“ (I10), „vaikai turi pykčio nemažai, jie kovoja taip už save, stumdosi, įspiria, kumšteli, kuriam nors draugui ir dažnai mažesniam už jį, žiūrėk tas vaikutis jau verkia, kiti ateina skundžia, tas tą sumušė“ (I12), „tai būna pyktis ir agresija<...>skriaudžia mažesnius“ (I5) „vaikai nevengia<...>paerzinti vieni kitus“ (I9)
Necenzūrinių žodžių vartojimas	„vaikai<...>vartoja daug necenzūrinių žodžių“ (I1), „keikiasi<...>ir vienas ant kito žodžiais visokiais vadinasi“ (I4), „išsprūsta keiksmažodžiai“ (I6), „vaikai kartais keikiasi<...>jie nenori keiktis šalia suaugusiųjų<...>jie tarpusavyje keikiasi“ (I8), „vaikai nevengia tarpusavyje bendraudami necenzūrinių žodžių“ (I9), „vartoja keiksmažodžius“ (I10), „jie savo atžagariu elgesiu ar neapgalvotu žodžiu, keiksmažodžiu bando apsaugoti save, ginti, kas jo, kovoti už savo vietą<...>pradėjo įvairiausiais keiksmažodžiais keiksnoti savo draugą“ (I11), „dažnai keikiasi, vadina kitus labai negražiai, nes, akivaizdu, jog šeimoje toks pavyzdys, taip jie įpratę“ (I12)
Nenoras mokytis	„paaugliai nelankę dienos centrų, su jais sunkiau susikalbėti, nes jau jie daugiau gatvės vaikai, bėga iš mokyklų, į pamokas neina“ (I4), „pamokų neruošia“ (I5), „vaikai nenori mokytis. Nuolat ir nuolat reikia raginti atlikti namų darbus<...>neatsineša reikalingas mokymosi priemones“ (I6), „labai nenoriai ruošia namų darbus, išsisukinėja, nerodo kas jiems užduota, ką reikia atlikti“ (I9), „pamokas tai kiekvieną sykį verčiam ruošti, neturi jie motyvacijos tam, galvoja nesvarbu, kam to reikia“ (I10)
Maištavimas	„vaikai<...>elgiasi gana maištingai, atsikalbinėja“ (I1), „su kiekvienais metais vaikų elgesys yra nenuspėjamas. Vaikai viskuo nepatenkinti<...>nepaiso ir nereaguoja į darbuotojų ar kitų suaugusiųjų pastabas“ (I2), „pabėga, nenori kalbėtis<...>nereaguoja į pastabas“ (I5), „vaikai pyksta, bando apeiti nustatytas sutartas taisykles, gudrauja, derasi“ (I6), „pasireiškia nepaklusimu centro taisyklėms“ (I9)
Melavimas	„vaikai labai daug meluoja<...>vaikai meluoja, kad jiems nereikia daryti namų darbų, kad ne jis nuskriaudė kokį vaiką“ (I1), „meluoja, kad nieko neužduota“ (I6), „vaikai linkę meluoti, nesako kas pamokoms užduota<...>meluoja, išsisukinėja nuo daugelio klausimų“ (I12)
Patyčios	„iš vaikų, kurie gyvena nepasiturinčiai<...>yra tyčiojamasi mokykloje ar draugų rate, todėl jie atėję į vaikų dienos centrą kerštauja ir tyčiojasi, užgaulioja kitus, už save silpnesnius vaikus, stengiasi juos įžeisti, matyt, kad ne vieni prastai jaustųsi“ (I2), „probleminis elgesys pasireiškia<...>ir patyčios“ (I4), „yra vaikų, kurie<...>žemina vienas kitą“ (I6)
Besaikis išmaniųjų technologijų naudojimas	„kova su telefonų naudojimu be saiko, žaidžiant žaidimus ar kitaip užsiimant per socialinius tinklus. Nuolat reikia kontroliuoti šį procesą“ (I6), „labai dažnai žaidžia su telefonais, sunku juos atitraukti ir nuo kompiuterinių žaidimų. Jiems geriau kompiuteris nei<...>pamokas pasiruošti“ (I10), „kompiuteriu dažnai nori tik žaisti, visai vyresnieji mūsų nesidomi kažkuo kitu, tik kompiuteris, telefonas, na dabar toks amžius, visur pilna išmaniųjų technologijų, sunku juos atitraukti nuo jų. Daugelis vaikų, pastebim, kad ir būrelių nelanko, nes svarbiau po pamokų sėdėti prie kompiuterio grįžus iš mokyklos, nei kažką sportuoti“ (I12)

Tyrimu atskleista, kad dažniausiai vaikų probleminis elgesys dienos centruose pasireiškia ***konfliktais su bendraamžiais:*** *„vaikai dažnai pešasi, būna, stumdosi, užgauna vienas kitą<...>dažnai kyla barniai dėl daiktų nepasidalinimo, pyksta vieni ant kitų tada“ (I10).* G. Čiuladienės (2013) ir E. Vosylienės (2009) teigimu, vaikų konfliktai ir agresija yra didelė šiuolaikinių vaikų problema, ypač pasireiškianti konfliktais ir smurtiniu elgesiu su bendraamžiais. Informantų teigimu, daugelio vaikų agresija kyla todėl, jog vaikai negeba

kontroliuoti savo smurtinio elgesio, negeba atpažinti pykčio priepuolių, jo tinkamai suvaldyti: *„dažniausiai vaikai nevaldo ir negeba atpažinti pykčio priepuolių ir iš to muštynės kyla ir daiktų gadinimas, tiek savo tiek kitų“ (I3)*. Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai, konfliktuodami su bendraamžiais, ***vartoja ir necenzūrinius žodžius****: „keikiasi<...>ir vienas ant kito žodžiais visokiais vadinasi“ (I4), „vaikai nevengia tarpusavyje bendraudami necenzūrinių žodžių“ (I9)*. Viena informantė nurodė, kad vaikai vartodami keiksmažodžius bando save apsaugoti, kovoti už save: *„jie savo atžagariu elgesiu ar neapgalvotu žodžiu, keiksmažodžiu bando apsaugoti save, ginti, kas jo, kovoti už savo vietą<...>pradėjo įvairiausiais keiksmažodžiais keiksnoti savo draugą“ (I11)*. A. Plaušinaitienė ir E. Masiliauskienė (2009) teigia, kad vaikai linkę smurtauti prieš kitus, kai nori sumažinti savo menkavertiškumo jausmą bei pagerinti savo turimą socialinį statusą. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Pasak informantės, vaikai, vartodami keiksmažodžius ir smurtaudami prieš kitus, bando išvengti menkavertiškumo jausmo: *„iš vaikų, kurie gyvena nepasiturinčiai<...>yra tyčiojamasi mokykloje ar draugų rate, todėl jie atėję į vaikų dienos centrą kerštauja ir tyčiojasi, užgaulioja kitus, už save silpnesnius vaikus, stengiasi juos įžeisti, matyt, kad ne vieni prastai jaustųsi“ (I2)*. Viena informantė pastebėjo, kad vaikai keiksmažodžius vartoja todėl, kad šeimoje mato tokį pavyzdį, nes vaikai linkę kartoti tai, ką mato ir girdi šeimoje: *„dažnai keikiasi, vadina kitus labai negražiai, nes, akivaizdu, jog šeimoje toks pavyzdys, taip jie įpratę“ (I12)*. Galima teigti, kad dienos centruose dirbantys socialiniai darbuotojai dažnai susiduria su vaikų necenzūrinių žodžių vartojimu. Pastebima, kad dažniau vaikai keiksmažodžius vartoja bendraudami tarpusavyje nei prie darbuotojų.

Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad probleminis vaikų elgesys pasireiškia ir ***nenoru mokytis***. Anot informantų, „*vaikai nenori mokytis. Nuolat ir nuolat reikia raginti atlikti namų darbus<...>neatsineša reikalingas mokymosi priemones“ (I6), „labai nenoriai ruošia namų darbus, išsisukinėja, nerodo, kas jiems užduota, ką reikia atlikti“ (I9)*. Galima teigti, kad dienos centruose dirbantys socialiniai darbuotojai susiduria su didele vaikų mokymosi motyvacijos stoka. B. Kairienė ir D. Ščerbakova (2008) teigia, kad vaikai, kurie nepalaiko teigiamų ryšių su mokykla, dažniau pasižymi probleminiu elgesiu. Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, kad dalis vaikų, lankančių dienos centrus, turi menkesnius socialinius ir emocinius ryšius su mokykla: prastai mokosi, patiria joje nesėkmes, nemėgsta mokyklos. Tai turi neigiamos įtakos vaikų mokymosi motyvacijai.

Tyrimu atskleista, kad vaikai ***linkę maištauti*** prieš socialinius darbuotojus. Pasak informantų, *„vaikai<...>elgiasi gana maištingai, atsikalbinėja“ (I1), „vaikai viskuo nepatenkinti<...>nepaiso ir nereaguoja į darbuotojų ar kitų suaugusiųjų pastabas“ (I2)*.

Galima teigti, kad socialiniai darbuotojai pastebi vaikų maištavimą dienos centruose, kuris pasireiškia vaikų atsikalbinėjimu, nepaklusimu centro taisyklėms, nereagavimu į darbuotojų pastabas. Tyrimas atskleidė ir vaikų polinkį ***meluoti:*** *„vaikai labai daug meluoja<...>vaikai meluoja, kad jiems nereikia daryti namų darbų, kad ne jis nuskriaudė kokį vaiką“ (I1).* Galima teigti, kad vaikai meluoja išsisukinėdami nuo atsakomybės ar pamokų ruošos.

Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad probleminis vaikų elgesys siejasi ir su ***patyčiomis****: „probleminis elgesys pasireiškia<...>ir patyčios“ (I4), „yra vaikų, kurie<...>žemina vienas kitą“ (I6).* Galima teigti, kad vaikai dienos centre tyčiojasi iš kitų vaikų, juos žemina. Patyčios tarp bendraamžių yra opi problema ne tik mokyklose, bet ir vaikų dienos centruose.

Tyrimu atskleista, kad vaikai ***be saiko naudojasi išmaniosiomis technologijomis***. R. Breidokienė ir S. Ignatovičienė (2015) pažymi, kad vaikai, per daug įsitraukiantys į internetinę erdvę, tampa uždaresni, mažiau bendrauja su aplinkiniais, apleidžia mokslus. Panašiai pastebėjo ir šio tyrimo dalyviai: *„labai dažnai žaidžia su telefonais, sunku juos atitraukti ir nuo kompiuterinių žaidimų. Jiems geriau kompiuteris nei<...>pamokas pasiruošti“ (I10), „kompiuteriu dažnai nori tik žaisti, visai vyresnieji mūsų nesidomi kažkuo kitu, tik kompiuteris, telefonas, na, dabar toks amžius, visur pilna išmaniųjų technologijų, sunku juos atitraukti nuo jų. Daugelis vaikų, pastebim, ir būrelių nelanko, nes svarbiau po pamokų sėdėti prie kompiuterio, grįžus iš mokyklos, nei <...> sportuoti“ (I12).* Galima teigti, kad socialiniams darbuotojams sunku kontroliuoti šį procesą. Dabartiniame amžiuje gausu išmaniųjų technologijų ir atitraukti vaikus nuo jų yra labai sunku. Informantai akcentuoja, kad vaikai mieliau renkasi žaisti kompiuteriu nei ruošti pamokas ar lankyti įvairius popamokinius būrelius.

Apibendrinant galime teigti, kad socialiniai darbuotojai dienos centruose pastebi labai įvairias vaikų probleminio elgesio išraiškas. Įvairiomis formomis pasireiškiantis vaikų probleminis elgesys trukdo vykdyti suplanuotas dienos centro veiklas, trikdo vaikų psichologinę gerovę, silpnina mokymosi motyvaciją, didina vaikų menkavertiškumo jausmą.

Tyrimo metu buvo domėtasi apie vaikų probleminio elgesio priežastis. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirtos penkios kategorijos, sietinos su vaikų probleminio elgesio priežastimis: **šeima, mokykla, asmeninių ir socialinių įgūdžių stoka, medijos, bendraamžiai.**

Vaikų probleminio elgesio priežastys, sietinos su **šeima**: ***tėvų skyrybos, konfliktai ir smurtas šeimoje, tėvai stokoja socialinių ir tėvystės įgūdžių, kitų šeimos narių rodomas netinkamas pavyzdys, tėvų girtavimas, tėvų emocinės šilumos stoka, tėvams trūksta motyvacijos dirbti*** (3 lentelė).

3 lentelė. Vaikų probleminio elgesio priežastys, sietinos su šeima

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Tėvai stokoja socialinių ir tėvystės įgūdžių	„turi įtakos šeima. Pastebiu, jog tėvams labai trūksta tėvystės įgūdžių, laiko ir noro pabūti su vaiku, pasikalbėti, išgirsti jo problemas, tiesiog atidžiai domėtis vaiku. Negaudami dėmesio, meilės ir šilumos iš tėvų vaikai dėmesio ieško kitur, dažniausiai tai pasireiškia įvairiu probleminiu elgesiu, dažnai agresyviu“ (I2), „lemia tai tėvų<...>nepriežiūra<...>pačių tėvų elgesys. Vaikai mokosi iš tėvų. Buvo toks pavyzdys, vaikas parašo ant mergaitės negražų žodį, aš jį pasikviečiu ir sakau: tu man paaiškink, jisai net nežino, ką tas žodis reiškia. Pasirodo, atėjo vaiko mama, atvedė vaikus ir pradėjo taip rėkti visokiais žodžiais, keiksmais<...>turėjome ją išprašyti, kad eitų, apsiramintų. Viskas iš šeimos prasideda, ką vaikas mato“ (I4), „tiesiog pabūti kartu, pažaisti, pašnekėti, to jiems iš tikrųjų trūksta, nes<...>matosi, kad šeimose to trūksta, nes pasikalbėk su vaikais, ar paklausė tėvai, kaip tau sekėsi dienos centre, tai tu išgirsti atsakymą, kad nesidomi, neklausia, neįdomu, na, iš tikrųjų tai parodo, kad vaikas šeimoje tai yra neįdomus, nesvarbus“ (I8), „Viskas prasideda nuo šeimos auklėjimo, auklėjimo stiliaus<...>Tėvai dažnai patys neturi socialinių įgūdžių, kaip tinkami auklėti savo vaikus, vaikų nemokina nei bendravimo, nei tvarkymosi, nei higienos ar kitų pagrindų“ (I12)
Konfliktai ir smurtas šeimoje	„dauguma vaikų ateina iš vienos šeimos, po 2, po 3 vaikučius, todėl, nepaisant amžiaus skirtumų, dažnai jų elgesys būna labai panašus<...>atsineša iš namų elgesio normas, konfliktines situacijas, jau nulemtą šeimos kultūros bendravimą<...>namų konfliktinės situacijos taip pat labai lemia jų elgesį, vaikai būna pikti, neramūs<...>probleminis arba smurtinis elgesys namuose dažnai persiduoda vaikams kaip bloga patirtis“ (I6), „lemia labai augimas smurtaujančioje<...>šeimoje<...>kurioje mato *gatvės* gyvenimą, namuose smurtaujantį tėvą<...>jie pradeda tai kopijuoti savo gyvenimuose“ (I11), „kaip tėvai mušasi<...>namo negrįžta, na, viskas tikrai nuo šeimos“ (I12)
Tėvų girtavimas	„turi įtakos tėvų girtavimas“ (I4), „jeigu vaikutis iš rizikos šeimos tai būna, kad tėvai girtavo iš vakaro, neišsimiegojęs, tai būna piktas, irzlus, mieguistas“ (I5), „lemia labai augimas<...>geriančioje šeimoje. Sykį vienas nepilnametis draugam gyrėsi, kad rado namie alaus, likusio nuo tėvų išgertuvių, ir jį išgėrė. Pasididžiuodamas draugams tai pasakojo, nes manė, jog tai *kieta,* kad tai *vyriškumo ženklas“* (I11) „kokį pavyzdį mato namuose, kaip tėvai<...>girtauja, rūko“ (I12)
Tėvų emocinės šilumos stoka	„tėvai nepatyrę meilės, patyrę kančias savo gyvenime, jie nesugeba savo vaikus prižiūrėti, auklėti, mylėti, liesti, bendrauti, kaip, sakykime, normos ribose. Jų tas bendravimas būna toks minimalus, pagal jų supratimą. Vaikai negaudami jau pirmaisiais kūdikystės mėnesiais jau kažkokio tai dėmesio<...>vaikas yra antroje vietoje, tai pirmiausiai iš tenai, šeima“ (I8) „dar svarbus aspektas, kad globėjai augina vaikus ir vaikai yra paiimti iš šeimų, tai vaikai, na, tokie... išgyvena tą savo reikalą viduje ir matosi, kad tie vaikai<...>neturi saugumo jausmo, neturi to, kažkaip prisirišimo prie tėvų. Kur juos nusiuntė, ten jie būna<...>Tai yra pats blogiausias dalykas, kada vaikai neturi savo vietos po saule, savo tikros mamos, kuri mama dažnai net neateina į pasimatymą su vaiku, tai vaikui trauma, tą dieną jis net į dienos centrą nenori eiti<...>jis laukia viduje mamos, bet jos nėra“ (I4)
Tėvų skyrybos	„po skyrybų gal praėję pora metų ar trys toje šeimoje, bet berniuko elgesyje tikrai labai jautėsi. Labai jautėsi, ir kaip berniukui netekti tėvo, tai aš pilnai suprantu, kad jam buvo stiprus sukrėtimas ir su tuo vaiku buvo tikrai sunku susikalbėti“ (I8)
Kitų šeimos narių rodomas netinkamas pavyzdys	„yra nesutarimai tarp brolių, seserų, jie gi ten irgi išmoksta elgesio modelį, kaip jie ten bendrauja šeimoje, kaip tėvai su jais bendrauja, visa tai atsineša. Manau, kad pagrindinę įtaką turi šeima“ (I8)
Tėvams trūksta motyvacijos dirbti	„tai daro irgi įtaką, dėl to, kad skatina tiek šeimas, o vaikai matydami savo šeimos tipo modelį jie išmoksta to elgesio, išmoksta, kad jie turi viską gauti už dyką, kad jiems viskas duodama ir taip yra prieinama gerovė lengvuoju būdu ir kaip jie negauna kažko, tai, tai vėl pasireiškia jų toks agresyvus elgesys, sako man priklauso, ko tu man neduodi, man priklauso“ (I7)

Viena iš vaikų probleminio elgesio priežasčių - ***tėvų socialinių ir tėvystės įgūdžių stoka***: *„Viskas prasideda nuo šeimos auklėjimo, auklėjimo stiliaus<...>Tėvai dažnai patys*

neturi socialinių įgūdžių, kaip tinkami auklėti savo vaikus, vaikų nemokina nei bendravimo, nei tvarkymosi, nei higienos ar kitų pagrindų“ (I12). Informantai nurodo, jog tėvai stokoja laiko ir noro pabūti kartu su vaiku, pasikalbėti su juo, pažaisti, paklausti, kaip jam sekėsi mokykloje, dienos centre. Anot informantų, vaikai, negaudami dėmesio iš tėvų, jo ieško kitur. Dažnu atveju ieško dėmesio ne pačiais tinkamiausiais būdais. R. Žukauskienės ir O. Malinauskienės (2008) teigimu, yra atlikta nemažai tyrimų, kurie rodo, jog vaikai, kurie šeimoje jaučiasi atstumti, nemylimi, labiau linkę į probleminį elgesį. Vaikų probleminis elgesys sietinas ir su tėvų rodomu netinkamu pavyzdžiu savo vaikams. Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai mokosi iš tėvų, seka jų pavyzdžiu. Tėvai, kurie stokoja socialinių įgūdžių, vadovaujasi netinkamu vaikų auklėjimo stiliumi, daro įtaką vaikų probleminio elgesio atsiradimui. C. Pastorelli ir kt. (2016) tyrimas taip pat atskleidė, kad vaikų gebėjimas elgtis neigiamai pasireiškia per jų turimą patirtį šeimos santykiuose.

Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad probleminiam vaikų elgesiui daro įtaką ***konfliktai ir smurtas šeimoje***: *„lemia labai augimas smurtaujančioje<...>šeimoje<...>,kurioje mato gatvės gyvenimą, namuose smurtaujantį tėvą<...>jie pradeda tai kopijuoti savo gyvenimuose“ (I11).* Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai, matydami smurtaujančius tėvus, patys linkę naudoti smurtą prieš bendraamžius. Galima teigti, kad įvairios konfliktinės situacijos šeimose neigiamai veikia vaikų elgesį. S. Justickaja, V. Kalpokas, L. Ūselė (2008) savo tyrime taip pat įvardina, kad įvairūs negatyvūs veiksniai, vyraujantys šeimoje**,** lemia vaiko probleminį elgesį vaikystėje ir tolimesniame gyvenime.

Tyrimu atskleista, kad vaikų probleminiam elgesiui daro įtaką ***tėvų girtavimas***. Tai opi visos šalies problema. Vaikai, augdami girtaujančioje šeimoje, dažnai būna neišsimiegoję, pikti, irzlūs. Galima teigti, kad vaikai, kurie auga šeimose, piktnaudžiaujančiose alkoholiu, yra labiau linkę į probleminį elgesį. V. Gudžinskienė ir R. Gedminienė (2011) teigia, kad vaikų augimas šeimose, kuriose piktnaudžiaujama alkoholiniais gėrimais - viena iš delikventinio vaikų elgesio priežasčių. Tokiose šeimose augdami vaikai jaučia nuolatinę kaltę, atstūmimą, baimę. Vaikai pasižymi didesnėmis mokymosi problemomis, agresyviu elgesiu, polinkiu į nusikalstamas veikas.

Tyrimas atskleidė ir ***tėvų emocinės šilumos stoką***. Tyrimo dalyviai teigia, kad tėvai stokoja emocinės šilumos savo vaikams, nepalaiko su jais pozityvių, gražių santykių. Viena informantė pastebi, kad: *„dar svarbus aspektas, kad globėjai augina vaikus ir vaikai yra paiimti iš šeimų, tai vaikai, na, tokie... išgyvena tą savo reikalą viduje ir matosi, kad tie vaikai<...>neturi saugumo jausmo, neturi to, kažkaip prisirišimo prie tėvų. Kur juos nusiuntė, ten jie būna<...>Tai yra pats blogiausias dalykas, kada vaikai neturi savo vietos po*

saule, savo tikros mamos, kuri mama dažnai net neateina į pasimatymą su vaiku, tai vaikui trauma, tą dieną jis net į dienos centrą nenori eiti<...>jis laukia viduje mamos, bet jos nėra" (I4). C. H. Lin (2018) tyrimu taip pat atskleista, kad vaikai, kurie yra atskirti nuo šeimos, patiria didelį stresą, todėl pasižymi sudėtingesnėmis elgesio problemomis. K. S. Cho Blair, L. Fox, R. Lentini (2010) teigimu, sutrikę santykiai su šeima gali neigiamai paveikti vaiko raidą. Galima teigti, kad vaikams yra labai svarbu tėvų rodomas dėmesys ir emocinė šiluma, to negaudami vaikai labai išgyvena, nenori ateiti į dienos centrą.

Tyrimo rezultatai rodo, kad ***tėvų skyrybos, kitų šeimos narių rodomas netinkamas pavyzdys*** daro įtaką vaikų probleminiam elgesiui. Informantai nurodė, kad tėvų skyrybos vaikus trikdo psichologiškai, vaikai jaučiasi labiau pažeidžiami, su jais sunkiau susikalbėti. Nesutarimai tarp brolių ir seserų taip pat turi įtakos vaikų netinkamam elgesiui, nes jie mokosi elgesio modelio iš savo šeimos narių.

Socialinės darbuotojos akcentuoja, jog ir patiems ***tėvams trūksta motyvacijos dirbti*** : *„tai daro irgi įtaką dėl to, kad skatina tiek šeimas, o vaikai matydami savo šeimos tipo modelį jie išmoksta to elgesio, išmoksta, kad jie turi viską gauti už dyką, kad jiems viskas duodama ir taip yra prieinama gerovė lengvuoju būdu, ir kaip jie negauna kažko, tai vėl pasireiškia jų toks agresyvus elgesys, sako, man priklauso, ko tu man neduodi, man priklauso" (I7).* Informantų teigimu, šeimos, kurios nemotyvuotos dirbti, siekia gerovės lengvuoju būdu – tikisi nuolatinės valstybės paramos, pašalpų. Vaikai, matydami tokį šeimos modelį, taip pat jo išmoksta ir siekia viską gauti veltui, lengvai. Informantai teigė, kad vaikai negaudami, ko reikalauja, pasižymi agresyviu elgesiu.

Apibendrinant tyrime gautus duomenis galima teigti, kad vaikų probleminio elgesio raiškai reikšmingos įtakos turi šeima. Aktualiausios šeimoje pasitaikančios problemos yra girtavimas, tėvystės ir socialinių įgūdžių stoka, konfliktai ir smurtas šeimoje. Tėvai, kurie negeba tenkinti vaiko poreikių, namuose rodo netinkamą pavyzdį, turi įtakos vaikų probleminiam elgesiui. Dienos centruose dirbantiems socialiniams darbuotojams tenka nelengva užduotis padėti vaikams įveikti įvairius sunkumus ir problemas, kylančias šeimoje, įgalinti vaikus keisti savo probleminį elgesį ir padėti vaikams rūpintis savimi, neatitolstant nuo šeimos. Todėl, siekiant ugdyti pozityvų vaikų elgesį, reikia teikti pagalbą šeimai, įgalinant ją tinkamai rūpintis savo vaikais, keisti ydingą gyvenimo būdą.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad vaikų probleminio elgesio priežastys yra susijusios ir su **mokykla**. Tam įtakos turi ***mokyklos mikroklimatas, sunkios mokymosi užduotys ir mokymosi spragos, patyčios*** (4 lentelė).

4 lentelė. Vaikų probleminio elgesio priežastys, sietinos su mokykla

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Mokyklos mikroklimatas	„jei mokykloje diena praeina blogai, ateina pikti, čia nori išsilieti, išsirėkti, nuleisti garą“ (I1), „mokykloje nesisekė, tai stumdo kitus vaikus, neruošia pamokų“ (I5), „vaikai gauna nepakankamai dėmesio iš<...>mokytojų, todėl stengiasi jo visaip gauti netinkamu savo elgesiu<...>pastebiu, kad iš mokyklos į dienos centrą jie ateina pavargę, todėl greitai čia susierzina. Jaučiasi nesaugiai, todėl vangiai įsitraukia į veiklą“ (I9)
Patyčios	„Dažnai sunkumai mokykloje įtakoja, vaikai negeba tvarkytis su tuo<...>vaikai kenčiantys patyčias, ką mes stebim, kad mokykloje su tuo labai susiduria ir atėję į dienos centrą jie tiesiog turi pas mus saugią erdvę ir jie tada tas visas patirtas emocijas išlieja pas mus<...>išlieja netinkamiausiais būdais“ (I3), „skaudžiai reaguoja į pastabas apie jų socialinį statusą, kai mokykloje ar kitoje aplinkoje dėl to yra pasišaipoma, klijuojamos etiketės, kažkas prieš vaikus smurtauja“ (I6)
Sunkios mokymosi užduotys ir mokymosi spragos	„labai dažnai pastebime, kai vaikai turi mokykloje kokias nors sunkesnes užduotis, ateina pavargę, kartais blogai išsimiegoję<...>mokymosi spragos verčia vaikus nervintis, bijoti, todėl atsiranda pamokų piktybiškas praleidinėjimas, darbų neatlikimas“ (I6)

Tyrimu atskleista, kad ***mokyklos mikroklimatas*** - reikšminga vaikų probleminio elgesio priežastis. R. Baleišienė ir R. Barkauskienė (2007) teigia, kad neigiamas mokyklos mikroklimatas bei negatyvūs santykiai su mokytojais ir klasės draugais skatina vaikų probleminį elgesį. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Tyrimo dalyvių nuomone, *„jei mokykloje diena praeina blogai, ateina pikti, čia nori išsilieti, išsirėkti, nuleisti garą“ (I1), „mokykloje nesisekė, tai stumdo kitus vaikus, neruošia pamokų“ (I5).* Galima teigti, kad vaikai nori jaustis saugūs mokykloje, gauti pakankamai dėmesio iš mokytojų ir bendraamžių. Nepalankus mokyklos mikroklimatas turi įtakos vaikų probleminiam elgesiui dienos centruose: vaikai dažniau būna pikti, nenoriai įsitraukia į dienos centro vykdomas veiklas, neruošia namų darbų, konfliktuoja su bendraamžiais. Tyrimo dalyviai nurodė, kad vaikai netinkamu elgesiu nori atkreipti dėmesį į save ir bent taip įveikti emocinio ryšio spragas su bendraamžiais ir mokytojais. Taip pat būna atvejų, kai vaikai problemiškai elgiasi, siekdami išvengti kokios nors veiklos, užduoties ir pan. ar tiesiog blogai jaučiasi.

Tyrimas atskleidė kitą vaikų probleminio elgesio priežastį, sietiną su mokykla - ***patyčias.*** Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad *„<...>vaikai kenčiantys patyčias, ką mes stebim, kad mokykloje su tuo labai susiduria ir atėję į dienos centrą<...>jie tada tas visas patirtas emocijas išlieja pas mus<...>išlieja netinkamiausiais būdais“ (I3).* Galima teigti, kad socialiniai darbuotojai įžvelgia patyčių problemą mokykloje. Vaikai skaudžiai reaguoja į patyčias mokyklos aplinkoje, todėl pyktį, agresiją išlieja vaikų dienos centre.

Probleminį vaikų elgesį lemia ir ***sunkios mokymosi užduotys ir mokymosi spragos.*** A. Plaušinaitienės ir E. Masiliauskienės (2009) tyrimas atskleidė, kad probleminį vaikų elgesį

lemia emocinis pervargimas ir akademiniai trūmumai. Tai pažymi ir šio tyrimo dalyviai: *„labai dažnai pastebime, kai vaikai turi mokykloje kokias nors sunkesnes užduotis, ateina pavargę, kartais blogai išsimiegoję<...>mokymosi spragos verčia vaikus nervintis, bijoti, todėl atsiranda pamokų piktybiškas praleidinėjimas, darbų neatlikimas" (I6).* Galima teigti, kad akademiniai trūkumai ir pervargimas lemia probleminį vaikų elgesį, namų darbų neatlikimą, pamokų nelankymą.

Apibendrinant galima teigti, kad mokykla turi reikšmingos įtakos vaikų probleminiam elgesiui. Vaikai, patiriantys mokykloje patyčias, turintys mokymosi spragų, nesijausdami saugūs mokykloje, negaudami pakankamai dėmesio iš bendraamžių ir mokytojų, dažniau pasižymi probleminiu elgesiu. Socialiniai darbuotojai teigia, kad vaikai vangiai įsitraukia į dienos centro veiklas, dažniau praleidinėja pamokas, neruošia namų darbų.

Tyrimas atskleidė, kad vaikų probleminio elgesio priežastys sietinos su **asmeninių ir socialinių įgūdžių stoka**: ***konfliktų sprendimo įgūdžių stoka, mandagumo stoka, savęs pažinimo stoka, empatijos stoka, kritikos priėmimo įgūdžių stoka, atsakomybės stoka*** (5 lentelė).

5 lentelė. Vaikų probleminio elgesio priežastys, sietinos su asmeninių ir socialinių įgūdžių stoka

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Savęs pažinimo stoka	„sakykime, mūsų šitie vaikai, na, jiems yra sunku save atrasti. Jie iš tikrųjų daug ko nenori ir nemato prasmės kažkokioje veikloje"(I8), „Vyresniesiems vaikams daugiau reikalinga, daugiau jie yra tokie, kad reikalingas savęs pažinimas" (I3), "vaikai<..>jie daugiau nori bendrauti, būti bendraamžių grupėje, yra pasyvesni, ieško visur prasmės, klausia, kam vieno ar kito reikia, kas iš to bus toje atliekamoje veikloje" (I9)
Kritikos priėmimo įgūdžių stoka	„vaikai<...>lengvai pažeidžiami emociškai, lengvai įsiskaudina, nekonstruktyviai priima kritiką, manau, išvis nelabai moka jos priimti" (I10), "paaugliukai, kurių pas mus daugiausiai, yra labai<...>jautrūs. Juos lengva įžeisti, įskaudinti" (I11)
Konfliktų sprendimo įgūdžių stoka	„beveik visi vaikai pokalbiuose nurodo, kad jie nėra linkę spręsti tokias situacijas taikiai, bet naudoja metodą *akis už akį, dantis už dantį*, laikosi kerštо pozicijos<...>nepripažįsta savo klaidų, nesistengia jų taisyti" (I6)
Mandagumo stoka	„beveik visi vaikai labai negražiai vadina pedagogus, neturi jiems jokios pagarbos" (I6)
Empatijos stoka	„dažnai būna ir vaikų nežinojimas. Kai susiduriame su patyčiomis ar užgauliojimais, tie vaikai nepagalvoja, neįvertina, ką pasakė, kodėl pasakė, kaip kitas asmuo jaučiasi, ką galvoja<...>vieno vyresnio berniuko centro draugas iš aplinkos, kurioje gyvena, atsinešė neigiamą požiūrį į mažesniuosius, neva jie kvailesni ir neverti bendravimo, taigi jis, turintis nepagrįstą engimą mažamečiams, jį apspjovė ir pasišaipė vien dėl to, kad jis mažesnis. Tas berniukas net nežinojo, kad šis mažasis buvo jo centro draugo brolis. Taip nutinka dėl nežinojimo, nesikalbėjimo" (I11)
Atsakomybės stoka	„Dažnai vaikai<...>neturi daug atsakomybės suvokiant savo veiksmų pasekmes" (I11)

Tyrimu atskleista, kad ***savęs pažinimo stoka*** turi įtakos vaikų probleminiam elgesiui. Pasak informantų, vaikai, menkai save pažindami, nežino savo galimybių, jiems sunku suprasti, ko jie nori: *„sakykime, mūsų šitie vaikai, na, jiems yra sunku save atrasti. Jie iš tikrųjų daug ko nenori ir nemato prasmės kažkokioje veikloje“(I8)*. Socialiniai darbuotojai turi padėti vaikams geriau pažinti savo asmenybės savitumą, įvardinti savo stipriąsias ir silpnąsias puses. Galima teigti, kad pažindami save vaikai ne tik išmoks kontroliuoti savo elgesį, bet ir išplės savo galimybių ribas.

Tyrimas atskleidė ir ***kritikos priėmimo įgūdžių stoką*** tarp vaikų: *„vaikai<...>lengvai pažeidžiami emociškai, lengvai įsiskaudina, nekonstruktyviai priima kritiką, manau, išvis nelabai moka jos priimti“ (I10)*. Tyrimo dalyviai pastebėjo, kad vaikai yra labai jautrūs, greitai įsižeidžia, negeba priimti kritikos. Dienos centro darbuotojos pastebėjo ir ***konfliktų sprendimo įgūdžių stoką*** tarp vaikų: *„beveik visi vaikai pokalbiuose nurodo, kad jie nėra linkę spręsti tokias situacijas taikiai, bet naudoja metodą akis už akį, dantis už dantį, laikosi keršto pozicijos<...>nepripažįsta savo klaidų, nesistengia jų taisyti“ (I6)*. Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai nėra linkę taikiai spręsti konfliktinių situacijų, nepripažįsta savo klaidų, nesistengia jų taisyti. Galima teigti, kad vaikai iš šeimos perima netinkamą konfliktų sprendimo modelį, todėl ir patys negeba tinkamai spręsti įvairių konfliktinių situacijų tarp bendraamžių. I. Eskytės (2008) teigimu, siekiant konstruktyviai spręsti konfliktus, reikalinga ugdyti vaikų socialinius įgūdžius. Tai pažymi ir P. Pihlaja, T. Sarlin ir T. Ristkari (2015) teigdami, kad vaikų probleminis elgesys dažnai susijęs su socialinių įgūdžių trūkumu.

Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai ***stokoja mandagumo***. Informantų teigimu: *„beveik visi vaikai labai negražiai vadina pedagogus, neturi jiems jokios pagarbos“ (I6).* Galima teigti, kad socialinės darbuotojos pastebi vaikų nemandagų ir nepagarbų elgesį su pedagogais. Tyrimo dalyviai pažymėjo ir ***empatijos stoką***. Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai dažnai nepagalvoja ir neįvertina, ką pasakė, kodėl pasakė, kaip kitas asmuo jaučiasi, ką galvoja. Tyrimo metu atskleista, kad vaikai, stokojantys empatijos, linkę smurtauti prieš bendraamžius. Tyrimu atskleista ir ***atsakomybės stoka:*** *„Dažnai vaikai<...>neturi daug atsakomybės suvokiant savo veiksmų pasekmes“ (I11).* Socialinės darbuotojos pastebi, kad vaikai negeba prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, retai suvokia savo veiksmų pasekmes. Galima teigti, kad socialinės darbuotojos pastebi įvairų vaikų probleminį elgesį, kuris glaudžiai susijęs su asmeninių ir socialinių įgūdžių trūkumu.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad socialiniams darbuotojams svarbu ugdyti vaikų asmeninius ir socialinius įgūdžius dienos centruose.

Tyrimas atskleidė, kad vaikų probleminio elgesio priežastys sietinos su **medijomis**: ***smurtiniais filmai,s animacija, smurtiniais kompiuteriniais žaidimais*** (6 lentelė).

6 lentelė. Vaikų probleminio elgesio priežastys, sietinos su medijomis

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Smurtiniai filmai, animacija	„probleminiam elgesiui įtakos turi ir neigiama žiniasklaidos sklaida, neigiami filmukai, smurtiniai filmai, bet, kaip pasakyti, tas *šaudymas-gaudymas* tiesiog, galbūt ta informacinė visa aplinka paveikia jų sąmonę, kad jie neatskiria realybės nuo įsivaizduojamo to pasaulio ir jie *suplaka* tai į vieną ir aš net negaliu pasakyti, jie tą agresyvų elgesį laiko kaip norma“ (I7), „per televizorių, ten juk irgi didvyriai dažnai mušasi, rūko, geria, menkina kitus, agresija visur“ (I12), „opi problema visoje šiuolaikinėje visuomenėje, tai neigiama žiniasklaida, smurtiniai filmai<...>sulaukiame pasisakymų, kad filme blogiuką visada reikia pamokyti, sužalojant, nuskriaudžiant<...>girdime, kaip vaikai tarpusavyje kalbasi, kad jie gali būti nebaudžiami<...>už jį atsako tėvai, todėl jie gali nevaržomai elgtis taip, kaip nori, kaip rodo filmuose<...>Noriu pabrėžti, kad šitie veiksniai daro netinkamą įtaką bręstančiam vaikui“ (I11)
Smurtiniai kompiuteriniai žaidimai	„tai dar viena problema, tai žaidimai kompiuteriu, su visokiais smurtą propoguojančiais elementais, menkinimu silpnesnių“ (I11), „ir per kompiuterinius žaidimus, telefonuose jie visokių filmukų filmuotų žiūri, stengiasi atkartoti“ (I12)

B. Žygaitienės ir J. Veličkienės (2016) teigia, kad medijose demonstruojamo smurto stebėjimas pažeidžia vaikų emocinį klimatą, vaikai smurtinius veiksmus kartoja artimoje aplinkoje. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Tyrimo dalyviai įžvelgia, kad vaikų probleminis elgesys glaudžiai siejasi su medijomis. Viena informantė teigia, kad ***smurtiniai filmai ir animacija*** daro neigiamą poveikį vaikų elgsenai: *„per televizorių, ten juk irgi didvyriai dažnai mušasi, rūko, geria, menkina kitus, agresija visur“ (I12)*. Anot D. Malinauskienės (2011), vaikai vis dažniau renkasi žiūrėti animaciją, kurioje propoguojamas įvairus smurtinis elgesys.

Tyrimo rezultatai rodo, kad neigiamos įtakos vaikų elgesiui turi ir ***smurtiniai kompiuteriniai žaidimai.*** Tyrimo dalyviai pažymėjo: *„tai dar viena problema, tai žaidimai kompiuteriu, su visokiais smurtą propoguojančiais elementais, menkinimu silpnesnių“ (I11).* Galima teigti, kad socialinės darbuotojos pastebi neigiamą medijų įtaką vaikų elgesiui. Vaikai įvairius negatyvius veiksmus, kurios mato virtualioje aplinkoje, stengiasi atkartoti, dažnai matytas smurtines scenas vaikai perkelia ir į realų pasaulį, nes, anot tyrimo dalyvių, negeba atskirti realybės nuo fantazijos. R. Adlienė (2014) pažymi, jog tai patvirtina socialinio išmokimo teorija: vaikai stebėdami smurtines scenas ir patys tampa smurtaujantys, agresyvūs realiame gyvenime, nes tokio elgesio manierų jie išmoksta iš aplinkos. Tai akcentruoja ir R. Breidokienė ir S. Ignatovičienė (2015) teigdamos, kad šiuolaikiniai vaikai negeba atsiriboti nuo medijų diegiamo smurto, todėl dažnu atveju jį perkelia į realų savo gyvenimą.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų probleminio elgesio priežastys siejasi su medijomis. Smurtiniai filmai ir kompiuteriniai žaidimai stipriai paveikia vaikų sąmonę, trikdo normalią vaikų psichologiją, vaikai daug laiko praleisdami virtualioje aplinkoje negeba atskirti realaus pasaulio nuo įsivaizduojamo, dažniau naudoja smurtą prieš bendraamžius, menkina aplinkinius. Vaikai matytas smurtines scenas kartoja namuose, dienos centre, mokykloje, ir tai, anot tyrimo dalyvių, laiko normaliu reiškiniu.

Tyrimo metu atskleista, kad vaikų probleminio elgesio priežastys sietinos ir su **bendraamžių įtaka:** ***įsitraukimu į neigiamą gatvės kultūrą*** (7 lentelė).

7 lentelė. Vaikų probleminio elgesio priežastys, sietinos su bendraamžių įtaka

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Įsitraukimas į neigiamą gatvės kultūrą	„žinoma, ir iš gatvės daug, didelę įtaką daro bendraamžiai probleminiam elgesiui“ (I4), „negaudami dėmesio<...>iš tėvų<...>vaikai linkę tuomet įsitraukti į netinkamas bendraamžių grupes, kuriose propoguojamas netinkamas elgesys. Taip, manau, jie save realizuoja, tada būna pastebėti, gali jaustis *kieti*“ (I2), „turime už dienos centro ribų veikiančių tokių negerų vaikų grupuočių, tai dar vienas veiksnys, kuris daro įtaką probleminiam vaikų elgesiui. Aišku, sakome, vaikai, neikite ir nedraugaukite su tais vaikais, jie geria, rūko, vagia, bet gaila, būna, draugauja, na, visi ten pat auga, tas pats mažas rajonas“ (I10)

Tyrimu atskleista, kad vaikų probleminio elgesio priežastys siejamos su bendraamžių įtaka. Tyrimo dalyvių nuomone, ***įsitraukimas į neigiamą gatvės kultūrą*** daro didžiausią neigiamą įtaką vaikams. Tai patvirtina ir B. Žygaitienės ir J. Veličkienės (2016) atliktas tyrimas, kuriame patys vaikai atskleidžia savo nuomonę apie jų probleminio elgesio priežastis, viena iš jų - neigiama kiemo/gatvės įtaka. S. Justickaja, V. Kalpokas ir L. Ūselė (2008) teigia, kad ypač paauglystės laikotarpiu stiprėja bendraamžių įtaka vaikui, nes atsiranda nauji autoritetai. Viena informantė teigia: *„turime už dienos centro ribų veikiančių tokių negerų vaikų grupuočių, tai dar vienas veiksnys, kuris daro įtaką probleminiam vaikų elgesiui. Aišku, sakome, vaikai, neikite ir nedraugaukite su tais vaikais, jie geria, rūko, vagia, bet gaila, būna, draugauja, na, visi ten pat auga, tas pats mažas rajonas“ (I10).* B. Žygaitienės ir J. Veličkienės (2016) teigimu, laiko praleidimas neformaliose bendraamžių grupėse, kuriose stipriai išreiškiamos neigiamos vertybės, lemia vaiko probleminį elgesį.

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai turi siekti, kad vaikai dažniau lankytųsi dienos centre, čia atrastų sau patinkančias veiklas, aktyviai jomis domėtųsi, tai galimai padėtų užkirsti kelią vaikui įsitraukimui į neformalias bendraamžių grupuotes, kuriose propoguojamas netinkamas elgesys. Galėtume teigti, kad socialinės darbuotojos žino, jog aplinka nėra palanki, kad vaikai neįsitrauktų į neigiamą gatvės kultūrą, nes visi vaikai

auga tame pačiame mažame rajone, tačiau dienos centrų specialistai privalo ugdyti vaikų atsparumą neigiamai bendraamžių įtakai.

Interviu metu tyrimo dalyvių buvo prašoma įvardyti, kaip reaguoja į vaikų probleminį elgesį. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirta kategorija **reakcija į vaikų probleminį elgesį** ir šešios subkategorijos: ***rami ir supratinga reakcija, pokalbis su vaiku, individualus priėjimas prie vaiko, pyktis, įvardinant jo priežastis vaikui, įsikišimas, sudaromos sąlygos vaikui nusiraminti*** (8 lentelė).

8 lentelė. Socialinių darbuotojų reakcija į vaikų probleminį elgesį

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Pokalbis su vaiku	„stengiuosi su vaikais daug kalbėtis, paaiškinti, kad taip elgtis negalima ir labai neteisinga, kad nedoru savo elgesiu nieko gero nepasieks jie gyvenime“ (I1), „kiekvieną kartą su vaiku vyksta pokalbis, kalbamės, diskutuojame, aiškinamės, dėl ko taip atsitiko<...>kaip ateityje galėtume jo išvengti“ (I2), „stengiamės su vaikais pasikalbėti, jeigu reikia ir individualus pokalbis vyksta, nusivedus į kabinetą, atskirai nuo kitų vaikų“ (I5), „visada prašau vaiko pasiaiškinti, kodėl jis taip pasielgė, daug kalbuosi su vaiku“ (I9), „visų pirmiausia reikia kalbėti ir daug diskutuoti su pačiu vaiku<...>nes manau, kad čia yra svarbiausias veiksnys pasiekiant geriausių rezultatų. Ne pasisodinus vaiką auklėti, o nuoširdžiai kalbėtis, diskutuoti, išgirsti jo nuomonę<...>išsiaiškinti, kas ir kodėl nutiko<...>probleminį elgesį analizuojame<...>kaip pasijaučia pastumtas, užgautas vaikas, kaip kompiuteris ar telefonas kenkia jų sveikatai, kaip ištartas keiksmažodis menkina jį patį“ (I11)
Rami ir supratinga reakcija	„jau įpratome prie tokių situacijų, taip reaguojame iš tikrųjų tai ramiai“ (I3), „stengiuosi ramiai reaguoti ir aš jaučiu, kai tu reaguoji ramiai jie ir patys nurimsta“ (I8), „reikia stengtis ramiai reaguoti, šaltai, neprarasti savitvardos“ (I10), „būtent taip ir reaguojame – ramiai“ (I11), „daugelio seminarų dėka, kuriuos lankau, tai stengiuosi reaguoti ramiai, žinokit, labiau atsipalaidavus esu, po tiek metų darbo, jau sunku išmušti mane iš vėžių“ (I12)
Sudaromos sąlygos vaikui nusiraminti	„Jeigu vaikas<...>yra daugiau linkęs atsitraukti, tai tiesiog leidžiame mes jam pereiti į kitą patalpą, atsitraukti, nurimti<...>leidžiam ir kokį nors žaislą pamėtyti, kad išsikrautų tos emocijos, taip pažaisti“ (I3), „kartais suteikiame erdvę atsitraukti ir pabūti vaikui pačiam su savimi“ (I7), „jei vaikas, matau, kad tampa agresyvus, neramus, užimame jį ramia veikla, siūlome pasiklausyti muzikos, piešti, spalvinti ir panašiai, atskirai nuo kitų vaikų, kad nusiramintų, atsipalaiduotų. Jei vaikui reikia išsikrauti leidžiame pabėgioti lauke“ (I9), „kitiems neįdomu būna, tai leidžiame jiems veikti, ką nori, atskirai, ramiai, spalvinti, puzlę tverti“ (I12)
Individualus priėjimas prie vaiko	„reakcija, dažniausiai į tą probleminį elgesį<...>sakykim, labai individuali. Žiūrin,t koks vaikas, nes tie vaikai lanko dienos centrą, ne vienus metus ir tu jau jį pažįsti ir žinai, kaip jis reaguos, kaip tu prie jo prieisi. Vienam<...>užtenka tiesiog apkabinti, kitam, galbūt, pažiūrėti į akis ir pakalbinti, kitam, galbūt, reikia pasakyti šiek tiek griežčiau *stop*, nebegalima<...>labai įvairus priėjimas prie kiekvieno vaiko“ (I7), „su kiekvienu vaiku, kiekvienoje situacijoje reikia elgtis individualiai ir skirtingai spręsti“ (I11) „gebėti kiekvienoje situacijoje reaguoti adekvačiai ir tinkančiai tai situacijai, galbūt kitą kartą užteks ramaus balso, ramaus tono, pakalbėjimo, o kitą kartą griežtesnio žodžio reikės“ (I3)
Įsikišimas	„kas liečia žeminimą kitų, tai jau aš įsikišu, jau tada stipriai įsikišu<...>jeigu jau erzina kitą, jeigu pažeidžia kito vaiko ribas, tada tikrai įsikiši, nes tu jauti, kad reikia įsikišti“ (I8), „tekę, aišku, ir įsikišti, nes muštynės tarp berniukų vykę, laimė, jog dabar vaikai susigyvenę ir to pasitaiko rečiau, bet anksčiau tai tikrai dažnai įsikišti tekdavo, nes vaikai nepažinojo vieni kitų, jiems už save pakovoti taip netinkamai reikėdavo“ (I12), „visada stengiamės reaguoti į bet kokį probleminį elgesio veiksmą, nepaliekame be dėmesio, neapsimetinėjame, kad čia

	nieko neįvyko. Stabdome, neleidžiame įsibėgėti, čia pat aiškinamės, ieškome sprendimo būdų“ (I6)
Pyktis, įvardijant jo priežastis vaikui	„supykstu ir pasakau, kad supykau, dėl konkretaus jų negražaus elgesio“ (I9)

Tyrimu atskleista, kad ***pokalbis su vaiku*** **–** dažniausia socialinių darbuotojų reakcija į vaikų probleminį elgesį. S. Burvytė (2017) savo tyrime pažymi pozityvaus edukacinio pokalbio naudą. Autorės teigimu, pozityvus edukacinis pokalbis su vaiku yra efektyvi priemonė, leidžianti keisti destruktyvų vaikų elgesio modelį į pozityvų. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Viena informantė teigia, kad labai svarbu nuoširdus bendravimas su vaiku, išsiaiškinimas, kodėl pasireiškė vaiko probleminis elgesys, jo nuomonės išklausymas ir tolimesnis probleminio elgesio analizavimas: *„visų pirmiausia reikia kalbėti ir daug diskutuoti su pačiu vaiku<...>nes manau, kad čia yra svarbiausias veiksnys pasiekiant geriausių rezultatų. Ne pasisodinus vaiką auklėti, o nuoširdžiai kalbėtis, diskutuoti, išgirsti jo nuomonę<...>išsiaiškinti, kas ir kodėl nutiko<...>probleminį elgesį analizuojame<...>kaip pasijaučia pastumtas, užgautas vaikas, kaip kompiuteris ar telefonas kenkia jų sveikatai, kaip ištartas keiksmažodis menkina jį patį“ (I11).* Tyrimo duomenys atskleidžia, kad vaikų probleminis elgesys neretai tampa iššūkiu, todėl siekiant padėti vaikams socialinės darbuotojos daug ir nuoširdžiai bendrauja su vaikais, išklauso jų nuomonę ir drauge su jais ieško probleminio elgesio priežasčių.

Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniai darbuotojai, susidurdami su vaikų probleminiu elgesiu, stengiasi reaguoti ***ramiai ir supratingai*****:** *„jau įpratome prie tokių situacijų, taip reaguojame iš tikrųjų tai ramiai“ (I3)*. Tyrimu atskleista, kad socialinio darbo patirtis ir prasmingų seminarų lankymas padeda darbuotojams adekvačiai ir ramiai reaguoti į įvairias vaikų probleminio elgesio apraiškas. Tyrimo rezultatai rodo, kad rami ir supratinga darbuotojo reakcija į vaikų probleminį elgesį yra paveikus būdas. Anot tyrimo dalyvių, kai pats darbuotojas išlieka ramus, tai ir vaikas nurimsta.

Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad svarbu ***sudaryti sąlygas vaikui nusiraminti***: *„kartais suteikiame erdvę atsitraukti ir pabūti vaikui pačiam su savimi“ (I7).* Tyrimu atskleista, kad socialinės darbuotojos, pastebėjusios vaiko probleminį elgesį, siekia jį užimti kuo ramesne veikla atokiau nuo kitų, kad vaikas galėtų nusiraminti. Tyrimo dalyviai siūlo vaikams piešti, spalvinti, pasiklausyti muzikos, ramiai pasivaikščioti lauke.

Tyrimo rezultatai rodo, kad svarbu ir ***individualus priėjimas prie vaiko*****:** *„su kiekvienu vaiku, kiekvienoje situacijoje reikia elgtis individualiai ir skirtingai spręsti“ (I11).* Informantų teigimu, yra vaikų, kuriems užtenka draugiško apkabinimo, nuoširdaus pokalbio, tačiau kitiems reikia griežtai pasakyti *stop*, taip elgtis nebegalima. Tyrimo dalyviai sutinka,

kad darbo patirtis leidžia geriau pažinti vaikus ir individualiai reaguoti į vaikų probleminį elgesį.

Tyrimo dalyviai pažymėjo dar vieną reakciją į vaikų probleminį elgesį – ***įsikišimas*.** Informantai nurodo, kad įsikiša tuomet, kai prasideda vaikų muštynės, erzinimas ir žeminimas vienas kito. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai stabdo, neleidžia įsigalėti vaikų probleminiam elgesiui, kalbasi su vaiku (-ais), aiškinasi, kodėl pasireiškė probleminis jų elgesys, ieško sprendimo būdų. Taip pat pasakoma vaikui, kad jo elgesys kelia ***pyktį ir įvardinama, dėl ko***: *„supykstu ir pasakau, kad supykau dėl konkretaus jų negražaus elgesio“ (I9)*.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrimo dalyviai į vaikų probleminį elgesį reaguoja profesionaliai. Tyrimo rezultatai rodo, kad informantai nesiekia pažeminti vaiko ar įžeisti jo orumo, o siekia profesionaliai atlikti darbą: pagarbiai išklausyti vaiką, kurti šiltą ir palaikantį santykį, būti empatiški, adekvačiai reaguoti į probleminį vaikų elgesį. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai, puoselėdami bendradarbiaujantį ryšį su vaiku, siekia padėti spręsti jo problemas.

2.2.2 Pozityvaus vaikų elgesio ugdymas dienos centruose

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, kaip socialiniai darbuotojai ugdo vaikų pozityvų elgesį dienos centruose. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirta kategorija **pozityvaus elgesio ugdymo formos** ir vienuolika subkategorijų: ***individualus pokalbis su vaiku, siekiant išsiaiškinti vaiko probleminio elgesio priežastis, taisyklių kartu su vaikais sukūrimas, įvairiose užimtumo veiklose ugdomi socialiniai įgūdžiai, bendradarbiavimas su šeima, kitais specialistais, nuobaudos, padedančios vaikui suprasti netinkamo elgesio priežastis, situacijų modeliavimas, skatinimas pačiam priimti sprendimus, taikomos įvairios vaikų tinkamo elgesio skatinimo formos, pagarbus darbuotojo santykis su vaiku, nuoširdus bendravimas ir ryšys su vaiku, pastebimas vaiko tinkamas elgesys*** (9 lentelė).

9 lentelė. Vaikų pozityvaus elgesio ugdymo formos dienos centruose

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Įvairiose užimtumo veiklose ugdomi socialiniai įgūdžiai	„žaidžiame įvairius žaidimus, kurie mokina vaikus gražaus elgesio, kantrybės, pakantumo vieni kitiems<...>dažniausiai jų pozityvų elgesį ugdome per žaidimus ir kitus įvairius užsiėmimus. Žaidimai būna tokie, kurie lavintų vaiko socialinius įgūdžius, išmoktų vaikas, kaip elgtis gražiai, ir mokėtų pagarbiai bendrauti su suaugusiais“ (I1), „dirbame visi drauge, piešiame, lipdome įvairius koliažus, kuriuose atsispindi, tarkim, sveiki maisto produktai, ar stop rūkymui, alkoholiui, pagal projektą vykdome kas savaitę įvairias paskaitėles socialinių įgūdžių tema, prevencinėmis temomis, taip šviečiame vaikus<...>po pamokų žaidžiame stalo žaidimus, kitus sportinius žaidimus<...>jiems leidžiame išsidūkti po pamokų,

	iškrauti blogas emocijas susikaupusias“ (I10), „jeigu jau matome, kad vaikai nerimastingi, stengiamės užimti juos kokia nors bendra, smagia veikla, kad mažiau įsisiautėtų. Dažnai šokius padarome ar sportines rungtis, ar kitus judresnius užsiėmimus<...>Mažiukai tai noriai prisijungia, vyresni nelabai, bet mano kolegė moka juos greitai bendrai veiklai apjungti, žaidimą smagų praveda, žiūrėk, jau ir didesni po „biškį“ įsitraukia<...>per žaidimus visokius. Dažnai atitraukiant nuo negatyvaus jų elgesio, užkertant tam kelią ir skatinant teigiamas vaikų emocijas, kviečiame prisijungti vaikus į mūsų sugalvotus žaidimus, ar tai krepšinį, tinklinį pažaisti, ar stalo žaidimus, ar kokią greitą viktoriną sugalvojam, ar šokius, na, kažką smagaus. Jie įsitraukia, skaičiuojam taškus, laimėtojui visada prizą įteikiame, taip skatiname ir kitą kartą aktyviai žaisti, siekti laimėti“ (I12), „dažniausiai, iš tikrųjų, yra grupiniai užsiėmimai, pasitelkiant įvairius ugdomuosius žaidimus<...>emocijų pažinimo užsiėmimai. Žiūrime filmus įvairius, po to juos aptariame, diskusijas rengiame įvairias. Kalbame, kaip vaikai mano, ką tas žmogus toje situacijoje išgyveno, ką jis pats jaustų tokioje situacijoje ir… aptariame visas tas… kas galėjo įtakoti tokį elgesį, tiek stebėtą, aptartą situaciją, tiek, sakykim, kilusią situaciją dienos centre, konkrečią, aptariame“ (I3), „socialinių įgūdžių valandėlėse analizuojame, modeliuojame ir mokomės gražiai elgtis<...>dauguma vaikų elgesio problemų sprendžiama užimtumu, įdomia vaikams veikla, nes, jei trūksta veiklos , vaikai išdykauja. Jei vaikas ateina į centrą blogai nusiteikęs,<...>siūlome kitokio pobūdžio veiklas“ (I9), „prašome ir rodome, kad daiktus, kuriuos pasiėmė, reikia dėti į savas vietas, kad po savęs sutvarkyti tai, ką palikai. Mokome elementarių tvarkos taisyklių, kurių, deja, ne visi moka, nuolat ugdome vaikų socialinius ir gyvenimo įgūdžius<...>turime tam tikras dienas savaitėje, kada visi žiūrime pamokančius filmus, juos aptariame, diskutuojame“ (I11)
Taisyklių kartu su vaikais sukūrimas	„kuriame gero elgesio taisykles“ (I1), „kartu su vaikais surašome bendras visiems elgesio taisykles ir reikalaujame jų laikytis“ (I9), „nuolat kalbamės su vaikučiais, kad reikia laikytis tokių ir tokių gyvenimo taisyklių, jei nori būti doras ir geras, jas turime ir pasikabinę ant durų, kad vaikai dažnai matytų. Jas papildome, jeigu sugalvojame ką nors naujo, ką įtraukti, kaip elgtis geriau“ (I10), „centre pasikabinę mes lentą, kurioje užrašytos vaikų taisyklės, kurių reikia laikytis dienos centre, aišku, ne visi jų laikosi, bet mes, darbuotojos, dažnai jas perskaitome garsiai, primename“ (I12), „Turime dienos centre galiojančias taisykles, kurių stengiamės laikytis. Galvojame jas visi, geriname, kas mėnesį pakeičiame, pridedame“ (I11)
Individualus pokalbis su vaiku, siekiant išsiaiškinti vaiko probleminio elgesio priežastis	„daug dirbu individualiai, vyksta nuolatiniai pokalbiai su vaiku, aiškinamės kodėl jis taip elgiasi, ieškau probleminio elgesio ištakų“ (I2), „prašome vaikų nusiraminti, išsisakyti kas blogai, daug su juo kalbamės“ (I7), „bandome išsiaiškinti problemos kilmę kalbėdamiesi su vaiku, jį pažindami. Jei problemos kilmė yra šeima, tai tėvai yra mokomi pozityviosios tėvystės įgūdžių“ (I9), „kalbamės su vaikais, daug bendraujame. Klausiame jų apie juos pačius, kaip jie jaučiasi, kodėl pasireiškė, tarkim, probleminis elgesys“ (I12), „Daug kalbamės ir su pačiu vaiku, diskutuojam, ieškom priežasčių, kodėl įvyko taip, kas įtakojo, gal bloga diena mokykloje, gal namuose, gal dar kažkas“ (I11)
Taikomos įvairios vaikų tinkamo elgesio skatinimo formos	„skatiname, kad vaikai patys drausmintų draugus. Pasakytų, kad tu ne taip darai, negalima taip daryti, paskiriame atsakingą<...>sudrausminti vaikus<...>skatiname vaikus, vaikai patys pasigamina valgyti“ (I4), „Skatinimas vyksta ir tuomet, kai vaikus reikia vežtis kur nors į ekskursiją, skatiname elgtis gražiai, padėti draugui, nesipešti, tada jau vaikas žino, bus vaikų sąraše į išvyką. Šitas metodas labai, labai veikia, jie tikrai būna daug geresni, paklusnūs, nesikeikia, nesipeša<...>skatina elgtis gerai“ (I12) „pas mus yra vadinamas elgesio vertinimas. Mes turim su vaikais kartu, aptarę, nusimatė keletą punktų, už kuriuos kiekvieną dieną mes pabaigoje užsiėmimų aptariame savo dieną, kaip mums sekėsi. Kiekvienas vaikas gali gauti per dieną, sakykim, septynis pliusus<...>po pusmečio vaikas gali gauti konkretų apdovanojimą<...>tuo pačiu tas teigiamas elgesys ugdosi“ (I3), „skatiname žodžiu ir įdomia veikla, tarkime, ekskursija, žaidimais<...>didesnieji vaikai įpareigojami padėti mažesniesiems paruošti pamokas, susitvarkyti žaislus, tvarkyti centro patalpas, apsirengti, tada didesnieji pasijaučia svarbūs, savarankiški, vertinami“ (I9), „skatiname padėti vienas kitam su namų darbų užduotimis, vyresnieji moko mažesnius, taip pasąmoningai verčiame juos jaustis

	naudingais, reikalingais, svarbiais, jie gali pamokyti, padėti, patarti<...>Turime ir tokią paskatinimų lentą su pagyrimais, skatiname vaikus elgtis tinkamai, kad galėtų gauti prizą. Labai skatiname pačių vaikų kalbėjimąsi su mumis, savo problemų išsakymą, problemų sprendimo būdų ieškojimą“ (I11)
Bendradarbiavimas su šeima, kitais specialistais	„dažnai įtraukiu ir tėvus į pokalbius, individualias konsultacijas. Kartais tenka kreiptis ir į klasės auklėtojus, mokytojus, kitus socialinius darbuotojus, kurie dirba su vaiko šeima, buvo atvejų kai dėl probleminio vaikų elgesio kreipiausi ir į policijos pareigūnus, įgaliotinius“ (I1), „bendraujame su tėvais, konsultuojame tėvus, dažnai tėvai ateina pas mus ir klausia, ką daryti, namuose elgėsi taip ir taip... Tai kartu kalbam, bendraujam su tėvais. Kilus labai sudėtingam atvejui kreipiamės ir į mokyklą, bendraujame su socialiniais pedagogais, kad visi kartu padėtumėme“ (I3), „skambiname tėvams arba kviečiamės į centrą, nes vaikai mūsų jau neklauso, tėvai vieni reaguoja tinkami, kitiems reikia kelis sykius pakartoti, bet vis tiek jie apatiški vaikų elgesio problemoms“ (I12), „pranešame apie susidariusią situaciją tėvams, su jais kalbamės, aptariame ką ir kaip toliau galėtume kartu daryti, kad tai nepasikartotų“ (I11)
Nuoširdus bendravimas ir ryšys su vaiku	„Labai svarbu nuolatinis bendravimas su vaiku, kontakto buvimas, svarbu, kad manimi pasitikėtų ir nuolatinių mano pastangų dėka suvoktų, kas yra gerai, o kas blogai, kaip elgtis tinkama, o kaip elgtis nedera“ (I2), „siekiant gero jų elgesio reikia maloniai, šiltai ir labai nuoširdžiai su vaikais bendrauti, juos palaikyti, paklausti, kaip sekasi, kaip namuose, kaip mokykloje sekasi“ (I12)
Nuobaudos, padedančios vaikui suprasti netinkamo elgesio priežastis	„turime ir keletą nuobaudų metodų. Pavyzdžiui, blogai pasielgusiam vaikui yra nustatoma tam tikras kiekis minučių, kada jis turi būti tyliai, negali kalbėtis su kitais, kiti nekalbina jo, jis negali žaisti, dalyvauti veikloje, tą laiką išnaudodamas pamąstymui, kaip pakeisti savo poelgį<...>Patikėkite, tai tikrai gerai veikia, nes tai nežeidžia vaiko orumo, nes visi supranta, kam jam reikalinga tyla, susikaupimas, apgalvojimas savo elgesio, kad visa tai daroma dėl jo“ (I6), „jeigu labai nusižengia<...>sakom, kad jeigu tikrai pasikartos netinkamas tavo elgesys, na, neleisime prie kompiuterio kitą dieną, teks neiti prie kompiuterio<...>tu pats suprati, kad bus pasekmės<...>stengiesi pripratinti vaiką prie to, kad suvoktų - yra pasekmė už tą elgesį, kad ir kokia nemaloni, bet bus. Ir iš tikrųjų susimąsto, tikrai susimąsto“ (I8)
Situacijų modeliavimas	„modeliuojam įvairias situacijas, kviesdami vaikus priimti jose vienokius ar kitokius sprendimus. Prašome save įsivaizduoti kitų vietoje, klausiame, kaip pasielgtų jie, kaip pasielgti būtų teisingiausia, skatiname empatiją“ (I6), „socialinių įgūdžių ugdymo valandėlėse mes modeliuojame įvairių problemų, atsipalaidavimo, emocijų valdymo ir panašius būdus“ (I9)
Pagarbus darbuotojo santykis su vaiku	„niekada nekeliu balso, nenurodinėju, nes noriu, kad jie pasitikėtų manimi, kad galėčiau jiems padėti, nenusisuktų nuo manęs“ (I2), „labai svarbu santykis su vaiku, jeigu nerodai galios prieš jį. Jie tikrai labai reaguoja, jeigu esi lygiavertis<...>tiesiog nedemonstruok galios, būk paprastu žmogumi<...>jeigu pradedi pati pagarbiai bendrauti su visais vaikais, be išlygų, ir vaikai tai mato, va, tai ir yra pozityvus elgesio skatinimas. Nežemini nei vieno vaiko, nesijuoki nei iš vienų kokių tai situacijų<...>jeigu norime pozityvaus skatinimo, elkimės pozityviai ir jie labai tai moka, jaučia ir periima<...>pozityvus skatinimas -tai yra paprasčiausio darbuotojo vidinė moralė ir kultūra ir, manau, tai yra didžiausias pozityvo skatinimas“ (I8)
Pastebimas vaiko tinkamas elgesys	„labai vaikus skatiname geram elgesiui, juos giriame už gerus pokyčius, pasiekimus<...>pastoviai aptarinėjame mokymosi rezultatus, atkreipdami dėmesį į tuos faktus, kai vaikų mokymasis ir elgesys gerėja, pateikiame tai kaip pavyzdžius, kviečiame kitus į juos lygiuotis, džiaugiamės, kad elgesys pakito, tampa pozityvus<...>visada giriame ir skatiname vaikus už gerą elgesį, pažymime pokytį“ (I6), „pozityvų elgesį mes skatiname būtent pagyrimais, nekreipiant dėmesio į kažkokį tai blogą elgesį, bet būtent į pozityvų elgesį, kai vaikas kažką tai padaro, kai atsiprašo, ypatingai pagiriame, jeigu buvo po kažkokios konfliktinės situacijos<...>pagiri, jis džiaugiasi, šypsosi, jis yra laimingas“ (I7)
Skatinimas pačiam priimti sprendimus	„na, skatina tą... pačiam priimti sprendimą, kaip aš sakau, ne aš už jį priimu, o leidžiu pačiam priimti, jam tik primenu pasekmes ir viskas“ (I8)

Pasak J. Skirmantienės (2013), turiningas laisvalaikio užimtumas yra labai svarbus veiksnys siekiant vaikų elgesio korekcijos, nes padeda užkirsti kelią įvairiems žalingiems įpročiams, smurtiniam elgesiui. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Tyrimo dalyviai įžvelgia, kad ***įvairiose užimtumo veikose ugdomi socialiniai įgūdžiai*** geriausiai lemia vaikų pozityvaus elgesio ugdymą dienos centruose: *„žaidžiame įvairius žaidimus, kurie mokina vaikus gražaus elgesio, kantrybės, pakantumo vieni kitiems<...>dažniausiai jų pozityvų elgesį ugdome per žaidimus ir kitus įvairius užsiėmimus. Žaidimai būna tokie, kurie lavintų vaiko socialinius įgūdžius, išmoktų vaikas, kaip elgtis gražiai ir mokėtų pagarbiai bendrauti su suaugusiais" (I1).* V. Aleksienės ir D. Tamulevičiūtės (2007) tyrimas atskleidė, kad įvairūs žaidimai yra labai efektyvi priemonė, kurios metu socialiniai darbuotojai gali nepastebimai ugdyti vaikų pozityvų elgesį. Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila (2016) teigia, kad vaikų socialinių įgūdžių ugdymas per įvairias užimtumo veiklas padeda geriau spręsti netinkamo vaikų elgesio problemas. Galima teigti, kad įvairių žaidimų, veiklų organizavimas reikšmingai prisideda prie vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir pozityvaus vaikų elgesio. Vaikai išmoksta pozityviau bendrauti ir bendradarbiauti su aplinkiniais, tampa pakantesni, ugdo sveikos gyvensenos įpročius.

Tyrimo rezultatai rodo, kad ugdant vaikų pozityvų elgesį labai svarbu ir ***taisyklių kartu su vaikais sukūrimas****: „nuolat kalbamės su vaikučiais, kad reikia laikytis tokių ir tokių gyvenimo taisyklių, jei nori būti doras ir geras, jas turime ir pasikabinę ant durų, kad vaikai dažnai matytų. Jas papildome, jeigu sugalvojame ką nors naujo, ką įtraukti, kaip elgtis geriau" (I10).* Galima teigti, kad vaikams reikalinga turėti ir žinoti gero elgesio taisykles. Tyrimo dalyviai nurodo, kad taisykles yra pasikabinę gerai matomoje dienos centro vietoje, kad vaikai netrukdomai galėtų prie jų prieiti ir jas persiskaityti, prisiminti. Aiškių taisyklių elgesio kontrolei nustatytmas yra vienas iš veiksnių, padedančių ugdyti vaikų pozityvų elgesį.

Tyrimas atskleidė ir ***individualius pokalbius su vaiku, siekiant išsiaiškinti vaiko probleminio elgesio priežastis****: „daug dirbu individualiai, vyksta nuolatiniai pokalbiai su vaiku, aiškinamės, kodėl jis taip elgiasi, ieškau probleminio elgesio ištakų" (I2).* Tyrimu atskleista, kad socialinės darbuotojos daug dirba individualiai su vaiku, siekia geriau jį pažinti, sužinoti, kaip jis jaučiasi, išsiaiškinti vaiko probleminio elgesio kilmę, priežastis.

Tyrimo dalyvių nuomone, ugdant vaikų pozityvų elgesį svarbu ***taikyti įvairias vaikų tinkamo elgesio skatinimo formas.*** Mokslininkai E. Kuraitė-Žičkė (2014) ir V. Levi (2013) savo tyrimuose taip pat akcentuoja skatinimą kaip vieną iš dažniausiai pasaulyje naudojamų

pozityvaus vaikų elgesio strategijų, kuri padeda vaikams įgyti naujų įgūdžių, keisti netinkamą elgesį. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniai darbuotojai skatina vaikus pačiais įvairiausiais būdais: prisiimti ir atlikti įsipareigojimus, atsakingai ir iki galo atlikti užduotis, veiklas, pozityviai bendrauti su bendraamžiais, būti atviriems, tai leidžia vaikams jaustis naudingiems, ugdo vaikų savarankiškumą, atsakomybę. Socialiniai darbuotojai skatina vaikus tinkamai elgtis įvairiose aplinkose (ekskursijose ar kitose išvykose, renginuose ir pan.) ir už gerą elgsį, kaip paskatą, suteikia galimybę jiems ir kitą kartą vykti į išvykas su dienos centru. Tyrimo dalyviai pastebi šio skatinimo metodo naudą: vaikai tampa geresni, paklusnesni, nesikeikia, nesipeša, padeda draugams. Socialiniams darbuotojams taip pat svarbu ***skatinti vaikus patiems priimti sprendimus***. Galima teigti, kad dienos centrų specialistai taip prisideda prie vaikų įgalinimo patiems būti atsakingiems už savo gyvenimą. Kaip teigia N. Petrylienė ir J. Smilgienė (2012), leidimas vaikui elgtis savarankiškai prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio ugdymo. Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniai darbuotojai taikydami įvairias vaikų tinkamo elgesio skatino formas prisideda prie vaikų pozityvaus elgesio ugdymo, socialinio aktyvumo.

Tyrimu atskleista, kad ugdant vaikų pozityvų elgesį ***bendradarbiaujama su šeima, kitais specialistais***: *„dažnai įtraukiu ir tėvus į pokalbius, individualias konsultacijas. Kartais tenka kreiptis ir į klasės auklėtojus, mokytojus, kitus socialinius darbuotojus, kurie dirba su vaiko šeima, buvo atvejų, kai dėl probleminio vaikų elgesio kreipiausi ir į policijos pareigūnus, įgaliotinius“ (I1).* J. Pivorienės ir B. Abeciūnaitės (2010) teigia, kad socialiniai darbuotojai, dirbantys su vaikais, vadovaujasi kompleksinės pagalbos principu, kai problemos šeimoje suprantamos ne kaip individo, o kaip visos šeimos problema. Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniai darbuotojai vadovaujasi kompleksinės pagalbos principu. Įtraukdami tėvus ir kitus specialistus į pagalbos vaikui procesą, siekia, jog visa vaikui artima aplinka prisidėtų prie pozityvaus vaiko elgesio formavimo.

Tyrimas atskleidė ***nuoširdaus bendravimo ir ryšio su vaiku*** svarbą, ugdant jų pozityvų elgesį: *„siekiant gero jų elgesio reikia maloniai, šiltai ir labai nuoširdžiai su vaikais bendrauti, juos palaikyti, paklausti, kaip sekasi, kaip namuose, kaip mokykloje sekasi“ (I12).* Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad ugdant vaikų pozityvų elgesį, labai svarbus yra abipusis pasitikėjimas, malonus ir nuoširdus bendravimas su vaiku, teigiamo ryšio kūrimas. Socialinės darbuotojos teigia, kad svarbu vaikus palaikyti, paklausti, kaip jiems sekėsi mokykloje, namuose. Nuoširdaus dėmesio ir rūpinimosi vaikai stokoja savo šeimoje, todėl galima teigti, kad socialinės darbuotojos, palaikydamos artimą ryšį su vaikais, siekia kompensuoti tėvų dėmesio trūkumą.

Tyrimas atskleidė ir ***nuobaudas, padedančias vaikui suprasti netinkamo elgesio priežastis:*** *„turime ir keletą nuobaudų metodų. Pavyzdžiui, blogai pasielgusiam vaikui yra nustatoma tam tikras kiekis minučių, kada jis turi būti tyliai, negali kalbėtis su kitais, kiti nekalbina jo, jis negali žaisti, dalyvauti veikloje, tą laiką išnaudodamas pamąstymui, kaip pakeisti savo poelgį<...>Patikėkite, tai tikrai gerai veikia, nes tai nežeidžia vaiko orumo, nes visi supranta, kam jam reikalinga tyla, susikaupimas, apgalvojimas savo elgesio, kad visa tai daroma dėl jo“ (I6).* T. N. Liobikienė (2009) taip pat pabrėžia, kad vienas iš vaikų drausminimo būdų yra nuobaudos. Autorės teigimu, vaikui skiriamos nuobaudos turi būti prasmingos, tikslingos, atitinkančios vaiko amžių ir nežeminančios vaiko orumo, savigarbos. Nuobaudų tikslas yra išmokyti vaikus, kad jie gebėtų elgtis teisingai. Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniai darbuotojai taiko nuobaudas, kurios nežeidžia vaikų savigarbos ir orumo. Informantai teigia, kad nuobaudų metodas padeda vaikams geriau įsisąmoninti jų probleminio elgesio pasekmes, moko vaikus tinkamo elgesio. Galima teigti, kad socialinės darbuotojos, vaikų dienos centruose naudodamos naubaudų metodą, skatina vaikus suvokti, jog būtina prisiimti atsakomybę už savo netinkamus poelgius.

Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad ugdant vaikų pozityvų elgesį naudoja ***situacijų modeliavimą:*** *„modeliuojam įvairias situacijas, kviesdami vaikus priimti jose vienokius ar kitokius sprendimus. Prašome save įsivaizduoti kitų vietoje, klausiame, kaip pasielgtų jie, kaip pasielgti būtų teisingiausia, skatiname empatiją“ (I6).* Tyrimu atskleista, kad darbuotojos modeliuoja emocijų valdymo, atsipalaidavimo, problemų sprendimo ir kitas situacijas, kurių metu vaikai skatinami priimti vienokius ar kitokius sprendimus. Galima teigti, kad modeliuojant įvairias situacijas skatinama vaikų empatija, savarankiškumas, ugdomi socialiniai ir bendravimo įgūdžiai, vaikai mokomi atpažinti ir valdyti savo emocijas.

Tyrimu atskleista, kad svarbu ***pagarbus darbuotojo santykis su vaiku.*** Vienas informantas pažymi, kad norint ugdyti vaikų pozityvų elgesį, reikia ir patiems būti pozityviems, nes vaikai mokosi iš suaugusiųjų. Tai pažymi ir R. Breidokienė ir S. Ignatovičienė (2015) teigdamos, kad vaikų bendravimas formuojasi stebint kitų žmonių elgesį. Vaikų gebėjimas mokytis stebint ir imituojant kitų žmonių elgesį leidžia jiems daug greičiau ugdyti savo turimus socialinius ir bendravimo įgūdžius. Tyrimo dalyviai teigia, kad vaikai mokosi iš jų, todėl stengiasi pasižymėti pozityviu elgesiu bei išlaikyti pagarbų santykį su vaiku. Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniai darbuotojai nekelia balso, nenurodinėja ar kitaip nedemonstruoja galios prieš vaikus. Tyrimu atskleista, kad nuoširdus bendravimas, pagarba ir pozityvus ryšys su vaiku padeda ugdyti vaikų pozityvų elgesį.

Tyrimu atskleista, kad svarbu ***pastebėti tinkamą vaiko elgesį*****:** *„pozityvų elgesį mes skatiname būtent pagyrimais, nekreipiant dėmesio į kažkokį tai blogą elgesį, bet būtent į pozityvų elgesį, kai vaikas kažką tai padaro, kai atsipražo, ypatingai pagiriame, jeigu buvo po kažkokios konfliktinės situacijos<...>pagiri, jis džiaugiasi, šypsosi, jis yra laimingas" (I7).* E. Kuraitė-Žičkė (2014) savo tyrimuose taip pat pažymi, kad pirmiausia vaikus motyvuojame keistis tuomet, kai pastebime tinkamą vaikų elgesį. Autorė teigia, kad tai didina vaikų pasitikėjimą savimi. Galima teigti, kad vaikų dienos centruose labiau akcentuojamas pozityvus vaikų elgesys nei netinkamas. Tyrimo dalyviai pastebi ir pagiria vaikus už jų pozityvų elgesį, gražų pavyzdį, pasiektus elgesio pokyčius ar gerėjančius mokymosi rezultatus. Socialiniai darbuotojai džiaugiasi ir didžiuojasi vaiku, o tai suteikia jam daug teigiamų emocijų, kelia vaiko savivertę ir skatina tinkamo elgesio pasikartojimą. Tą pažymi ir N. Petrylienė ir J. Smilgienė (2012) teigdamos, jog pagyrimai ir padėkos labai svarbu vaikui, nes motyvuoja vaikus tobulėti, skatina tinkamo elgesio įsitvirtinimą.

Apibendrinant tyrime gautus duomenis galima teigti, kad socialinės darbuotojos pateikia platų spektrą pozityvaus vaikų elgesio ugdymo formų dienos centruose: kuria taisykles kartu su vaikais, vykdo individualius pokalbius, siekdamos išsiaiškinti vaiko probleminio elgesio priežastis, taiko įvairias vaikų tinkamo elgesio skatinimo formas, įvairiose užimtumo veiklose ugdo vaikų socialinius įgūdžius, nuoširdžiai bendrauja ir kuria pagarbų santykį su vaikais, bendradarbiauja su šeima ir kitais specialistais, pastebi vaiko tinkamą elgesį, modeliuoja situacijas, taiko nuobaudas, padedančias vaikui suprasti netinkamo elgesio priežastis, bei skatina vaikus pačius priimti sprendimus. Visos informantų paminėtos ugdymo formos vienaip ar kitaip prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio įsitvirtinimo ir tinkamo vaikų socializacijos proceso. Anot tyrimo dalyvių, dienos centruose plačiausiai taikoma pozityvaus vaikų elgesio ugdymo forma - įvairiose užimtumo veiklose ugdomi vaikų socialiniai įgūdžiai. Interpretuojant tyrime gautus duomenis galima teigti, kad tiek mokslininkai, tiek praktikai sutinka, kad siekiant pozityvaus vaikų elgesio įsitvirtino dienos centruose aktualiausia ugdyti vaikų socialinius įgūdžius - tai sutampa ir su pagrindiniu vaikų dienos centrų tikslu - vaikų socialinių įgūdžių ugdymas.

Tyrimo metu siekta atskleisti veiksnius, padedančius ugdyti vaikų pozityvų elgesį dienos centruose. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirtos dvi kategorijos, sietinos su **veiksniais, padedančiais ugdyti vaikų pozityvų elgesį,** ir **veiksniais, trukdančiais ugdyti vaikų pozityvų elgesį.**

Tyrimo duomenys rodo, kad **veiksniai, padedantys ugdyti vaikų pozityvų elgesį**, sietini su ***prasmingais užsiėmimais, socialinių darbuotojų pozityviais santykiais su vaikais,***

dėmesiu vaikų saviraiškai, vaikų atvirumo skatinimu, vaikų mokymusi tinkami elgtis įvairiose aplinkose už dienos centro ribų, emocijų pažinimu, elgesio vertinimo sistema, vienodais socialinių darbuotojų reikalavimais vaikams, įsipareigojimų vykdymu (10 lentelė).

10 lentelė. Veiksniai, padedantys ugdyti vaikų pozityvų elgesį

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Socialinių darbuotojų pozityvūs santykiai su vaikais	„paprastumas, aiškumas. Norisi, kad vaikai pajustų, kad jie mums rūpi, kad norime jiems padėti, nesistengiu jiems moralizuoti ar reguliuoti, manau, taip jie pradės manęs nemėgti, dings mūsų artimas ir nuoširdus kontaktas“ (I2), „gera nuotaika, dėmesys vaikui. Visada, kai vaikai praveria centro duris juos pasitinkame su šypsena, rūpestingu klausimu apie tai, kas nutiko, ypač jei vaikas būna piktas, liūdnas ar nusiminęs. Domėjimasis jo aplinka, tiek mokymosi įstaigoje, tiek namų aplinkoje“ (I6), „pats žmogus padeda, mes vaikui galime duoti tiktai tą, ką patys turime, nes iš tikrųjų mes galime vaidinti daug ką, bet jie to nepriims, nes tai bus suvaidinta“ (I8), „padeda ugdyti<...>socialinių darbuotojų<...>palaikomas su vaiku pozityvus ryšys, teigiamos emocijos<...>dėmesys, pasitikėjimas vaiku nedideliuose dalykuose, kalbėjimasis apie vaiko poreikius, norus, išgyvenimus, pagarba vaikui - tai padeda formuoti vaikų pozityvų elgesį. Vaikai jausdamiesi mylimi ir saugūs stengiasi elgtis gerai, nenuvilti artimų žmonių. Suaugusiųjų pavyzdys dirbant, bendraujant yra vaikų nesąmoningai atkartojamas. Teigiamas pavyzdys padeda formuoti pozityvų elgesį“ (I9), „labiausiai padeda ugdyti tas betarpiškas bendravimas su vaiku, jam skyrimas didesnio laiko kiekio ir tas apkabinimas<...>rankos padavimas, delnų sumušimas, pasisveikinimas<...>aš visada stengiuosi, kad vaikas galėtų prisiglausti, apsikabinti, kad jisai nebūtų vienas, kažkur paliktas“ (I7), „tiesiog buvimas su jais, bendravimas, kalbėjimas, nuoširdus laiko leidimas kartu, rodomas dėmesys ir meilė“ (I11), „visame kame labai padeda ir mūsų, darbuotojų teigiamas elgesys. Geras ryšys su vaiku, mūsų optimizmas, kartais vaikiškumas, žaismingumas, nes dažnas kuris įžvelgia mumyse ne darbuotojas, o antras mamas, nori pabūti su mumis, prisiglausti, apsikabinti, mažiukai dažnai ateina, o didesni ne visada išdrįsta, bet matom, kad nori, visi nori to šilto santykio, to pasitikėjimo abipusio, draugiškumo, prisirišimo, meilės“ (I12)
Prasmingi užsiėmimai	„labai svarbus vaikams kryptingas užimtumas, nes iš nuobodumo dažniausiai pradeda netinkamai elgtis<...>prasideda erzinimasis, keiksmai“ (I9), „padeda, kaip ir sakiau, žaidimai įvairūs, sporto žaidimai, pabėgiojimas salytėje, išsikrovimas neigiamų emocijų“ (I10), „organizuojame daug komandinių žaidimų, taip paaugliai mažiau sėdi prie kompiuterio, per žaidimus išlieja savo visas susikaupusias emocijas, savo laiką išnaudoja naudingai, sportiškai ir aktyviai. O visi komandiniai užsiėmimai tobulina tarpasmeninius ryšius“ (I11)
Vaikų mokymasis tinkami elgtis įvairiose aplinkose už dienos centro ribų	„pastebiu, kad dažnai vaikų elgesys pakinta ekskursijų metu, gal todėl, kad vaikai mažai kur su šeimomis keliauja, todėl išvykose su dienos centru probleminį elgesį turintys vaikai pagerėja, tampa atsakingesni, paklusnesni, klauso darbuotojų, nes nori, kad ir kita kartą vežtumėmės juos“ (I1), „kelionių metu jie irgi stengiasi mūsų nenuvilti, bendrauti, draugauti, padėti draugui, pasidalinti maistu ar kuo kitu“ (I12)
Dėmesys vaikų saviraiškai	„vaikams reikia dėmesio, pagyrų už gerą elgesį, pastebėjimų jo gebėjimam<...>vaikai yra labai kūrybingi, smalsūs, nori save išreikšti, todėl mes labai daug dėmesio skiriam jų saviraiškai, meninių gebėjimų ugdymui, muzikuojame. Dalyvaujame viešuose renginiuose, kuriuose vaikai gali save parodyti<...>visa tai labai stiprina vaikų pasitikėjimą savimi, savo gebėjimais, moko bendrauti“ (I6)
Vaikų atvirumo skatinimas	„skatinimas išsakyti savo problemas, parodant, kad jas galima šalinti, spręsti, kaip ieškoti būdų dorotis su tuo. Stengtis vaikus prakalbinti, skatinant juos atsiverti, išsikalbėti“ (I6)
Emocijų pažinimas	„mums labiausiai padeda tą pozityvų elgesį vaikų dabar ugdyti - tai tas nuolatinis kalbėjimas apie emocijas ir tikrai pastebim, kad vaikai pradeda atpažinti emocijas, pradeda gebėti pasakyti, kaip aš dabar jaučiuosi. Atrandam

	tų būdų, kaip jiems tinkamai tas emocijas išreikšti, suvaldyti tinkamai“ (I3)
Elgesio vertinimo sistemos	„labai gerai veikia tos pliusų sistemos: šypsenėlės, tie skatinimai ir netgi šeimoms rekomendavome namuose tokius dalykus daryti. Tai yra tikrai pavyzdžių, kur šeimoje puikiai pradėjo veikti šie dalykai“ (I3)
Vienodi socialinių darbuotojų reikalavimai vaikams	„centre dirbančių socialinių darbuotojų vienodi reikalavimai vaikams, kad nebūtų preteksto išsiprašyti nuolaidų ir manipuliuoti darbuotojais. Vienodi reikalavimai turėtų būti centre ir šeimoje, tuomet vaikams vienodos taisyklės formuoja tvirtesnius elgesio įgūdžius“ (I9)
Įsipareigojimų vykdymas	„turėjimas tvirtų, nusistovėjusių tradicijų, kaip pietų stalo dengimas, visi žino, kad tam tikru metu bus dengiamas stalas, visi turi savo misiją tame ir atlieka tai, kas jiems paskirta. Vaikai labai to laukia, nori, dirba visi kartu, atsiranda bendrumo pojūtis, pagalba vienas kitam“ (I11)

Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad svarbiausias veiksnys, padedantis ugdyti vaikų pozityvų elgesį, yra ***socialinių darbuotojų pozityvūs santykiai su vaikais***. N. Petrylienė ir J. Smilgienė (2012) taip pat akcentuoja, kad tinkamas vaiko elgesys lengviau ugdomas palaikant su juo pozityvų ryšį. Tyrimo dalyviai teigia, kad stengiasi nuoširdžiai domėtis vaikais, su jais palaikyti pozityvius santykius, pasitikti vaikus su šypsena, gera nuotaika. Tai rodo, kad vaikai, dienos centrų specialistams nuoširdžiai rūpi. Tyrimu atskleista, kad vaikai vertina pozityvius santykius su darbuotojais, todėl dažnai prie darbuotojų prisiglaudžia, jas apsikabina, stengiasi palaikyti teigiamą emocinį ryšį. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad kartais jaučiasi lyg būtų motinos vaikams. Galima teigti, kad vaikai stokoja tėvų dėmesio ir šilumos, todėl ieško emocinio ryšio su dienos centro socialiniais darbuotojais.

Tyrimu atskleista, kad pozityvų vaikų elgesį padeda ugdyti ***prasmingi užsiėmimai***. Tyrimo dalyviai pažymi, kad *„organizuojame daug komandinių žaidimų, taip paaugliai mažiau sėdi prie kompiuterio, per žaidimus išlieja savo visas susikaupusias emocijas, savo laiką išnaudoja naudingai, sportiškai ir aktyviai. O visi komandiniai užsiėmimai tobulina tarpasmeninius ryšius“ (I11).* Tyrimo rezultatai rodo, kad prasmingi užsiėmimai reikalingi vaikams, nes jų metu vaikai stiprina tarpasmeninius ryšius, mažina naudojimąsi išmaniosiomis technologijomis, ugdo asmeninius ir socialinius įgūdžius.

V. Gudžinskienė, S. Burvytė, M. Barkauskaitė (2017) tyrimo metu atskleista, kad įvairios išvykos ir ekskursijos su dienos centru yra veiksmingas būdas ugdyti vaikų pozityvų elgesį, nes ugdo vaikų gebėjimą bendradarbiauti, priimti sprendimus, ekskursijų metu vaikai įgyja organizavimo, problemų sprendimo įgūdžių. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Tyrimu atskleista, kad pozityvų vaikų elgesį padeda ugdyti ***vaikų mokymasis tinkami elgtis įvairiose aplinkose už dienos centro ribų***. Dienos centrų ugdytiniai labai vertina išvykas, nes mažai keliauja su šeimomis. Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai ekskursijų metu stengiasi nenuvilti darbuotojų, pasižymi pozityviu elgesiu, gražiai sutaria su

bendraamžiais. Vaikai, demonstruodami pozityvų elgesį, siekia, kad ir kitą kartą galėtų kur nors išvykti.

Tyrimu atskleista, kad pozityvų vaikų elgesį padeda ugdyti ***dėmesys vaikų saviraiškai***. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad vaikams reikia dėmesio ir pagyrų už jų gerą elgesį, kūrybiškumą. Socialiniai darbuotojai teigia, kad šiuolaikiniai vaikai yra labai smalsūs, kūrybingi, nori save išreikšti, todėl dienos centruose daug dėmesio skiria vaikų saviraiškai, meninių gebėjimų ugdymui, dalyvavimui įvairiuose renginiuose. Tyrimu atskleista, kad vaikų kūrybiškumo demonstravimas viešuose renginiuose labai stiprina vaikų pasitikėjimą savimi, savo gebėjimais, moko bendrauti su aplinkiniais.

Tyrimo rezultatai rodo, kad pozityvų vaikų elgesį padeda ugdyti ir ***vaikų atvirumo skatinimas***. Tyrimo dalyviai teigia, kad skatina vaikus atsiverti, išsakyti savo problemas, patiems ieškoti sprendimų į savo problemas. Socialiniai darbuotojai stengiasi, kad vaikai būtų patys atsakingi už save ir gebėtų atvirai bendrauti su aplinkiniais.

Tyrimas atskleidė, kad pozityvų vaikų elgesį padeda ugdyti ***emocijų pažinimas***. Tyrimo dalyviai pažymi, kad vaikams svarbu atpažinti savo emocijas, gebėti jas tinkamai išreikšti ar suvaldyti. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai padeda vaikams suprasti kitų žmonių emocijas, būti empatiškiems, tinkamai reaguoti neįžeidžiant, nepažeminant kito.

Anot tyrimo dalyvių, ***elgesio vertinimo sistemos*** padeda ugdyti vaikų pozityvų elgesį dienos centruose. Tyrimo rezultatai rodo, kad darbuotojos vaikų elgesį vertina kiekvieną dieną po užsiėmimų. Vaikas, kuris visą dieną elgėsi pozityviai, yra apdovanojamas šypsenėle ar pliusiuku. Savaitės pabaigoje darbuotojos suskaičiuoja visų vaikų pliusiukus ir apdovanoja tą vaiką, kuris jų surinko daugiausiai. Tyrimo dalyviai pažymi, kad elgesio vertinimo sistemos labai padeda ugdyti vaikų pozityvų elgesį, nes vaikai siekia būti pripažinti, apdovanoti. Tyrimu atskleista, kad elgesio vertinimo sistemas naudoja ir šeimos.

Tyrimu atskleista, kad ***vienodi socialinių darbuotojų reikalavimai vaikams*** prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio ugdymo. Tyrimo dalyviai pažymi, kad svarbu laikytis vienodų reikalavimų (taisyklių) dienos centre ir šeimoje. Informantai teigia, kad vienodos taisyklės skirtingose aplinkose formuoja tvirtesnius elgesio įgūdžius. Tyrimu atskleista, kad svarbu ir ***įsipareigojimų vykdymas***. Tyrimo dalyviai pažymi, kad vaikai dienos centre laikosi nusistovėjusių tradicijų - įsipareigojimų. Anot informantų, vaikai nepamiršta laiku padengti pietų stalą, atlikti kitus įsipareigojimus. Tyrimo dalyviai pažymi, kad vaikai mėgsta dirbti drauge su bendraamžiais, atlikti jiems paskirtas užduotis. Tai, pasak socialinių darbuotojų, ugdo vaikų geranoriškumą, atsakomybę, pagalbą kitam, bendrumo jausmą.

Apibendrinant galima teigti, kad pozityvūs socialinių darbuotojų santykiai su vaikais veiksmingiausiai padeda ugdyti pozityvų vaikų elgesį. Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniai darbuotojai geba artimai ir šiltai bendrauti su vaikais, kurti draugiškus santykius, skirti dėmesį vaikų saviraiškai bei rodyti jiems teigiamą pavyzdį. Prasmingi užsiėmimai, rodomas dėmesys vaikų saviraiškai, atvirumo skatinimas, vaikų mokymasis tinkami elgtis įvairiose aplinkose už dienos centro ribų, emocijų pažinimas, elgesio vertinimo sistemos, vienodi socialinių darbuotojų reikalavimai vaikams ir įsipareigojimų vykdymas taip pat reikšmingai prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio ugdymo.

Tyrimu atskleisti veiksniai, **trukdantys ugdyti vaikų pozityvų elgesį** dienos centruose: ***menkas bendradarbiavimas su šeima, vaikų emocinės problemos, nereguliarus vaikų lankymasis dienos centre, skirtingų šeimų vaikai, turintys skirtingą patirtį, žmogiškųjų išteklių stoka*** (11 lentelė).

11 lentelė. Veiksniai, trukdantys ugdyti vaikų pozityvų elgesį

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Menkas bendradarbiavimas su šeima	„trukdo, žinoma, ugdyti labiausiai, kada nėra iš šeimos palaikymo, nėra susitarimo bendro, kad tiek šeimoje, tiek dienos centre laikomės tų pačių taisyklių, jeigu susitarėm visi bendrai, kad darysim tokius žingsnius, kad įvyktų pokytis, ir jeigu tėvų palaikymo nėra, darbo nėra tame, tai iš tikrųjų sunkiausia būna<...>pagrindas, kas įtakoja, tai, aišku, šeimos santykis“ (I3), „sunku ugdyti vaikų pozityvų elgesį, jei centro ir šeimos interesai skiriasi, jei neiname vienu aptartu keliu, nesilaikome bendrų sutartų dalykų. Vaikai turi jausti, kad suaugusieji rūpinasi juo, jis turi turėti pasitikėjimą, jei netikės, matys skirtumus tarp to, ką suaugusieji deklaruoja, bet elgiasi priešingai – vargu ar tai padės vaikui ugdytis, mąstyti ir elgtis pozityviai“ (I6), „nevienodi reikalavimai tarp centro darbuotojų ir šeimos. Tėvai nenustato ribų vaikui ir jis gali manipuliuoti. Tarpusavio ryšio su vaiku nebuvimas, nesidomėjimas juo, dėmesio nerodymas, ribų nenustatymas vaikui reiškia nepagarbą ir nesvarbumą, todėl nepadės formuoti pozityvaus elgesio“ (I9), „trukdo neigiamas tėvų požiūris į prevencines veiklas, paskaitas, kurias vedame vaikams. Pavyzdžiui, vaikus mokiname negerti, nerūkyti ir panašiai, o namuose abu tėvai rūko, geria, dar kartais smurtauja, susikerta vertybės, ką mes čia jiems sakome ir kaip jie mato, ką šeima daro<...>tėvai, keista, tačiau yra tokių, kurie ir nepyksta, jeigu, tarkim, jų vaikas jau 13 metų prie jų rūko” (I10), „šeima trukdo, nes piktumas ima, kai šeima nesidomi vaiku ir jo problemomis, vaikas tada nežino, ką daryti, ar mūsų čia klausyti, ar mamos, kuri, kaip suprantam, viską jam leidžia, nes jai neįdomu, ką tas vaikas veikia. Daugeliui tėvų, patiriančių socialinę riziką, trūksta asmeninės higienos<...>vaikai mato tą pavyzdį, kad tėvai nevalyvi, tai ir patys nei nagučius kerpasi, nei galvytę plaunasi, na, šeima pagrindas“ (I12)
Vaikų emocinės problemos	„dažnai vaikai neturi motyvacijos užsiimti įvairiais žaidimais, ypač paaugliai nenori žaisti, dalyvauti teminiuose užsiėmimuose<...>didžioji dalis vaikų yra uždari, mažai bendrauja, neatsiveria, nenori išsipasakoti savo problemų, sunku tokius vaikus kažkuo sudominti, paskatinti“ (I1), „vaiko nenoras įsitraukti į veiklas, pyktis, na... apatija“ (I5), „jeigu vaikas yra labai pažeistas psichologiškai, tai tada yra tikrai labai sunku, kadangi per daug jis yra nusivylęs, per daug viskuo nebetikintis ir nenorintis priimti jau kito žmogaus nuomonės ir netiki, kad tai gali būti tikra“ (I8)
Žmogiškųjų išteklių stoka	„mes, kaip darbuotojai, dažnai bėgime būdami, mes nepagalvojame, mes neturime tiek, sakykime, laiko<...>prie kiekvieno prieiti, dažniausiai tai darbuotojų būna du, o vaikų ten, sakykime, 15. Prasideda smurtas, vienas kitą

	muša, tyčiojasi ir visa kita, žodžiu<...>darbuotojų turėtų būti daugiau<...>labiausiai trukdo tai užimtumas. Užimtumas ir tas, kad tu negali prie kiekvieno vaiko būti, dėl to, kad tada įsijungia tas automatinis, kad vaikai taip nedarom, vaikai...<...>aš manau, kad laiko trūkumas<...>trukdo“ (I7), „išskirčiau ir laiko trūkumą dirbti su vaikais, kadangi vaikų turime nemažai, o mes tik dvi socialinės darbuotojos, tai sugaudyti visus vaikus, ar atsakingai su jais mokintis pamokas daryti sunku, neaprėpiame tiek kartais, kai jų ateina daug į centrą“ (I10), „laiko trūkumas, nes dirbame su didele grupe vaikų, šiuo metu dienos centre yra 29 vaikai, kurie lankosi, jų poreikiai ir norai skiriasi, laiko užsiimti su kiekvienu mažai. Būna ir nevyksta produktyvus darbas, nes, žiūrėk, vedi kokią socialinių įgūdžių paskaitėlę, paskambina vadovė, liepia užpildyti kokią ataskaitą, tai kur iškviečia, tai vėl kas. Lieka siausti didelis būrys vaikų, juos vėl sukviesti, vėl ką turiningai veikti ar pasikalbėti kažką rimtai sunku“ (I12)
Nereguliarus vaikų lankymasis dienos centre	„neateina vaikai kiekvieną dieną pas mus<...>yra dalis, kur vaikai tikrai labai sunkiai pažeisti, tai reikėto to ilgalaikio ir kasdieninio santykio su vaiku, bet kadangi to mes tikrai negalime užtikrinti ir tai yra neprivalomas kasdienis lankymasis centre, tai visų pirma nėra to nuoseklumo, o be nuoseklumo įdiegti tą pozityvų elgesį irgi yra labai sunku“ (I8)
Skirtingų šeimų vaikai, turintys skirtingą patirtį	„verta priminti, kad vaikai pas mus iš skirtingų šeimų, todėl kertasi ir kai kurių vaikų mąstymas, mokymasis, suvokimas, bendravimas. Tai labai apsunkina mūsų kasdienį darbą“ (I11)

Tyrimo rezultatai rodo, kad ***menkas bendradarbiavimas su šeima*** neigiamai veikia pozityvaus vaikų elgesio ugdymą dienos centruose**:** *„trukdo, žinoma, ugdyti labiausiai, kada nėra iš šeimos palaikymo, nėra susitarimo bendro, kad tiek šeimoje, tiek dienos centre laikomės tų pačių taisyklių, jeigu susitarėm visi bendrai, kad darysim tokius žingsnius, kad įvyktų pokytis, ir jeigu tėvų palaikymo nėra, darbo nėra tame, tai iš tikrųjų sunkiausia būna<...>pagrindas kas įtakoja, tai aišku šeimos santykis“ (I3).* Tyrimu atskleista, kad sunku ugdyti vaikų pozityvų elgesį, jeigu šeimos ir socialinių darbuotojų interesai skiriasi. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad tėvai dažnai nesilaiko bendrų sutartų dalykų, rodo netinkamą pavyzdį savo vaikams: geria, rūko, konfliktuoja, smurtauja. Vaikams tėvai yra patys svarbiausi žmonės, todėl jie nesąmoningai perima šeimoje matomus pavyzdžius. I. Eskytės (2008) teigimu, yra šeimų, kurios nepakankamai gerai rūpinasi vaikais, todėl vaikai sutrinka ir nebežino, kuo vadovautis gyvenime: ar visuomenėje priimtinoms elgesio normomis, ar savo namų taisyklėmis. Galima teigti, kad socialinių darbuotojų diegiamos vertybės dažnai prieštarauja tam, ką vaikai mato šeimose. Ugdytinių probleminio elgesio pasikeitimui įtaką galima daryti tik aktyviau bendradarbiaujat su šeima.

Tyrimu atskleista, kad pozityvų vaikų elgesį trukdo ugdyti ir ***vaikų emocinės problemos***. Tyrimo dalyviai pažymi, kad dažnai vaikai neturi motyvacijos užsiimti įvairiais žaidimais, kita veikla. Tyrimu atskleista, kad dalis vaikų turi įvairių psichologinių problemų, yra uždaro būdo, neišsako savo problemų. Galima teigti, kad socialiniams darbuotojams sunku ugdyti vaikų pozityvų elgesį, kai vaikai turi įvairių emocinių problemų.

Tyrimu atskleista ir ***žmogiškųjų išteklių stoka:*** *„laiko trūkumas, nes dirbame su didele grupe vaikų, šiuo metu dienos centre yra 29 vaikai, kurie lankosi, jų poreikiai ir norai skiriasi, laiko užsiimti su kiekvienu mažai. Būna ir nevyksta produktyvus darbas, nes, žiūrėk, vedi kokią socialinių įgūdžių paskaitėlę, paskambina vadovė, liepia užpildyti kokią ataskaitą, tai kur iškviečia, tai vėl kas. Lieka siausti didelis būrys vaikų, juos vėl sukviesti, vėl ką turiningai veikti ar pasikalbėti kažką rimtai sunku“ (I12).* Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniams darbuotojams tenka nelengva užduotis dirbti su didele vaikų grupe, dažnai darbuotojoms pritrūksta laiko produktyviai dirbti su kiekvienu iš jų, trūksta laiko individualiems pokalbiams, pagalbai ruošiant namų darbus. Žmogiškųjų išteklių stoka neigiamai veikia pozityvaus vaikų elgesio ugdymą dienos centruose.

Tyrimas atskleidė dar vieną neigiamą veiksnį, trukdantį ugdyti vaikų pozityvų elgesį - ***nereguliarus vaikų lankymasis dienos centre***. Tyrimas atskleidė, kad dalis vaikų į dienos centrą neateina kiekvieną dieną, nes kasdienis centro lankymas nėra privalomas, todėl tyrimo dalyviai įžvelgia nuoseklumo stoką, siekiant pozityviai auklėti vaikus.

Tyrimo dalyviai pažymi, kad sunku pozityviai auklėti vaikus, kai ***vaikai yra iš skirtingų šeimų, turintys skirtingą patirtį***. Anot G. Kvieskienės (2005), šeima atlieka pagrindinį vaidmenį vaiko socializacijos procese. Autorė teigia, kad vaikai, kurie auga mylinčiose, socialiai saugiose šeimose geba gerbti ir mylėti aplinkinius, pozityviai bendrauja ir bendradarbiauja, puoselėja vertybes, tradicijas, kultūrą ir pan., tačiau yra vaikų, kurie auga šeimose, stokojančiose meilės ir dėmesio savo vaikams, todėl tokie vaikai dažniau turi mokymosi motyvacijos, elgesio, bendravimo ir kitų problemų. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Informantai teigia, kad vaikai iš skirtingų šeimų skiriasi savo mąstymu, mokymosi motyvacija, aplinkos suvokimu, bendravimo kultūra, turimais socialiniais įgūdžiais.

Apibendrinant galima teigti, kad aktualiausias veiksnys, trukdantis ugdyti vaikų pozityvų elgesį, yra menkas bendradarbiavimas su šeima, abipusio ryšio nebuvimas. Tyrimo dalyvių nuomone, yra tėvų, kurie vaikams diegia netinkamas vertybes, nesilaiko bendrų susitarimų su darbuotojomis, tada vaikas sutrinka ir nebežino, kuo vadovautis gyvenime. Tyrimo metu atskleista, kad socialiniai darbuotojai įžvelgia šeimos socialinių įgūdžių stoką pozityviai auklėjant vaikus. Vaikų dienos centruose pozityvų vaikų elgesį socialiniams darbuotojams trukdo ugdyti ir kiti veiksniai: žmogiškųjų išteklių stoka, nereguliarus vaikų lankymasis dienos centre, skirtingų šeimų vaikai, turintys skirtingą patirtį.

Tyrimo metu siekta sužinoti, su kokiomis institucijomis bendradarbiauja socialiniai darbuotojai, siekdami ugdyti vaikų pozityvų elgesį. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo

išskirta kategorija **bendradarbiavimas ugdant vaikų pozityvų elgesį** ir trylika subkategorijų: ***su policijos pareigūnais, su mokyklos darbuotojais, su kitais socialiniais darbuotojais, su atvejo vadybininkais, su vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais, su biblioteka, su bendruomene, su dvasiškiais, su savanoriais, su visuomenės sveikatos centro specialistais, su gaisrinės saugos specialistais, su bendruomeniniais šeimos namais, su psichologais*** (12 lentelė).

12 lentelė. Bendradarbiavimas ugdant vaikų pozityvų elgesį

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Su kitais socialiniais darbuotojais	„seniūnijų socialiniais darbuotojais<...>daug kalbamės, bendraujame telefonu ir tiesiogiai ieškome būdų, kaip pagerinti vaiko situaciją, keisti probleminį vaiko elgesį“ (I1), „dažniausiai tai su kitomis socialinėmis darbuotojomis, savo kolegėmis darbe<...>man labai svarbu turėti *gerą kontaktą* su jomis, smagu, kai gali pasitarti, pasikalbėti ir pasisemti naudingų patarimų, kurie praverčia ugdant pozityvų vaikų elgesį“ (I2), „su socialiniais darbuotojais“ (I4), „seniūnijos darbuotojomis“ (I5), „bendradarbiavimas su kitais dienos centrais. Turime tradiciją, Marijampolės savivaldybė organizuoja vaikų dienos centrų sueigą, kurioje kiekvienais metais skirtingas dienos centras kviečia“ (I7), „bendradarbiaujame su<...>mūsų seniūnijos socialine darbuotoja<...>kalbamės, skambinamės, aiškinamės dėl įvairių problemų iškilusių ar kitų organizacinių reikalų“ (I10), „su kitomis socialinėmis darbuotojomis bendraujame, kurios lankosi šeimose, aptariame, kaip reikėtų išspręsti vieną ar kitą vaikų problemą, kaip galėtume kartu ugdyti vaikų pozityvų elgesį ir panašiai. Jos kartais suorganizuoja mums nemokamų išvykų, susitaria su rėmėjais, dėl to taip prisideda“ (I11)
Su atvejo vadybininkais	„kartais bendraujame ir su atvejo vadybininkais, kuriems priskirtas konkretus, mūsų dienos centrą lankantis vaikas<...>daug kalbamės, bendraujame telefonu ir tiesiogiai ieškome būdų, kaip pagerinti vaiko situaciją“ (I1), „glaudžiai bendradarbiaujame su atvejo vadybininkais, iš tikrųjų, jeigu yra prižiūrimos šeimos, dirba su jomis atvejo vadybininkas, tai nuolat bendraujame, dalinamės informacija siekti bendro tikslo, kokius veiksmus galima vykdyti“ (I3), „atvejo vadybininkais“ (I5), „teko ir su atvejo vadybininke bendrauti, nes teiravosi ten mergaitės elgesiu dienos centre, savijauta“ (I8)
Su vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais	„vaikų teisių tarnybos specialistais. Daug kalbamės, bendraujame telefonu ir tiesiogiai ieškome būdų, kaip pagerinti vaiko situaciją, keisti probleminį vaiko elgesį“ (I1), „reikėjo pasitelkti į pagalbą ir vaikų teisių specialistus,dėl vaiko elgesio, sprendimų tam tikrų“ (I3), „tekę bendradarbiauti ir su vaikų teisėmis“ (I4), „su vaikų teisėmis“ (I5)
Su mokyklos darbuotojais	„mokyklos socialiniais pedagogais<...>daug kalbamės, bendraujame telefonu ir tiesiogiai, ieškome būdų, kaip pagerinti vaiko situaciją, keisti probleminį vaiko elgesį“ (I1), „mokyklos psichologe<...>vaikų mokytojomis<...>smagu, kai gali pasitarti, pasikalbėti ir pasisemti naudingų patarimų“ (I2), „su<...>mokykla, auklėtojais“ (I3), „su socialinėmis pedagogėmis mokykloje, su mokytojomis, klasių auklėtojomis“ (I4), „su mokykla, su auklėtoja“ (I5), „bendradarbiaujame su<...>mokyklos mokytojais<...>kalbamės, skambinamės, aiškinamės, dėl įvairių problemų iškilusių ar kitų organizacinių reikalų“ (I10), „glaudžiai su mokyklos personalu bendraujame, klausiame mokytojų apie jų auklėtinius, apie namų darbus, kitus aktualius reikalus“ (I11)
Su policijos pareigūnais	„bendradarbiauta ir su policijos pareigūnais, kad padėti vaikams“ (I3), „labai daug su policija tekę bendradarbiauti, tekę mūsų dienos centre ne kartą išsikviesti policiją, nes buvę ir vagysčių ir visokių kitų reikalų, norint išsiaiškinti, tai kviesdavomės, kad padėtų“ (I4), „su policijos darbuotojais“

	(I5), „kviečiamės policiją“ (I7), „ateina iš policijos pareigūnai, praveda ten visokias prevencines paskaitėles<...>tekę bendrauti su policijos pareigūnais, na, viena mergaitė mane jau labai atakavo, kad ją jau ten labai terorizuoja šeimoje ir taip toliau ir taip gavosi, kad pranešėme, atvyko čia, iš tikrųjų apklausė, paliudyti, tas žinutes parodyti reikėjo“ (I8), „atvyksta į dienos centrą į metus kartą policijos pareigūnės pravesti paskaitą apie saugų eismą, narkotikų žalą“ (I10), „bendradarbiaujame su policijos pareigūnėmis, jos atvyksta pas mus pravesti renginių vaikams, apie saugų eismą, narkotines psichotropines medžiagas. Tam tikros prevencinės paskaitėlės vyksta“ (I11), „su policija. Pasikviečiame mes policijos pareigūnes, papasakoja jos apie atšvaitų naudą, saugų eismą“ (I12)
Su gaisrinės saugos specialistais	„buvo iš gaisrinės<...>specialistė atėjusi, irgi ten apie priežiūrą saugaus elgesio namuose pravedė“ (I8)
Su visuomenės sveikatos centro specialistais	„kviečiame iš visuomenės sveikatos centro priežiūros specialistus“ (I8), „su visuomenės sveikatos biuru, jis veda įvairias paskaitas apie sveikatą, sveiką maistą, higieną. Tai ypač aktualu, mes prašome, kad dažniau ateitų šia tema pasikalbėti, nes, matyt, mūsų neužtenka, vaikai dažnai stokoja higienos įgūdžių“ (I10), „darbuotojos iš visuomenės sveikatos centro atvyksta, irgi kalba vaikams apie asmens higieną, primena, kaip prižiūrėti dantukus, dantų pastos padovanoja“ (I12)
Su bendruomene	„bendradarbiaujame net ir su bendruomene, nes yra tekę reaguoti, sakykime, į bendruomenės narių skundą dėl vaikų elgesio ir bent jau prašome jų pagalbos, kad praneštų kažkokius tai negatyvius dalykus, ko vaikai patys nepasako“ (I7), „artimai bendraujame ir bendradarbiaujame su mūsų bendruomenės pirmininku, kuris rašo projektus įvairius ir mus<...>kviečiasi į turiningas ir smagias išvykas, buvome ir Žalgirio rungtynėse, ir Rumšiškėse, ir Molėtuose, na, žodžiu daug mus vežasi visur ir kviečiasi, suteikia vaikams daug gerų emocijų, vaikai apsilanko, kur nebuvę“ (I12)
Su psichologais	„buvome nukreipę mergaitę ir pas psichologę, paauglė ji, tai ir žalotis save bandė ir dažnai namo negrįžta, visokių problemų buvę“ (I10), „Turėjome neseniai ir sunkų atvejį, dėl mergaitės, labai sunkų, tai kvietėmės iš kito padalinio mūsų psichologę, jos bendravo, kalbėjosi, pagerėjo mergaitės situacija, tikimės, kad ilgam“ (I12)
Su bendruomeniniais šeimos namais	„bendradarbiaujame su bendruomeniniais šeimos namais<...>kalbamės, skambinamės, aiškinamės dėl įvairių problemų iškilusių ar kitų organizacinių reikalų“ (I10)
Su dvasiškiais	„pas mus apsilanko dvasiškiai, kurie diskusijose atsako į mums rūpimus moralinius klausimus“ (I6)
Su savanoriais	„turime savanorių, kurie prisideda savo kompetencijomis<...>turime psichologą, medikų, pedagogų, informacinių technologijų specialistų savanorių, kurie praveda organizuojamus susitikimus su vaikais ir šeimomis labai įvairiomis temomis“ (I6)
Su biblioteka	„į<...>Kriaučiūno biblioteką einame, kur vaikai bendrauja kitoje aplinkoje, sakykime, irgi apie pozityvų elgesį ir apie net bendravimą pozityviai internete“ (I7), „bendradarbiaujame ir su bibliotekos filialu<...>dalyvaujame renginiuose bendruose, iš tikrųjų, vaikams patinka, *biškį* pasikeičia aplinka, įsitraukia nauji darbuotojai į kolektyvą, jie kitaip reaguoja, informaciją kitaip priima“ (I8)

J. Buzaitytė-Kašalynienė ir E. Liaudginaitė-Zamalienė (2012) teigimu, labai svarbu vaikų dienos centrams bendradarbiauti su kitomis institucijomis, įstaigomis, nes galima pasikeisti naudinga informacija apie vaikų atvejus, konsultuotis dėl dokumentų, organizuoti bendrus renginius vaikams ir pan. Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis, siekiant vaiko situacijos pokyčių, yra labai svarbu, tai pažymi ir Vaikų dienos centrų veiklos ir juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimas (2015).

Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikų dienos centruose dirbantys socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su įvairiomis įstaigomis ir institucijomis, siekdami bendro tikslo – pozityvaus vaikų elgesio ugdymo.

Tyrimu atskleista, kad glaudus bendradarbiavimas vyksta ***su kitais socialiniais darbuotojais****: „dažniausiai tai su kitomis socialinėmis darbuotojomis, savo kolegėmis darbe<...>man labai svarbu turėti gerą kontaktą su jomis, smagu, kai gali pasitarti, pasikalbėti ir pasisemti naudingų patarimų, kurie praverčia ugdant pozityvų vaikų elgesį“ (I2).* Viena informantė pamini, kad turi gražią tradiciją kartą per metus susitikti su visais savivaldybės dienos centrais ir pasidalyti gerąja patirtimi. Galima teigti, kad dienos centrų socialiniams darbuotojams svarbu palaikyti artimą ryšį su kolegomis, dalytis informacija, kartu ieškoti būdų, kaip ugdyti pozityvų vaikų elgesį. J. Buzaitytė-Kašalynienė ir E. Liaudginaitė-Zamalienė (2012) tyrimas taip pat atskleidė, kad labai dažnai socialiniai darbuotojai bendradarbiauja tos pačios profesijos atstovais.

Tyrimo dalyviai pažymi, kad bendradarbiauja ***su atvejo vadybininkais*** ir ***vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais***. Informantų teigimu, bendradarbiaujama tiesiogiai ir telefonu, kartu ieškoma būdų, kaip pagerinti vaiko situaciją, aptariamas konkretaus vaiko elgesys, jo problemos. Galima teigti, kad su šiais specialistais socialiniai darbuotojai dalijasi informacija apie vaiką, kartu vykdo pagalbos šeimai ir vaikui procesą, siekia bendro tikslo.

Tyrimo metu atskleista, kad vaikų dienos centrai bendradarbiauja ***su mokyklos darbuotojais:*** *„glaudžiai su mokyklos personalu bendraujame, klausiame mokytojų apie jų auklėtinius, apie namų darbus, kitus aktualius reikalus“ (I11).* Tyrimo dalyviai pažymi, kad svarbu bendradarbiauti su žmonėmis, kurie yra iš artimos vaikui aplinkos. Su mokyklų darbuotojais bendradarbiaujama dėl vaikų namų darbų, vaiko elgesio problemų ar kitų organizacinių reikalų.

Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai ne tik patys ugdo pozityvų vaikų elgesį, bet ir į dienos centrus kviečiasi partnerius, kurie stiprintų vaikų motyvaciją elgtis tinkamai. Tyrimo rezultatai rodo, kad bendradarbiaujama ***su policijos pareigūnais*****:** *„bendradarbiaujame su policijos pareigūnėmis, jos atvyksta pas mus pravesti renginių vaikams apie saugų eismą, narkotines, psichotropines medžiagas. Tam tikros prevencinės paskaitėlės vyksta“ (I11).* Tyrimo dalyviai teigia, kad policijos pareigūnai veda įvairias prevencines paskaitėles vaikams apie saugų eismą, atšvaitų naudą, narkotinių-psichotropinių medžiagų žalą. ***Specialistai iš gaisrinės saugos*** vaikams veda mokymus apie gaisrinę saugą, o ***visuomenės sveikatos centro specialistai*** veda įvairias sveikos gyvenseno bei higienos įgūdžių ugdymo paskaitėles vaikams. Galima teigti, kad socialiniams darbuotojams svarbu,

kad vaikai turėtų daugiau žinių apie narkotinių - psichotropinių medžiagų žalą, sveiką gyvenseną, tinkamą asmeninę higieną, saugų eismą ir kt.

Vaikų dienos centrai bendradarbiauja ir ***su bendruomene***. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai prašo vietos bendruomenės narių pranešti apie pastebėtą probleminį vaikų elgesį ar kitas problemas. Tyrimo dalyviai pažymi, kad jiems tekę reaguoti į bendruomenės narių skundus dėl probleminio vaikų elgesio. Tyrimas taip pat atskleidė, kad vaikai yra kviečiami į turiningas išvykas kartu su bendruomene. Informantas teigia: *„artimai bendraujame ir bendradarbiaujame su mūsų bendruomenės pirmininku, kuris rašo projektus įvairius ir mus<...>kviečiasi į turiningas ir smagias išvykas, buvome ir Žalgirio rungtynėse, ir Rumšiškėse, ir Molėtuose, na, žodžiu daug mus vežasi visur ir kviečiasi, suteikia vaikams daug gerų emocijų, vaikai apsilanko, kur nebuvę" (I12).* Galima teigti, kad įvairios išvykos ir ekskursijos su bendruomene padeda mažinti vaikų socialinę atskirtį, skatina teigiamas vaikų emocijas, praplečia vaikų akiratį.

Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai taip pat bendradarbiauja ***su psichologais***, dėl įvairių vaikų elgesio problemų: *„buvome nukreipę mergaitę ir pas psichologę, paauglė ji, tai ir žalotis save bandė ir dažnai namo negrįžta, visokių problemų buvę" (I10).* ***Su bendruomeniniais šeimos namais*** bendradarbiaujama dėl vaiko (šeimos) problemų, pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymų, kitų organizacinių reikalų. ***Su dvasiškiais*** vaikų dienos centrai rengia diskusijas, kuriose analizuoja moralinius dalykus. Tyrimu atskleista, kad vaikų dienos centrai bendradarbiauja ir ***su savanoriais***: psichologais, informacinių technologijų specialistais, medikais, pedagogais, organizuodami mokymus, susitikimus įvairiomis temomis.

Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai dalyvauja ir bendruose renginiuose kartu ***su biblioteka:*** *„į<...>Kriaučiūno biblioteką einame, kur vaikai bendrauja kitoje aplinkoje, sakykime, irgi apie pozityvų elgesį ir apie net bendravimą pozityviai internete" (I7).* Tyrimo dalyviai pažymi, kad vaikams patinka, kai į pagalbos vaikui procesą įsitraukia nauji darbuotojai, pasikeičia aplinka, tai lemia teigiamus vaikų elgesio pokyčius.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų dienos centrų socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su įvairių sričių specialistais, kurie savo kompetencijomis reikšmingai prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio ugdymo. Tyrimo dalyviai teigia, kad bendradarbiauja su kitais socialiniais darbuotojais, mokyklos darbuotojais, atvejo vadybininkais, vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais, policijos pareigūnais, su biblioteka, bendruomene, dvasiškiais, savanoriais, visuomenės sveikatos centro specialistais, gaisrinės saugos

specialistais, bendruomeniniais šeimos namais ir psichologais, nes supranta šių specialistų reikšmingą naudą ugdant vaikų pozityvų elgesį.

Interviu metu socialinių darbuotojų buvo prašoma apibūdinti, kaip bendradarbiauja su tėvais spręsdami vaikų elgesio problemas. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirta kategorija **bendradarbiavimas su tėvais** ir šešios subkategorijos: ***konsultacijos telefonu, individualios ir grupinės konsultacijos dienos centre, lankymasis šeimos namuose, bendros veiklos ir renginiai su vaiku, pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymai vaikų dienos centre, rekomendacijos tėvams lankyti pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus kitose įstaigose*** (13 lentelė).

13 lentelė. Bendradarbiavimas su tėvais

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Individualios ir grupinės konsultacijos dienos centre	„pasikviečiame tėvelius į dienos centrą, kalbamės su tėveliais apie vaikų elgesį, prašome, kad jie daugiau dėmesio skirtų savo vaikui, domėtųsi vaiko užimtumu, elgesiu, laisvalaikio praleidimu“ (I2), „kviečiamės tėvus į dienos centrą, organizuojamės tokias tas konsultacijas, pokalbius su tėvais kartu ir su vaiku. Iš tikrųjų stengiamės patarti, rekomenduoti, nukreipti tėvus“ (I3), „nuolat kalbamės<...>kviečiamės tėvus, palaikome labai glaudžius santykius, siekiame, kad vieni kitus geriau pažintume. Visada informuojame tėvus apie bet kokį nutikimą, susijusį su jų vaiku“ (I6), „bendraujame individualiai ir grupėje. Grupėje tėvai išsipasakoja vaikų auklėjimo problemas, dalinasi patarimais, patirtimis taikant vienokius ar kitokius auklėjimo būdus, suteikiame jiems informacijos apie vaiko raidą, poreikius, krizes, auklėjimo patarimų“ (I9), „jeigu, dėl problemų vaikų sprendimo, tai kviečiame tėvus į centrą atvykti, pasikalbėti apie vaiką, jo elgesį, aptarti, ką mes galime padaryti dėl vaiko ir ką jie, mūsų manymu, gali padaryti, kaip spręsti problemas vaikų<...>siekiame, kad tėvai irgi jas spęstų, kad tinkamai auklėtų vaikus, kad mylėtų, skatintų juos gerai elgtis“(I12), „su tėvais bendraujame visada ir visais atvejais, dažniausiai juos kviečiamės į centrą pasikalbėti<...>Kalbame su jais apie vaiko problemas, baimes, netinkamą elgesį, supažindiname tėvus su esama situacija, kartais tėvai<...>nenori pamatyti problemos“ (I11)
Konsultacijos telefonu	„dažniausiai vaikų tėvams skambiname telefonu, kai reikia informuoti apie vaikų elgesį ar kitais klausimais<...>ieškome būdų, kaip pagerinti vaiko situaciją, keisti probleminį vaiko elgesį“ (I1), „daug bendraujame su tėvais, telefonu konsultuojamės“ (I3), „jeigu problemos yra tikrai stipriai neišsprendžiamos, tai tada skambiname tėvams“ (I5), „su tėvais mes šnekamės. Pranešame kartais telefonu“ (I7), „jeigu, tarkim, problemos vaikučių kokios nors lengvesnės, negilios, tai tada tik skambinam tėvams“ (I10)
Lankymasis šeimos namuose	„būna, aišku, tokių atvejų, kai tėvai neraguoja, tai vykstame mes pas tėvus, kalbamės ir su tėvais ir atskirai, ir kartu su vaiku tėvai būna“ (I5), „dažnai bendraujam, lankomės šeimose“ (I6), „jeigu iškyla labai didelių problemų, kai yra vagystės<...>sumušimai<...>rūkymas arba smurtas prieš darbuotojus, tada<...>reaguojame<...> nuvažiuojame pas juos į namus, bandome pasikalbėti, bet dažniausiai tėvai kartais jie net nemato tame problemos“ (I7), „vykstame į namus. Kalbamės atvirai, tiesiai aš išsakau, kas negerai, labai noriu, kad tėvai neįsižeistų, jei ką blogai apie vaiką pasakome, o padėtų kartu įveikti sunkumus“ (I10)
Bendros veiklos ir renginiai su vaiku	„susirinkimai ir renginiai būna, tėvai dalyvauja. Prisideda ir prie mūsų remonto, ir prie valymo, prie visko prisideda“ (I4), „kviečiamės

	tėvus<...>turime savo veiklos planuose nusimatę įvairių susitikimų, bendros veiklos“ (I6), „labai norime ir visada laukiame tėvelių, kad mums padėtų kokią šventę suorganizuoti ar talkoje dalyvauti, smagu, kai jie dalyvauja bendrose veiklose su vaikais, mumis, darbuotojomis“ (I10), „labai smagu, kai tėvai gali atvykti į centrą ir nuoširdžiai prisideda prie mūsų renginių organizavimo, išvykų“ (I11), „organizuojame bendrus tėvų ir vaikų renginius, ekskursijas, išvykas visokias. Buvimas kartu, bendros patirtys suvienija šeimą, ugdo poreikį ir įprotį leisti laiką kartu, rodyti dėmesį vienas kitam“ (I9), „dažnai tėvus kviečiame į bendrus su vaikais renginius, šventes ar kitokius užsiėmimus, veiklas. Būna šeimos šventė vasarą, estafetes organizuojame su tėvais, broliais, sesėm“ (I12)
Pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymai vaikų dienos centre	„dienos centre rengiame pozityviosios tėvystės kursus. Ne pačios vedame mokymus, o samdome specialistus<...>tėvams jie labai patinka, jie išklauso, gauna pažymėjimus, kartais tėvams taip patinka, kad net teiraujasi, ar nėra tęstinių tokių mokymų“ (I1), „ir pas mus paskaitų būna, veda iš „Gelbėkit vaikus“ organizacijos ir daug aš taip pat vedus pozityviosios tėvystės kursus tėvams<...>Labai keičiasi žmonės, labai atsiveria“ (I4), „kviečiame lankyti pozityviosios tėvystės įgūdžių mokymus. Vyksta ir centre“ (I5), „organizuojame tėvystės įgūdžių grupes, į jas kviečiame įvairius specialistus, psichologą ar gydytoją. Užsiėmimų metu analizuojame tėvų pasiūlytas situacijas ir surandame priimtiną sprendimo būdą<..>aptariama patirtis, vaiko elgesio pasikeitimai centre, tai veikia“ (I9), „Pas mus vaikų dienos centre vyko jau kelis sykius mokymai tėvams, kurie stokoja pozityviosios tėvystės įgūdžių. Mokymai labai smagūs, girdime, kad tėvams smagu sužinoti naujų dalykų apie vaikus, auklėjimą“ (I12) „tėvams rengiame mokymus pas mus dienos centre. Pasikviečiame specialistus, jie praveda kursus tėvams stokojantiems pozityvios tėvystės įgūdžių. Smagu ir mes paklausome, atnaujiname savo žinias“ (I11)
Rekomendacijos tėvams lankyti pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus kitose įstaigose	„rekomenduojame pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo programas, nukreipiame, kur gali jie apsilankyti, kur gali gauti šią pagalbą“ (I3), „mes nukreipiame juos lankyti šeimos centrą, kur vyksta ir būna mokymai“ (I4), „kviečiame lankyti pozityviosios tėvystės įgūdžių mokymus<...>seniūnijoje, tai būna patogu jiems atvykti ir tikrai tėvai noriai lanko, nes jiems nereikia vykti iki miesto, tiesiog toj vietoje jie gauna paslaugą“ (I5), „tarpininkavome tarp tėvų ir bendruomeninių šeimos namų, dėl kursų lankymo, sudarėme grupę, jiems vyko paskaitos. Vieni tėvai ėjo noriai, kiti atsisakė kategoriškai“ (I10)

I. Eskytės (2008) tyrimu atskleista, kad dienos centruose dirbantys socialiniai darbuotojai, siekdami tinkamo vaiko elgesio, aktyviai bendradarbiauja su visa vaiko šeima: rengia individualias konsultacijas, apsilanko vaiko namuose, informuoja tėvus apie pagalbos vaikui poreikį bei galimybes. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad glaudžiai bendrauja ir bendradarbiauja su tėvais, sprendžiant vaikų elgesio problemas. Tyrimo rezultatai rodo, kad ***individualiose ir grupinėse konsultacijose*** tėvai informuojami apie vaikų elgesio problemas, jiems suteikiama informacija apie vaikų raidą, poreikius, krizes, tinkamą vaikų auklėjimą. Tyrimo dalyviai pažymi, kad konsultacijų metu prašo tėvų, kad jie daugiau laiko praleistų su savo atžalomis, tinkamai juos ugdytų, tenkintų jų poreikius, nuoširdžiai domėtųsi vaiku ir jo laisvalaikio praleidimu. S. Burvytės (2013)

teigimu, bendras šeimos ir socialinių darbuotojų darbas skatina teigiamą vaiko raidą, stiprina vaiko gerąsias savybes, diegia teisingumo ir moralumo vertybes.

Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai ***konsultacijas tėvams teikia telefonu,*** jeigu vaikų elgesio problemos yra menkos: *„jeigu, tarkim, problemos vaikučių kokios nors lengvesnės, negilios, tai tada tik skambinam tėvams“ (I10)*, esant rimtoms vaiko elgesio problemoms, socialiniai darbuotojai kviečiasi tėvus į individualias ir grupines konsultacijas dienos centre arba ***apsilanko šeimos namuose*****:** „*jeigu iškyla labai didelių problemų, kai yra vagystės<...>sumušimai<...>rūkymas arba smurtas prieš darbuotojus, tada<...>reaguojame<...> nuvažiuojame pas juos į namus, bandome pasikalbėti, bet dažniausiai tėvai net <...> nemato tame problemos“ (I7).* Galima teigti, kad socialiniai darbuotojai pastebi, kad vaikų elgesio problemų pasikeitimui turi įtakos glaudus bendradarbiavimas su vaiko šeima: vaiko problemų aptarimas, informacijos suteikimas apie tinkamą vaikų auklėjimą, vaiko poreikius.

Tyrimas atskleidė, kad socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su tėvais ir įtraukdami juos į ***bendras veiklas ir renginius kartu su vaikais*****.** K. Trumpauskaitės (2016) teigimu, bendros patirtys suvienija šeimą, ugdo bendrumo, bendruomeniškumo jausmą, prisideda prie pozityviosios tėvystės stiprinimo ir teigiamų vaiko elgesio pokyčių. Pastorelli ir kt., (2016) tyrimu atskleista, kad tėvų rodomas dėmesys, meilė ir šiluma savo vaikams mažina probleminio elgesio apraiškas, didina vaikų pozityvų elgesį. Panašias tendencijas atskleidė ir šis tyrimas. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad kartu su tėvais organizuoja įvairias išvykas, ekskursijas, renginius, šventes, taip stiprindami tėvų ir vaikų ryšį. Tyrimu atskleista, kad šeimos noriai prisideda prie įvairių veiklų organizavimo. Bendros veiklos ugdo šeimų įprotį leisti laiką drauge, rodyti dėmesį vienas kitam, ugdo bendruomeniškumą, prisideda prie socialinės atskirties mažinimo. Galima teigti, kad socialiniai darbuotojai siekia paskatinti šeimą rūpintis vienas kitu.

Analizuojant tyrimo duomenis galima pastebėti, kad socialiniai darbuotojai pastebi ir tėvų apatiją ugdant vaikų probleminį elgesį. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad yra tėvų, kurie nereaguoja į darbuotojų raginimą atvykti pasikalbėti, kiti nenori matyti vaiko problemų. Zhou ir kt., (2017), Suhonen ir kt., (2015), J. Scourfield ir kt., (2014) teigia, kad vaikų elgesio problemos glaudžiai siejasi su šeima, kurioje vaikas auga, todėl svarbu motyvuoti šeimas pozityviai auklėti savo vaikus, nukreipiant tėvus lankyti pozityviosios tėvystės kursus. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme, Dėl vaiko gerovės 2019–2021 metų veiksmų plano (2018) taip pat nurodoma, kad vaikų dienos centrai, siekdami didinti šeimos ir vaiko gerovę, turi vykdyti pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus.

Šis tyrimas atskleidė panašias tendencijas. Socialiniai darbuotojai nuoširdžiai siekia pagelbėti šeimai tinkamai auklėti savo vaikus, todėl tėvams, kurie abejingi vaikų elgesio problemoms ir stokoja tėvystės įgūdžių, rekomenduoja lankyti ***pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus vaikų dienos centre***. Tyrimu atskleista, kad pozityviosios tėvystės įgūdžių mokymai tėvams labai patinka, jie noriai lanko paskaitas, sužino naujų būdų, kaip tinkamai auklėti vaikus, kai kurie tėvai net domisi tęstiniais mokymais. Tyrimu atskleista, kad tėvai labai keičiasi išklausę šiuos mokymus, siekia pozityviai auklėti vaikus. Šio tyrimo rezultatai patvirtina ir S. Račkauskienės (2019) ir S. Burvytės (2016) atliktus tyrimus, kuriuose teigiama, kad tėvai, dalyvaudami šioje mokymo programoje, patiria daugiau teigiamų pokyčių šeimoje, gauna daugiau žinių apie vaiko raidą, įgyja daugiau pasitikėjimo savimi, pagerėja santykiai šeimoje.

Tyrimo rezultatai rodo, kad ne visi vaikų dienos centrai organizuoja pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo mokymus, todėl tėvams, kurie stokoja tėvystės įgūdžių, ***rekomenduoja lankyti šiuos kursus kitose įstaigose***, kuriose organizuojami tokie mokymai.

Apibendrinant tyrime gautus duomenis galima teigti, kad socialiniai darbuotojai neabejingi vaikų elgesio problemoms. Dėl įvairių vaiko elgesio problemų dienos centrų specialistai aktyviai bendrauja ir bendradarbiauja su visa vaiko šeima: teikia individualias ir grupines konsultacijas, konsultuojasi telefonu, lankosi jų namuose. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai pastebi ir tėvystės įgūdžių, pozityvaus vaikų auklėjimo spragas, todėl, siekdami padėti tėvams išsiugdyti pozityviosios tėvystės įgūdžius, siūlo pozityviosios tėvystės įgūdžių mokymus lankyti dienos centruose ar nukreipia tėvus juos lankyti į kitas įstaigas. Galima teigti, kad bendras šeimos ir socialinių darbuotojų darbas teigiamai veikia vaiko raidą, stiprina šeimos tarpusavio santykius, prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio formavimo.

2.2.3 Socialinio darbuotojo kompetencija ugdant vaikų pozityvų elgesį

Tyrimo metu siekta atskleisti, kokios kompetencijos svarbios socialiniam darbuotojui ugdant vaikų pozityvų elgesį. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirtos trys kategorijos: **žinios, vertybės, įgūdžiai**.

Išanalizavus tyrimo duomenis, nustatyta, kad socialiniam darbuotojui ugdant vaikų pozityvų elgesį svarbios **žinios** ***apie vaikų amžiaus ypatumus, psichologinės žinios, kaip bendrauti su vaiku, metodinės žinios, kaip organizuoti įvairias veiklas*** (14 lentelė).

14 lentelė. Socialiniam darbuotojui svarbios žinios ugdant vaikų pozityvų elgesį

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Žinios apie vaikų amžiaus ypatumus	„žinios<..>svarbios darbuotojui, nes leidžia kuo geriau ugdyti vaikų pozityvų elgesį, žinoti, išmanyti vaikų amžiaus tarpsnius, jų raidą“ (I1), „iš tikrųjų labai svarbu išmanyti tuos vaiko raidos tarpsnius, labai svarbu, nes kartais mums atrodo, kad tas elgesys yra netinkamas, o iš tikrųjų, kai išanalizuoji tą raidos tarpsnį, tai yra normalu ir tą reikia priimti kaip normalų išgyvenimą vaiko“ (I3), „Būtinai reikia žinoti ir išmanyti vaikų raidą“ (I5), „socialinis darbuotojas turi turėti daug žinių apie vaikų<...>amžiaus tarpsnių ypatumus, mokėti atsižvelgti į vaikų<...>gebėjimus, kartais net specialiuosius poreikius“ (I6), „socialinis darbuotojas turi turėti žinių apie vaikų vystymosi raidą<...>Tai yra pagrindas, manau, norint suprasti, kodėl vienais ar kitais metais vaikams pasireiškia bendros problemos, išryškėja panašus elgesys, kokie jų poreikiai. Reikalingos vaikų auklėjimo, ugdymo žinios įvairiais amžiaus tarpsniais“ (I9)
Psichologinės žinios, kaip bendrauti su vaiku	„svarbios ir bendrosios psichologijos žinios, įvairiose konfliktų sprendimo, bendravimo su žmonėmis, žmonių pažinimo situacijose<...>turi turėti žinių apie vaikų<...>psichologinius, pedagoginius aspektus<..>norint suprasti,<...>kokie jų poreikiai“ (I9), „pirmiausia, dirbant tokį darbą, reikia turėti didelį bagažą psichologinių žinių, reikia mokėti bendrauti, prieiti prie vaiko, suprasti ir įvertinti situacijas, laiku ir vietoje pasakyti tinkamą žodį“ (I11), „socialinis darbuotojas turi turėti daug žinių apie vaikų psichologiją<...>mokėti atsižvelgti į vaikų socialinę aplinką, situacijas ir gebėjimus<...>turėti įgūdžių dirbti su įvairių poreikių vaikais“ (I6)
Metodinės žinios, kaip organizuoti įvairias veiklas	„reikalingos taip pat labai tiek psichologinės ir pedagoginės žinios, būtina žinoti daug įvairių būdų, kaip užimti vaikus, juos sudominti“ (I10), „Jauniausią vaiką turime 5 metų šiandien, o vyriausią turime šešiolikmetį, du šešiolikmečius. Na, iš tikrųjų, labai didelis skirtumas ir trūksta tų profesinių žinių, tikrai jaučiu, kad trūksta, nes penkiamečio veikla yra visiškai kitokia nei šešiolikmečio“ (I8)

Tyrimu atskleista, kad socialiniams darbuotojams svarbu turėti ***žinių apie vaikų amžiaus ypatumus:*** *„socialinis darbuotojas turi turėti žinių apie vaikų vystymosi raidą<...>Tai yra pagrindas, manau, norint suprasti, kodėl vienais ar kitais metais vaikams pasireiškia bendros problemos, išryškėja panašus elgesys, kokie jų poreikiai. Reikalingos vaikų auklėjimo, ugdymo žinios įvairiais amžiaus tarpsniais“ (I9).* S. Burvytė (2016) savo tyrime pabrėžia, kad vaikų raidos etapų išmanymas leidžia geriau suprasti vaikų elgesį, emocijas, jausmus. Tai pažymėjo ir šio tyrimo dalyviai, teigdami, kad vaiko raidos etapų išmanymas leidžia jiems geriau ugdyti vaikų pozityvų elgesį, tenkinti vaiko poreikius, padeda efektyviai spręsti vaiko problemas.

Tyrimas atskleidė ir ***psichologinių žinių, kaip bendrauti su vaiku,*** svarbą: *„pirmiausia, dirbant tokį darbą, reikia turėti didelį bagažą psichologinių žinių, reikia mokėti bendrauti, prieiti prie vaiko, suprasti ir įvertinti situacijas, laiku ir vietoje pasakyti tinkamą žodį“ (I11).* Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad šios žinios jiems padeda užmegzti ir palaikyti kontaktą su vaikais, juos konsultuoti, tinkamai spręsti vaikų konfliktus, suprasti jų poreikius.

Tyrimo dalyviai pažymi, kad reikšmingos ir ***metodinės žinios, kaip organizuoti įvairias veiklas vaikams****: „reikalingos taip pat labai tiek psichologinės ir pedagoginės žinios, būtina žinoti daug įvairių būdų, kaip užimti vaikus, juos sudominti“ (I10).* Tyrimu atskleista, kad

socialinėms darbuotojoms svarbu, kad jų siūlomomis veiklomis vaikai susidomėtų, noriai į jas įsitrauktų. Tyrimo dalyviai pastebėjo, kad jiems reikalingos metodinės žinios organizuojant įvairias veiklas skirtingo amžiaus vaikams.

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, ugdydami vaikų pozityvų elgesį, išskiria psichologinių žinių, kaip bendrauti su vaiku, metodinių žinių, kaip organizuoti įvairias veiklas, ir žinių apie vaikų amžiaus ypatumus svarbą socialiniame darbe. Galima teigti, kad tyrimo dalyvių akcentuotų žinių taikymas socialiniame darbe teigiamai veiktų vaikų pozityvaus elgesio ugdymą, prisidėtų prie palankios vaiko socializacijos, aktyviau įtrauktų vaikus į dienos centro organizuojamas kasdienes veiklas.

Išanalizavus tyrimo duomenis, nustatyta, kad socialiniam darbuotojui ugdant vaikų pozityvų elgesį svarbios šios **vertybės**: ***meilė vaikui ir darbui, empatiškumas, kantrybė, nuoširdumas, dėmesingumas, pozityvumas, pagarba, emocinė stiprybė*** (15 lentelė).

15 lentelė. Socialiniam darbuotojui svarbios vertybės ugdant vaikų pozityvų elgesį

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Meilė vaikui ir darbui	„be galo svarbu asmeninės savybės, tai meilė vaikui ir nuolatinis noras jam padėti“ (I2), „pirmiausia tą vaiką priimti tokį, koks jis yra, ir niekada nesityčioti, nesakyti, kad jis ten kitoks negu kiti<...>reikia mylėti vaikus. Gal čia įgimtas toks mano dalykas, man visada patinka būti su vaikais, kokie jie bebūtų. Na, man kiekvienas vaikas yra vienodas, aš juos priimu tokius, kokie jie yra“ (I4), „na, pirmiausia, tai reikia mylėti šitą darbą. Mylėti vaikus“ (I5), „visų pirma vertybė, tai yra žmogus, pats žmogus. Ar jis kreivas, ar jis šleivas, ar jis protingas, ar kvailas, jis tiesiog žmogus ir jį priimti tokį, koks jis yra, ir nenorėti iš jo nieko išlipdyti<...>noras dirbti turi būti, turi mylėti savo darbą“ (I8), „kas dėl asmeninių savybių, tai išskirčiau<...>meilę žmonėms, geranoriškumą<...>tai, manau, pagrindinės, dirbančių su vaikais, specialistų savybės. Šios savybės pritraukia vaikus ir tėvus atsiverti, pasitikėti mumis, kaip darbuotojais, padeda mums nenusivilti žmonių netobulumu, klaidomis ir, atrodytų, beprasmiu darbu“ (I9), „darbuotojas turi<...>būti taikus ir visus mylėti vienodai<...>na, turime<...>gerbti, mylėti vaiką<...>kad<...>priimtų kaip draugą, pagalbininką, o ne tik darbuotoją“ (I10), „svarbu būti draugiškai ir pakančiai, vaikus mylėti, gerbti, kaip ir kitą bet kurį žmogų, dažnai sakom su kolegėm, jog mes, kaip antros mamos, rūpinamės, paklausiam, apsikabinam, paguodžiam, padedam pamokas daryti, vežamės visur ir net batukus mokinam užsirišti, na, viską, viską.... Todėl be meilės vaikui nežinau, kas galėtų taip dirbti“ (I12)
Empatiškumas	„manau, kad labai svarbu<..>empatiškumas“ (I1), „empatija ir nesmerkimas“ (I6), „o asmeninės savybės- tai empatiškumas“ (I7), „kas dėl asmeninių savybių, tai išskirčiau<...>empatiją“ (I9)
Kantrybė	„tos situacijos kelia pyktį ir mums ir tos kantrybės dažnai trūksta, bet reikia išlaikyti tą ramybę“ (I3), „asmeninės savybės tai<...>kantybė“ (I7), “išskirčiau<...>kantrybę” (I9), “reikia<...>būti be galo kantriai“ (I11)
Nuoširdumas	„manau, kad labai svarbu nuoširdumas“ (I1), „svarbu nuoširdumas<...>svarbu, iš tikrųjų, tas tikrumas, nes čia darbas su kauke, aš manau<...>jis bus vis tiek jau kitoks“ (I8), „turime būti nuoširdūs“ (I10)
Pozityvumas	„aišku, čia reikia energingumo, vis tiek reikia pozityvo, nes jeigu be energijos ir to tikėjimo, kad kažkas vis tiek bus gerai, čia irgi nepadirbsi“ (I8), „kas dėl asmeninių savybių, tai išskirčiau nuolatinį optimizmą“ (I9), „dienos centre dirbantis darbuotojas turi būti pozityvus, užkrėsti visus gera nuotaika“ (I10)
Dėmesingumas	„dėmesys klientam, nesavanaudiška pagalba yra tiesiog būtini, nes visi pastebi

	darbuotojo elgesį, kuris jokiu būdu, neturi prieštarauti jo deklaruojamoms vertybėms“ (I6) „Stengtis jam parodyti daugiau dėmesio<...>pavyzdžiui, berniukus aš veduosi apsipirkti, tada su jais išsikalbu<...>jiems labai patinka, jie jaučia atsakomybę“ (I4)
Emocinė stiprybė	„turi būti labai stiprus kaip žmogus, kaip asmenybė, turi sugebėti atsiriboti nuo tos aplinkos, kurioje vaikas auga, turi mokėti nepavargti dirbti su vaiku, kad jis netaptų to dalimi, kad jis nesektų pėdomis to, kuris skriaudžia moterį, kuris girtauja namuose“ (I11), „Svarbu būti stipriai asmenybei, nes stiprybė reikalinga tam, kad emociškai nepalūžtum, neperdegtum, socialinis darbuotojas, kuris mato įvairias šeimos ir vaikų negandas ir problemas, turi būti stiprus, nes silpnas dažnai nusivils ir nebus motyvuotas kažką keisti vaikų ir šeimų gyvenime“ (I12)
Pagarba	„pagarba kiekvienam asmeniui, kiekvienas yra vertingas, žmogaus gebėjimas keistis dėl geresnio gyvenimo<...>šios vertybės man padeda išlikti optimistiškai, dėl darbo rezultatų su klientu įgalinant keistis“ (I9)

Tyrimo rezultatai rodo, kad svarbia vertybe socialiniai darbuotojai linkę laikyti ***meilę vaikui ir darbui***: *„na, pirmiausia, tai reikia mylėti šitą darbą. Mylėti vaikus“ (I5).* Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai gerbia, palaiko ir myli visus dienos centro ugdytinius vienodai. Tikėtina, kad turėdamas artimą ryšį ir jausdamas darbuotojų meilę vaikas elgiasi pozityviau, nes nenori nuvilti žmonių, kurie juo nuoširdžiai rūpinasi. I. Liepinskaitės ir R. Motiečienės (2017) tyrimas atskleidė, kad socialinis darbuotojas užmegzdamas artimą ryšį su vaiku, tampa vaiko autoritetu ir gali lengviau įgalinti jį keisti probleminį savo elgesį.

V. Ivanauskienės ir L. Varžinskienės (2007) atliktas tyrimas rodo, kad socialiniams darbuotojams svarbu neteisti žmonių ir nesmerkti, nepaisant jų socialinės klasės, įsitikinimų ir kt. Tai akcentuojama ir Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodekse (1998) – reikia gerbti visų žmonių prigimtinę vertę. Panašias tendencijas pastebėjo ir šio tyrimo dalyviai: *„visų pirma vertybė- tai yra žmogus, pats žmogus. Ar jis kreivas, ar jis šleivas, ar jis protingas, ar kvailas, jis tiesiog žmogus ir jį priimti tokį, koks jis yra, ir nenorėti iš jo nieko išlipdyti<...>noras dirbti turi būti, turi mylėti savo darbą“ (I8).* Tyrimu atskleista, kad meilė vaikui ir darbui padeda darbuotojoms priimti vaiką (šeimą) tokį, koks jis yra, neteisiant jo ir nesmerkiant. Galima teigti, kad mylint vaikus ir darbą yra pasiekiama geresnių rezultatų ugdant vaikų pozityvų elgesį.

Tyrimo dalyviai pažymi, kad jiems taip pat svarbu ***empatiškumas, kantrybė, nuoširdumas, pozityvumas, dėmesingumas, emocinė stiprybė ir pagarba,*** ugdant pozityvų vaikų elgesį. Anot V. Ivanauskienės ir L. Varžinskienės (2007), socialinių darbuotojų vertybių įtaka jų profesionalumui labai reikšminga, nes socialiniai darbuotojai dirba su labiausiai pažeistais asmenimis, todėl turi rodyti pavyzdį klientams ir pasižymėti teigiamomis savybėmis. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad vaikai stebi aplinkinių elgesį, mokosi iš jų, todėl socialiniai darbuotojai vaikų dienos centre stengiasi palaikyti gerą nuotaiką, būti pozityvūs, energingi, dėmesingi, nuoširdūs. Užsienio mokslininkai A. M. Puroila, E. Estola ir L. Syrjälä

(2012) savo tyrime taip pat akcentuoja nuoširdumo, dėmesingumo, pozityvių tarpasmeninių santykių svarbą socialiniame darbe, teigdami, kad vaikai labai vertina šias socialinių darbuotojų asmenines savybes. Tyrimo dalyviai pažymi, kad jiems svarbu ir emocinė stiprybė, kad nepalūžtų, neperdegtų ir nenusiviltų menkais vaiko (šeimos) socialiniais pokyčiais.

Galima teigti, kad teigiamų savybių demonstravimas padeda vaikams keisti probleminį elgesį, skatina vaikus siekti teigiamų elgesio pokyčių. Socialiniams darbuotojams svarbiausia asmeninė vertybė, ugdant vaikų pozityvų elgesį, yra meilė - meilė vaikui ir darbui. Tyrimo rezultatai rodo, kad socialiniams darbuotojams labai svarbu visus žmones priimti tokius, kokie jie yra, gerbiant prigimtinę žmonių vertę. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai atkakliai stengiasi dėl klientų, nepaisydami nusivylimų. Tyrimo dalyviai labiausiai akcentuoja humanistines vertybes, nes dirbant socialinį darbą svarbu neteisti žmonių ir nesmerkti.

Išanalizavus tyrimo duomenis, nustatyta, kad socialiniam darbuotojui ugdant vaikų pozityvų elgesį svarbūs šie **įgūdžiai**: ***nuolatinis kvalifikacijos kėlimas, organizaciniai įgūdžiai, bendravimo įgūdžiai, pasitikėjimas savimi*** (16 lentelė).

16 lentelė. Socialiniam darbuotojui svarbūs įgūdžiai ugdant vaikų pozityvų elgesį

Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Nuolatinis kvalifikacijos kėlimas	„Lankau nemažai seminarų ir mokymų apie vaikus, jų raidą, amžiaus tarpsnius, bendravimo, kontakto užmezgimo būdus ir panašiai“ (I2), „reikia taip pat daug žinių, reikia tobulinti save, visoki mokymai vyksta mūsų darbe, tai mes stengiamės juose dalyvauti, tobulinti save“ (I5), „Reikia, aišku ir žinių<...>įvairūs seminarai, konferencijos, į kurias vykstame, praplečia mūsų tas mūsų žinias, papildo“ (I12), „metodų ieškojimas seminarų metu ar tai naratyvinės, ar tai kažkoks bendravimas be smurto, sakykime, metodo taikymas ir, sakykime, tie mokymai, bet darbui su vaikais ir su sutrikusio elgesio vaikais labai aktualu“ (I7)
Organizaciniai įgūdžiai	„turėti įgūdžių dirbti su įvairių poreikių<...>šeimomis. Gebėti organizuoti veiklą, administruoti, mokėti telkti žmones“ (I6), „būti atsakingai, pareigingai, kompetetingai“ (I5)
Bendravimo įgūdžiai	„turi būti komunikabilumo įgūdžiai, tu vis tiek turi išmokti, mokėti reikšti mintis aiškiai, kad vaikas suprastų, vis tiek turi prisitaikyti prie vaiko sąmoningumo“ (I8), „įgūdžiai reikalingi<...>bendravimo“ (I9)
Pasitikėjimas savimi	„manau, kad labai svarbu<...>pasitikėjimas savimi“ (I1)

Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodekse (1998) pažymima socialinio darbuotojo etinė atsakomybė savo profesijai. Socialinis darbuotojas, kuris siekia gerinti profesijos įvaizdį ir didinti jos reikšmingumą visuomenėje, pats tobulėti kaip profesionalas, turi nuolat tobulinti savo profesinę kompetenciją. Socialinis darbuotojas privalo tobulinti savo profesinę kvalifikaciją. V. Gudžinskienė ir D. Mačiuikienė (2012) taip pat teigia, kad socialiniams darbuotojams reikalinga tobulinti savo profesinę kvalifikaciją, taip užtikrinant aukštą socialinių paslaugų kokybę. Tai atskleidžia ir šio tyrimo rezultatai. Tyrimo dalyviai pažymi,

kad labai svarbu ***nuolatinis kvalifikacijos kėlimas*** socialiniame darbe: *„Lankau nemažai seminarų ir mokymų apie vaikus, jų raidą, amžiaus tarpsnius, bendravimo, kontakto užmezgimo būdus ir panašiai“ (I2).* Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai kelia kvalifikaciją, tobulina savo asmeninius ir darbinius įgūdžius, dalyvaudami įvairiuose seminaruose, mokymuose, konferencijose. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai domisi mokymais apie vaikų raidą, bendravimo, kontakto užmezgimo būdus, darbą su sutrikusio elgesio vaikais.

Tyrimo rezultatai rodo, kad svarbūs ir ***organizaciniai įgūdžiai*** socialiniame darbe. Tyrimo dalyviai nurodė, kad svabu turėti praktinių įgūdžių dirbti su įvairių poreikių vaikais (šeimomis), gebėti organizuoti, administruoti dienos centrų veiklą, atsakingai ir pareigingai atlikti savo darbą.

Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad svarbu ir ***bendravimo įgūdžiai***. Tyrimu atskleista, kad svarbu darbuotojams gebėti užmegzti ir palaikyti pokalbį su vaiku (šeima), aiškiai reikšti mintis, būti komunikabiliam. Galima teigti, kad bendravimo įgūdžiai reikalingi dirbant su vaiku (šeima) individualiai ir grupėje, sprendžiant įvairias problemas, bendraujant su kitomis įstaigomis ir institucijomis.

Tyrimas atskleidė ir ***pasitikėjimo savimi*** poreikį socialiniame darbe: *„manau, kad labai svarbu<...>pasitikėjimas savimi“ (I1).* Galima teigti, kad socialinis darbuotojas, kuris jaučia pasitikėjimą savimi, lengviau susidoroja su įvairiomis stresinėmis situacijomis darbe, emociniais ir fizniniais krūviais. Pasitikėdamas savimi darbuotojas priima geresnius sprendimus, kurie daro įtaką pozityviam vaikų elgesio ugdymui.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų dienos centrų socialiniams darbuotojams reikalingi organizaciniai, bendravimo įgūdžiai, nuolatinis kvalifikacijos kėlimas, pasitikėjimas savimi. Tikėtina, kad šie įgūdžiai prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio ugdymo ir skirtingų vaikų poreikių tenkinimo.

IŠVADOS

1. Vaikų probleminis elgesys turi daug ištakų: socialinė atskirtis, apleistumas, neigiami saitai su mokykla ir bendraamžiais, neturiningas laisvalaikio užimtumas, neigiama gatvės ir bendraamžių įtaka, negatyvi žiniasklaidos sklaida. Pirminis ir pagrindinis veiksnys, turintis reikšmingos įtakos vaiko probleminio elgesio formavimuisi, yra šeima ir jos auklėjimo stilius.
2. Vaikų dienos centrų paskirtis - užtikrinti visavertį vaikų užimtumą dienos centruose, teikti socioedukacinės paslaugas (socialinių ir higienos įgūdžių ugdymas, planavimas, organizavimas, pamokų ruoša, meninis ir darbinis ugdymas, išvykos, švenčių organizavimas, materialinė pagalba). Vaikų dienos centruose teikiamos socioedukacinės paslaugos prisideda prie pozityviosios vaikų socializacijos, esminių vaiko poreikių tenkinimo ir kokybiškesnio gyvenimo užtikrinimo. Mokslininkai pažymi, kad socialinių įgūdžių ugdymas yra svarbiausias veiksnys, lemiantis vaikų pozityvų elgesį. Vaikų dienos centrai naudoja ir kitas pozityvaus vaikų elgesio skatinimo strategijas: įdomias veiklas, prasmingą laisvalaikį, pozityvų ryšį su vaikais ir jų šeima, taip siekiama formuoti vaikų elgesį. Vaikų pozityvaus elgesio formavimuisi turi įtakos ir socialinio darbuotojo asmenybė, jo turimos vertybės, įgūdžiai, profesionalumas. Socialiniai darbuotojai turi pasižymėti stipria morale, teigiama bendravimo kultūra, pagarba kitiems, nuoširdumu.
3. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė šias socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose:
    - Vaikų probleminis elgesys dienos centruose pasireiškia įvairiai: necenzūrinių žodžių vartojimu, konfliktais, patyčiomis, melavimu, maištavimu, nenoru mokytis, besaikiu išmaniųjų technologijų vartojimu. Pagrindiniai vaikų probleminį elgesį lemiantys veiksniai – šeima (tėvų skyrybos, konfliktai ir smurtas šeimoje, tėvai stokoja socialinių ir tėvystės įgūdžių, kitų šeimos narių rodomas netinkamas pavyzdys, tėvų girtavimas, tėvų emocinės šilumos stoka, tėvams trūksta motyvacijos dirbti), mokykla (mokyklos mikroklimatas, sunkios mokymosi užduotys ir mokymosi spragos, patyčios), asmeninių ir socialinių įgūdžių (konfliktų sprendimo, mandagumo, savęs pažinimo, empatijos, kritikos

priėmimo, atsakomybės) stoka, medijos (smurtiniai filmai, animacija, smurtiniai kompiuteriniai žaidimai), bendraamžiai.

- Socialiniai darbuotojai į vaikų probleminį elgesį reaguoja ramiai ir supratingai, kalbasi su vaikais, stengiasi surasti individualų priėjimą prie vaikų, analizuoja vaikų pyktį, įvardydami jo priežastis, reikalui esant įsikiša, sudaro sąlygos vaikui nusiraminti.
- Vaikų dienos centrų vaidmuo, ugdant vaikų pozityvų elgesį, yra labai reikšmingas. Pozityvaus vaikų elgesio dienos centruose ugdymo formos: individualus pokalbis su vaiku, siekiant išsiaiškinti vaiko probleminio elgesio priežastis, taisyklių kartu su vaikais sukūrimas, įvairiose užimtumo veiklose ugdomi socialiniai įgūdžiai, bendradarbiavimas su šeima, kitais specialistais, nuobaudos, padedančios vaikui suprasti netinkamo elgesio priežastis, situacijų modeliavimas, skatinimas pačiam priimti sprendimus, įvairios vaikų tinkamo elgesio skatinimo formos, pagarbus darbuotojo santykis su vaiku, nuoširdus bendravimas ir ryšys su vaiku, vaiko tinkamo elgesio pastebėjimas.
- Veiksniai, kurie padeda socialiniams darbuotojams ugdyti vaikų pozityvų elgesį: prasmingi užsiėmimai, socialinių darbuotojų pozityvūs santykiai su vaikais, dėmesys vaikų saviraiškai, vaikų atvirumo skatinimas, vaikų mokymas(is) tinkamai elgtis įvairiose aplinkose už dienos centro ribų, emocijų pažinimas, elgesio vertinimo sistemos, vienodi socialinių darbuotojų reikalavimai vaikams, įsipareigojimų vykdymas. Veiksniai, kurie trukdo ugdyti vaikų pozityvų elgesį dienos centruose: menkas bendradarbiavimas su šeima, vaikų emocinės problemos, nereguliarus vaikų lankymasis dienos centruose, skirtingų šeimų vaikai, turintys skirtingą patirtį, žmogiškųjų išteklių stoka.
- Vaikų dienos centrų socialiniai darbuotojai neabejingi vaikų elgesio problemoms, todėl siekia bendradarbiauti su įvairių sričių specialistais, kurie savo kompetencijomis reikšmingai prisideda prie pozityvaus vaikų elgesio ugdymo. Bendradarbiaujama su kitais socialiniais darbuotojais, mokyklos darbuotojais, atvejo vadybininkais, vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais, policijos pareigūnais, biblioteka, bendruomene, dvasiškiais, savanoriais, visuomenės sveikatos centro specialistais, gaisrinės saugos specialistais, bendruomeniniais šeimos namais, psichologais. Aktyviai bendradarbiaujama ir su vaiko šeima:

socialiniai darbuotojai teikia individualias ir grupines konsultacijas, konsultuojasi telefonu, lankosi šeimos namuose. Socialiniai darbuotojai pastebi tėvystės įgūdžių spragas, auklėjant vaikus, todėl, siekdami padėti tėvams išsiugdyti pozityvios tėvystės įgūdžius, siūlo pozityviosios tėvystės įgūdžių mokymus lankyti dienos centruose ar nukreipia tėvus juos lankyti į kitas įstaigas.

- Socialiniams darbuotojams, ugdantiems vaikų pozityvų elgesį, svarbios psichologinės žinios, kaip bendrauti su vaiku, metodinės žinios, kaip organizuoti įvairias veiklas, ir žinios apie vaikų amžiaus ypatumus. Socialiniams darbuotojams reikalingi ir organizaciniai, bendravimo įgūdžiai, nuolatinis kvalifikacijos kėlimas bei pasitikėjimas savimi. Dirbant socialinį darbą svarbios ir tokios vertybės: meilė vaikui ir darbui, empatiškumas, kantrybė, nuoširdumas, dėmesingumas, pozityvumas, pagarba, emocinė stiprybė.

REKOMENDACIJOS

Vaikų dienos centrų darbuotojams

1. Svarbu daugiau dėmesio skirti vaikų dienos centrus lankančių vaikų socialinių įgūdžių ugdymui. Tyrimu atskleista, kad vaikų socialinių įgūdžių ugdymas turi reikšmingos įtakos pozityviam vaikų elgesiui.
2. Svarbu teikti vaikui ir jo šeimai kompleksinę pagalbą, siekiant sustiprinti šeimą, patenkinti esminius vaiko poreikius bei užkirsti kelią vaiko probleminio elgesio atsiradimui.
3. Aktualu nuolat tobulinti socialinio darbuotojo kvalifikaciją, siekiant įgyti kuo daugiau žinių apie vaikų raidą, bendravimo su vaikais metodus, pozityvaus vaikų elgesio skatinimo būdus.
4. Tikslinga bendrauti ir bendradarbiauti su kitomis vaiko gerove besirūpinančiomis įstaigomis ir institucijomis, kurios savo kompetencijomis prisidėtų prie pozityvaus vaikų socializacijos proceso.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adlienė, R. (2014). *Žiniasklaidos įtaka vaikų psichikos sveikatai ir prevencijos priemonės.* Prieiga per internetą: https://vpsc.lrv.lt/uploads/vpsc/documents/files/Informacija%20psichikos%20sveikatos%20klausimais/Informacija%20visuomen%C4%97s%20psichikos%20sveikatos%20stiprinimo%20klausimais/ziniasklaida_%20vaik_%20ps.pdf
2. Aleksienė, V., ir Tamulevičiūtė, D. (2007). Muzikiniai žaidimai hiperaktyvių vaikų pozityviam elgesio modeliavimui. *Socialinis ugdymas*, 4(15), 107-119. Prieiga per internetą: https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB4266020&context=L&vid=ELABA&search_scope=eLABa&tab=default_tab&lang=lt_LT
3. Baleišienė, R., ir Barkauskienė, R. (2007). Asocialaus elgesio ir saitų su mokykla sąsajos paauglystėje. *Socialinis darbas*, 6(2), 124-133. Prieiga per internetą: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13017/2062-4361-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Bandzienė, V. (2008). Socialinio darbuotojo veiklos ypatumai teikiant pagalbą vaikui iš skurstančios šeimos. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 1(1), 105-115. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30894/1/ISSN2029-0470_2008_N_1_1.PG_105_115.pdf
5. Barkauskienė, R., ir kt. (2014). Elgesio sunkumai ir asmenybės bruožai vaikystėje. *Psichologija*, 50, 18-32. Prieiga per internetą: https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB7907556&context=L&vid=ELABA&search_scope=eLABa&tab=default_tab&lang=lt_LT
6. Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai: Edukologinis tyrimas: Sistema ir procesas, ugdymo tyrimų idėjos ir problemos*. Vilnius: Edukologija.
7. Blažytė, V., ir Raižienė, S. (2014). Polinkį į delinkventinį elgesį turinčių ir tokio polinkio neturinčių paauglių draugystės kokybės palyginimas. *Pedagogika*, 113(1), 170-185. Prieiga per internetą: http://www.pedagogika.leu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/15/15
8. Bolkan, C., ir kt. (2010). Early adolescents' perceptions of mothers' and fathers' parenting styles and problem behavior. *Marriage & family review*, 46(8), 563-579. doi: 10.1080/01494929.2010.543040

9. Breidokienė, R., ir Ignatovičienė, S., (2015). *Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos.* Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
10. Briers, S. (2011). *Laimingos vaikystės psichologija*. Vilnius: Tyto Alba.
11. Bulotaitė, L. (2014). *Rizikingas elgesys: samprata, paplitimas, veiksniai. Monografija.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
12. Burvytė, S. (2013). Šeimos ir ikimokyklinių ugdymo institucijų bendradarbiavimas: pozityviosios tėvystės skatinimo aspektas. *Socialinis ugdymas,* 3(35), 122-136. Prieiga per internetą: http://socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/71/65
13. Burvytė, S. (2016). Tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pozityviosios tėvystės suvokimas. *Socialinis ugdymas,* 44(3), 36-57. Prieiga per internetą: https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB20962498&context=L&vid=ELABA&search_scope=eLABa&tab=default_tab&lang=lt_LT
14. Burvytė, S. (2017). Ugdytojų pozityvus edukacinis pokalbis kaip ikimokyklinio amžiaus vaikų harmoningo ugdymosi užtikrinimo sąlyga. *Socialinis ugdymas,* 47(3), 6–23. doi: 10.15823/su.2017.18
15. Burvytė, S., ir Nevaitė, R. (2013). Socialinio darbuotojo pagalba įtvirtinant pozityviosios tėvystės raišką šeimoje. *Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos: tęstinis mokslo straipsnių leidinys,* 2(2), 193-202. Prieiga per internetą: https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB4343037&context=L&vid=ELABA&search_scope=eLABa&tab=default_tab&lang=lt_LT
16. Buzaitytė-Kašalynienė, J., ir Liaudginaitė-Zamalienė, E. (2012). Vaikų dienos centrų tarpdalykinio bendradarbiavimo patirtis. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 6, 7-22. doi: 10.15388/STEPP.2012.0.1862
17. Cho Blair, K. S., ir kt. (2010). Use of positive behavior support to address the challenging behavior of young children within a community early childhood program. *Topics in early childhood special education,* 30(2), 68-79. doi: 10.1177/0271121410372676
18. Čiuladienė, G. (2013). *Paauglių konfliktai ir jų sprendimas ugdymo realybėje. Monografija.* Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.

19. Dijkman, M. A., ir kt. (2015). Adoption of the Good Behaviour Game: an evidence-based intervention for the prevention of behaviour problems. *Health education journal*, 74(2), 168–182. doi: 10.1177/0017896914522234
20. Durrant, J. (2012). *Stiprių santykių tarp tėvų ir vaiko kūrimo vadovas: teigiamas, vaiko teisių nuostatomis pagrįstas požiūris.* Vilnius: Baltijos kopa.
21. Dvarionas, D., ir kt. (2014). Įgalinančių socialinių paslaugų modelis socialinės gerovės politikos kontekste. *Filosofija. Sociologija*, 25(2), 89-97.
22. Eskytė, I. (2008). Socialinio dalyvavimo plėtotė vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 2(2), 143-163.
23. Flower, A., ir kt. (2014). Effects of the Good Behavior Game on challenging behaviors in school settings. *Review of educational research*, 84(4), 546–571. doi: 10.3102/0034654314536781
24. Gaižauskaitė, I., ir Valavičienė N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu.* Prieiga per internetą: https://ebooks-mruni-eu.skaitykla.mruni.eu/pdfreader/socialini-tyrim-metodai-kokybinis-interviu#
25. Geležinienė, R. (2016 spalio 27 d.). *Pozityvios elgsenos konstravimas individualiu, grupės ir instituciniu lygmeniu.* Pranešimas Specialiųjų mokyklų vadovų metodinė diena, Vilnius.
26. Gómez-Ortiz, O., ir kt. (2016). Parenting styles and bullying. The mediating role of parental psychological aggression and physical punishment. *Child abuse & neglect*, 51, 132-143. doi: 10.1016/j.chiabu.2015.10.025
27. Grudulaitė, L. (2016). The perceptions of children at a children day care centre about the authority of a social worker. *Acta paedagogica Vilnensia*, 36, 99-110. doi: 10.15388/ActPaed
28. Gudžinskienė, V., Burvytė, S., Barkauskaitė, M. (2017). Vaikų dienos centrų specialistų patirtys ugdant vaikų socialinius įgūdžius. *Pedagogika*, 4, 128-146.
29. Gudžinskienė, V., ir Barkauskaitė, Ž. (2016 rugsėjo 8 d.). *Specialistų, dirbančių vaikų dienos centruose, laisvalaikio organizavimo patirtys.* Pranešimas konferencijoje Jaunimo dalyvavimo ir atskirties, laisvės ir atsakomybės, Vilnius.
30. Gudžinskienė, V., ir Burvytė, S. (2016 rugsėjo 8 d.). *Socioedukacinė veikla kaip jaunimo teisių į laisvę ir atsakomybę užtikrinimo priemonė vaikų dienos centruose*. Pranešimas konferencijoje Jaunimo dalyvavimo ir atskirties, laisvės ir atsakomybės, Vilnius.

31. Gudžinskienė, V., ir Burvytė, S. (2018). Mentorystės patirtys padedant tėvams ugdytis pozityviosios tėvystės įgūdžius vaikų dienos centruose. *Pedagogika*, 130(2), 165-183. Prieiga per internetą: https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB30062138&context=L&vid=ELABA&search_scope=eLABa&tab=default_tab&lang=lt_LT
32. Gudžinskienė, V., ir Gedminienė, R. (2011). Psychological, social and learning difficulties experienced by children growing in families with alcohol addiction problems. *Socialinis ugdymas*, 16(27), 86-99.
33. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., Uscila, R. (2016). Vaiko teisių įgyvendinimo galimybės vaikų dienos centruose. *Pedagogika*, 121(1), 209–224.
34. Indrašienė, V., ir Šlapelienė, E. (2017). Vaikų požiūris į jų lankomus vaikų dienos centrus. *Socialinis ugdymas*, 3(14), 19-29.
35. Ivanauskienė, F. (2002). Pozityvusis vaikų skatinimas ir stimuliavimas šeimoje. *Pedagogika*, 61, 92-96. Prieiga per internetą: https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367157072567/J.04~2002~1367157072567.pdf
36. Ivanauskienė, V. (2008). Socialinio darbo su šeima teoriniai ir praktiniai aspektai. *Socialinis darbas*, 2(2), 77-86. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30947/1/ISSN2029-0470_2008_N_2_2.PG_77-86.pdf
37. Ivanauskienė, V., ir Varžinskienė, L. (2007). Socialinių darbuotojų profesinių vertybių raiška praktinėje veikloje. *Socialinis darbas*, 6(1), 76-82. Prieiga per internetą: https://www3.mruni.eu/ojs/social-work/article/view/2071/1881
38. Jančauskytė, G., Širiakovienė, A., Plaušinaitienė, A. **(**2013). Vaikų iš socialinės rizikos šeimų socialinių įgūdžių plėtojimo galimbės dailine veikla vaikų dienos centruose. *Socialiniai mokslai*, 1(39), **7**6-82.
39. Jonynienė, V. Ž., ir Dromantienė, L. (2002). Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje. *Socialinis darbas*, 2(2), 24-37. Prieiga per internetą: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13345/2216-4734-1-SM.pdf;sequence=1
40. Jonutytė, I. (2007). Asmenybės savybių svarba socialinio pedagogo profesinės veiklos sėkmei, jų tobulinimas. *Tiltai*, 2(39), 113-126. Prieiga per internetą: https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367163594888/J.04~2007~1367163594888.pdf

41. Joslyn, P. R., ir kt. (2014). Implementation of the Good Behavior Game in classrooms for children with delinquent behavior. *Acta de investigación psicológica*, 4(3), 1673-1682. doi: 10.1016/S2007-4719(14)70973-1
42. Justickaja, S., ir Giedrytė-Mačiulienė, R. (2015). Delinkvencinis elgesys ir lyčių skirtumai: situacinio veiksmo teorijos tikrinimas (pagal Tarptautinio jaunimo delinkvencinio elgesio, nuostatų ir viktimizacijos tyrimo (ISRD-3) duomenis). *Mokslo darbai. Kriminologijos studijos*, 4, 125-144. doi: 10.15388/CrimLithuan.2016.4.10730
43. Justickaja, S., Kalpokas, V., Ūselė, L. (2008). 15-17 amžiaus moksleivių delinkventinis elgesys ir viktimizacija Lietuvoje. *Teisės problemos*, 4(62), 67-108. Prieiga per internetą: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=727384
44. Kairienė, B. (2012). Tėvų ir vaiko santykių specifiškumas vaiko teisių įgyvendinimo požiūriu. *Socialinis darbas*, 11(2), 391–400.
45. Kairienė, B. (2013). *Agresyvaus tėvų elgesio su savo vaikais prevencijos prielaidos*. *Monografija.* Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
46. Kairienė, B., ir Ščerbakova, D. (2008). Vaikų patiriamo smurto mokykloje prevencinės galimybės. *Socialinis darbas*, 7(2), 67-75. Prieiga per internetą: https://www3.mruni.eu/ojs/social-work/article/view/1923/1739
47. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas.* Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
48. Karjalainen, P., ir kt. (2019). Group-based parenting program to improve parenting and children's behavioral problems in families using special services: A randomized controlled trial in a real-life setting. *Children and youth services review*, 96, 420-429. doi: 10.1016/j.childyouth.2018.12.004
49. Kepalaitė, A. (2012). Socialinių pedagogų ir socialinių darbuotojų prieraišumo stiliaus ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 1(26), 101–108.
50. Klanienė, I., ir Šmitienė, G. (2013). Mokinių prosocialaus elgesio skatinimas socialiai aktyvia veikla. *Tiltai*, 64(3), 141–152. Prieiga per internetą: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=92080619&site=ehost-live
51. Kuraitė-Žičkė, E. (2014). *Kaip sukurti veiksmingą skatinimo sistemą vaikui?* Prieiga per internetą: https://www.delfi.lt/gyvenimas/seima/kaip-sukurti-veiksminga-skatinimo-sistema-vaikui.d?id=63826480#/

52. Kuraitė-Žičkė, E. (2014). *Vaikų skatinimas: Kaip ir kada?* Prieiga per internetą: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-01-27-egle-kuraite-zicke-vaiku-skatinimas-ir-poveikis-elgesiui/113111
53. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija. Monografija*. Prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/SPPkat/pozityvioji%20socializacija.pdf
54. Kvieskienė, G., ir Celiešienė. E. (2016). Positive parenting through smart socialization. *Socialinis ugdymas,* 43(2), 65-75. Prieiga per internetą: https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB20873358&context=L&vid=ELABA&search_scope=eLABa&tab=default_tab&lang=lt_LT
55. Kvieskienė, G., ir Mockevičienė, D. (2002). Laisvalaikio reikšmė ankstyvajai prevencijai. *Socialinis ugdymas,* 5, 66-76.
56. Kvieskienė, G., ir Petronienė, O. (2007). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas. *Socialinis ugdymas,* 3(14), 60-79.
57. Lekavičienė, R., ir Antinienė, D. (2019). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai. Žinios ir užduotys.* Vilnius: Vaga.
58. Leliūgienė, I. (2012). *Socioedukacinis darbas bendruomenėje*. Kaunas: Technologija.
59. Leliūgienė, I., ir Simanavičiūtė, G. (2010). Pedagoginis tėvų švietimas kaip sėkmingos vaikų socializacijos prielaida. *Socialinis darbas,* 9(1), 114-121.
60. Leliūgienė, I., ir Vaišnoraitė, V. (2007). Studentų socioedukacinis darbas su rizikos grupės vaikais bendruomenėje: x bendruomenės atvejis. *Tiltai,* 1, 151-172.
61. Leliūgienė, I., Pielikytė, L., Kaušylienė, A. (2011). Socialinė – edukacinė aprėptis kaimo bendruomenėje: socialinio darbuotojo vaidmuo ir galimybės. *Socialinis ugdymas,* 15(26), 52-64.
62. Levi, V. (2013). *Nestandartinis vaikas, arba kaip auklėti tėvus*. Vilnius: Alma littera.
63. Liepinskaitė, I., ir Motiečienė, R. (2017). Įgalinančios socialinės paslaugos vaikų dienos centruose: Socialinių darbuotojų perspektyva. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai,* 20(2), 29-53. doi: 10.7220/2029-5820.20.2.2.
64. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2018). *Vaikų dienos centrų žemėlapis.* Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiku-dienos-centru-zemelapis
65. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2018). *2016-2017 metų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinis pranešimas.* Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-pranesimas

66. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2018). *Ieškoma būdų tobulinti vaikų dienos centrų finansavimą.* Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/ieskoma-budu-tobulinti-vaiku-dienos-centru-finansavima
67. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2018). *Vaikų dienos centrų veiklos, juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybių tyrimas. Galutinė tyrimo ataskaita*. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/10601_galutine-tyrimo-ataskaita_suderinta_2015-08-19_maketas_galutinis.pdf
68. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija: Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos (2018). Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/9752_metodines-rekomendacijos-dirbantiems-socialini-darba.pdf
69. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras: Įsakymas dėl vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijų patvirtinimo 2015 m. spalio 27 d. Nr. A1-609. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/10600_vdc_veiklos_rekomendacijos_a1-609.pdf
70. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras: Įsakymas dėl vaikų dienos centrų veiklos projektų atrankos konkurso 2019 metais nuostatų patvirtinimo ir komisijos sudarymo 2018 m. lapkričio 29 d. Nr. A1-680. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/90a24e60f3e011e88568e724760eeafa
71. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras: Įsakymas dėl vaiko gerovės 2019–2021 metų veiksmų plano patvirtinimo 2018 m. lapkričio 5 d. Nr. A1-612. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c529aef6e20411e8afb8c03742fcbc66?jfwid=14f22877ai
72. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 17(589).
73. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas (2006). *Valstybės žinios*, 43(1570).
74. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 38(1804).
75. Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007). *Valstybės žinios*, 80(3214).

76. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2017 metų veiklos ataskaita. (2018). Prieiga per internetą: http://www.vtaki.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos
77. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2019). *Valstybės žinios*, 33(8070.
78. Lietuvos statistikos departamentas (2018). Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-vaikai
79. Lin, Ch. (2018). The relationships between child well-being, caregiving stress, and social engagement among informal and formal kinship care families. *Children and youth services review*, 93, 203-216. doi: 10.1016/j.childyouth.2018.07.016
80. Liobikienė, T. N. (2009). Sisteminė pozityvios tėvystės raiškos ir ugdymo perspektyva. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 4(2), 107-123.
81. Lisinskienė, A. (2016). *Tėvų ir paauglių ugdomoji sąveika sportinėje veikloje* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: https://aleph.library.lt:443/F/?func=direct&doc_number=000070695&local_base=LITLI
82. Lynch, D., ir Keenan, M. (2018). The good behaviour game: Maintenance effects. *International journal of educational*, 87, 91-99. doi: 10.1016/j.ijer.2016.05.005
83. Malinauskienė, D. (2011). Vaikų smurtinį elgesį mokykloje skatinantys veiksniai. *Socialinis darbas*, 10(2), 229-240. Prieiga per internetą: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=102512
84. Malinauskienė, O., Vosylis, R., Erentaitė, S. (2010). Vyresniųjų paauglių lyties tapatumo ir tėvų auklėjimo stiliaus ryšiai. *Socialinis darbas*, 9(2), 135-143. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/496/17_malinauskiene_vosylis.pdf
85. Manimegalai, B., ir Parameswari, J. (2015). Influence of parental stress on challenging behavior of preschool children. *Indian journal of health & wellbeing*, 6(1), 86–89. Prieiga per internetą: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=101882180&site=ehost-live
86. Martin, A., ir Olson, K. R. (2015). Beyond good and evil: What motivations underlie children's prosocial behavior? *Perspectives on psychological science*, 10(2), 159–175. doi: 10.1177/1745691615568998

87. Masiliauskienė, E., ir Griškutė, V. (2010). Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiškos kontekstų empirinis tyrimas. *Mokytojų ugdymas*, 14(1), 138-155.
88. Milkintaitė, L., ir Marcinkevičienė, D. (2013). Socialinio darbuotojo realizuojami vaidmenys smurto pasireiškime socialinės rizikos šeimose. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 11, 81-89.
89. Misiūnienė, G., ir Tumosaitė, G. (2013). Daugiafunkcių centrų veiklos prielaidos ir galimybės. *Socialinis ugdymas*, 34(2), 121-138.
90. Motiečienė, R. (2012). Įgalinančių socialinių paslaugų konceptualizavimas socialinio darbo su šeima praktikoje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 10(2), 193-207.
91. Nasvytienė, D. (2005). *Vaiko elgesio ir emocinės problemos: kontekstas, psichologinis įvertinimas ir pagalba*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
92. Newton, E. K., ir kt. (2014). Do sensitive parents fosterkind children, or vice versa? Bi directional influences between children's prosocial behavior and parental sensitivity. *Developmental psychology*, 50(6), 1808–1816. doi: 10.1037/a0036495
93. Nordoff, J. (2015). Mastering whole family assessment in social work: Balancing the needs of children, adults and their families. *Journal of social work*, 15(4), 449–450. doi: 10.1177/1468017314568496
94. Pastorelli, C., ir kt. (2016). Positive parenting and children's prosocial behavior in eight countries. *Journal of child psychology & psychiatry*, 57(7), 824–834. doi: 10.1111/jcpp.12477
95. Petrylienė, N., ir Smilgienė, J. (2012). Skatinimas – tinkamas veiksnys ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūrai ugdyti šeimose. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 3(36), 190-194. Prieiga per internetą: http://gs.elaba.lt/object/elaba:6101872/
96. Petronienė, O. (2009). Kultūrinės edukacijos raiška sprendžiant socialines problemas. *Socialinis ugdymas*, 10(21), 31-44. Prieiga per internetą: http://leu.lt/download/724/socialinis%20ugdymas%2021.pdfhttps://www.google.lt/
97. Petronienė, O., ir Taljūnaitė, M. (2011). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumo geografinis veiksnys. *Filosofija. Sociologija*, 22(4), 455–465.
98. Pihlaja, P., ir kt. (2015). How do day - care personnel describe children with challenging behaviour? *Education inquiry*, 6(4). doi:10.3402/edui.v6.26003
99. Pivorienė, J., ir Abeciūnaitė, B. (2010). Individualaus ir grupinio socialinio darbo metodų derinimas dirbant su vaikais iš rizikos šeimų vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas*, 9(2), 40-47.

100. Pivorienė, J., ir Miliauskienė, V. (2006). Rizikos grupei priklausančių paauglių ir jų tėvų tarpusavio santykių ypatumai. *Socialinis darbas*, 5(1), 96-107. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/eac/11_pivoriene_miliauskiene.pdf
101. Plaušinaitienė, A., ir Masiliauskienė, E. (2009). Vaikų smurto mokykloje priežastys ir pasėkmės (vaikų patirties reprezentacijos). *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2(23), 174-181. Prieiga per internetą: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:sKlyltRuChoJ:gs.elaba.lt/object/elaba:6109185/6109185.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt
102. Prakapas, R. (2007). Socialinių darbuotojų veiklos Lazdijų rajono savivaldybėje ypatumai. *Socialinis darbas*, 6(2), 14-20. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/1b2/2_prakapas.pdf
103. Pruskus, V., ir Tuzienė, G. (2011). Agresyvaus elgesio prieš bendramokslius priežastys, dažnumas ir formos: mokinių, mokytojų ir tėvų vertinimas. *Santalka: Filologija, edukologija*, 19(2), 181–197.
104. Puroila, A. M., ir kt. (2012). Having, loving, and being: children's narrated well-beingin Finnish day care centres. *Early child development and care*, 182(3), 345-362. doi: 10.1080/03004430.2011.646726
105. Račkauskienė, S. (2019). Tėvų, patiriančių socialinę riziką, patirtys po pozityviosios tėvystės mokymų. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 14, 87-97. Prieiga per internetą: http://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttlk/article/view/260
106. Rėklaitienė, D., ir kt. (2010). Globos įstaigose ir biologinėse šeimose augančių vaikų aktyvaus laisvalaikio veiklos. *Ugdymas, kūno kultūra, sportas*, 4(79), 57-63. Prieiga per internetą: https://www.lsu.lt/wp-content/uploads/2018/03/ugdymas-kuno_kultura-sportas_2010-4.pdf
107. Rimkienė, R., ir Sabaliauskienė, R. (2015). *Tinkamo vaikų elgesio skatinimo būdai.* Prieiga per internetą: https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/biblioteka/vaiku-ugdymas/tinkamo-vaiku-elgesio-skatinimo-budai/757
108. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija.* Prieiga per internetą: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodol.pdf
109. Ruškus, J., ir kt. (2013). Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 12(2), 9-43. doi: 10.7220/2029-5820.12.2.1

110. Sadauskas, J., ir Leliūgienė, I. (2010). Socialinio darbuotojo kompetencijos veikti bendruomenėje struktūra. *Socialinis darbas*, 9(2), 56-63.
111. SADM tyrimas paslaugos šeimos gerovei. Palanki aplinka vaikams ir jaunimui: iššūkiai ir galimybės. Galutinė tyrimo ataskaita. (2013). Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2_SADM_tyrimas_paslaugos-seimos-gerovei_2013-07.pdf
112. Sarwar, S. (2016). Influence of parenting style on children's behaviour. *Journal of education and educational development*, 3(2), 222–249. Prieiga per internetą: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1161470&site=ehost-live
113. Scourfield, J., ir kt. (2014). Working with fathers to improve children's well-being: Results of a survey exploring service provision and intervention approach in the UK. *Children and youth services review*, 43, 40-50. doi: 10.1016/j.childyouth.2014.04.009
114. Sipovič, I. (2007). Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problematiškumas. *Viešoji politika ir administravimas*, 22, 85-95.
115. Skalická, V., ir kt. (2015). Reciprocal relations between student-teacher relationship and children's behavioral problems: Moderation by child - care group size. *Child development*, 86(5), 1557–1570. doi: 10.1111/cdev.12400
116. Skirmantienė, J. (2013). Neformaliojo ugdymo svarba pozityviajai socializacijai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 7, 108-118. doi: 10.15388/STEPP.2013.0.1400
117. Stevens, M. (2018). Parents' experiences of service saddressing parenting of children considered at-risk for future antisocial and criminal behaviour: A qualitative longitudinal study. *Children and youth services review*, 95, 183-190. doi: 10.1016/j.childyouth.2018.10.007
118. Suhonen, E., ir kt. (2015). Children's play behaviour and social communication in integrated special day - care groups. *European journal of special needs education*, 30(3), 287-303. doi: 10.1080/08856257.2015.1009707
119. Šinkūnienė, J. R. (2012). *Bendruomeniškumas, komunikacija ir muzika: sociokultūriniai negalios aspektai. Monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
120. Štuopytė, E. (2010). Socioedukacinė veikla: Jos formos ir būdai siekiant socialinės aprėpties. *Socialiniai mokslai*, 68(2), 103-111.
121. Tamutienė, I. (2018). Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 17(1), 24-37. doi: 10.5755/j01.ppaa.17.1.20605

122. Tarasovienė, A. L., ir Glebuvienė, V. S. (2008). Šiuolaikinės informacinės technologijos ir vaikų žaidimai. *Pedagogika*, 89, 70-74. Prieiga per internetą: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=77212
123. Targamadzė, V., ir Vaitkevičius, V. (2009). Panevėžio, Šiaulių ir Klaipėdos vaikų dienos centrų kaip vaikų socialinės atskirties mažinimo agentų veiklos problemų ir galimybių tyrimas. *Socialinis ugdymas,* 10(21), 18-30. Prieiga per internetą: http://leu.lt/download/724/socialinis%20ugdymas%2021.pdfhttps://www.google.lt/
124. Targamadzė, V., ir Valeckienė, D. (2007). Patyčių bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežasčių, formų ir pasekmių diskursas. *Acta paedagogica Vilnensia,* 19, 159-171. doi: 10.15388/ActPaed.2007.19.7548
125. Trumpauskaitė, K. (2016). Vaikų dienos centro socialinė edukacinė veikla, mažinant vaiko socialinę atskirtį. *Tiltas į ateitį*, 1, 342-347. Prieiga per internetą: https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAPDB20308105&context=L&vid=ELABA&search_scope=eLABa&tab=default_tab&lang=lt_LT
126. Umbrasienė, N., ir Narkauskaitė, L. (2010). Psichologiniai veiksniai, lemiantys vaikų rizikingą elgesį. *Visuomenės sveikata,* 3(50), 24-29.
127. Vaiko teisių konvencija (1989). Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848
128. Vaitkienė, N. (2013). Socialinės rizikos šeimų vaikų, lankančių dienos veiklos tarnybą, socialinių įgūdžių analizė. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 11, 124-135.
129. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., ir Liobikienė, T. N. (2012). *Gebėjimai socialinio darbo praktikoje (tėvystės ir vaikų socialinių gebėjimų lavinimas): mokomoji knyga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas.
130. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., ir Matulevičiūtė, D. (2016). Tėvystės įgūdžių lavinimas tėvų grupėse: socialinių darbuotojų patirties refleksija. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 18(2), 77-91. doi:10.7220/2029-5820.18.2.5
131. Vosylienė, E. (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku: mokomoji knyga*. Vilnius: Baltos lankos.
132. Zabulienė, I. (2018). *Vaiko ir šeimos poreikio pagalbai įvertinimas sisteminiu požiūriu*. Prieiga per internetą: http://www.svietimonaujienos.lt/vaiko-ir-seimos-poreikio-pagalbai-ivertinimas-sisteminiu-poziuriu/
133. Zambacevičienė, E. P., ir Vičkutė, L. (2004). Auklėjimo šeimoje stilius ir vaikų vertybės. *Ugdymo psichologija*, 11(12), 93-98.

134. Zhou, Y. Q., ir kt. (2017). Evaluation of positive parenting programme (Triple P) in Singapore: Improving parenting practices and preventing risks for recurrence of maltreatment. *Children and Youth services review*, 83, 274-284. doi: 10.1016/j.childyouth.2017.10.029
135. Žiobienė, E. (2006). Nepilnamečių interesų apsauga nuo neigiamo žiniasklaidos poveikio. *JURISPRUDENCIJA. Mokslo darbai*, 87(9), 31–36. Prieiga per internetą: https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2820/2624
136. Žygaitienė, B., ir Veličkienė, J. (2016). Šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas vykdant paauglių delinkventinio elgesio prevenciją. *Pedagogika,* 122(2), 60-75. Prieiga per internetą: http://gs.elaba.lt/object/elaba:8656521/
137. Žukauskienė, R. (2008). *Kokybiniai ir kiekybiniai tyrimai.* Prieiga per internetą: http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/kokybiniai-ir-kiekybiniai-tyrimai1.ppt
138. Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
139. Žukauskienė, R., ir Malinauskienė, O. (2008). Skirtumai tarp lyčių, prognozuojant elgesio ir emocinius sunkumus paauglystėje pagal asmenybės bruožus ir tėvų auklėjimo stilių. *Psichologija,* 38, 63-83. doi: 10.15388/Psichol.2008.0.2603
140. Žukauskienė, R., Malinauskienė, O., Erentaitė, R. (2011). Tėvų auklėjimo stiliaus ir emocinio intelekto sąsajos su vyresniųjų paauglių saviveiksmingumu ir saviverte pagal lytį. *Psichologija,* 44, 22-41. doi: 10.15388/Psichol.2011.44.2550

SANTRAUKA

VAIKŲ POZITYVAUS ELGESIO UGDYMAS DIENOS CENTRUOSE: SOCIALINIO DARBO PRAKTIKA

Magistro darbas

Tyrimo tikslas - empiriškai atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose.

Tyrime dalyvavo 12 socialinių darbuotojų, tiesiogiai dirbančių su vaikais dienos centruose. Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 32 iki 60 metų.

Tyrimo metodai. Magistro darbo empirinei daliai atlikti buvo pasirinkta *kokybinio tyrimo strategija*, kuria buvo siekta atskleisti, kokia yra socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose. Šis tyrimo tipas pasirinktas, nes leidžia atskleisti asmenines socialinių darbuotojų patirtis, ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose. Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinktas *pusiau struktūruotas interviu metodas*. Pusiau struktūruotu interviu metodu siekta atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose.

Tyrimo rezultatai. Tyrimo metu atskleista, kad vaikų dienos centruose atsiskleidžia labai įvairus vaikų probleminis elgesys. Pagrindiniai vaikų probleminį elgesį lemiantys veiksniai - šeima, mokykla, asmeninių ir socialinių įgūdžių stoka, medijos, bendraamžiai. Vaikų dienos centrų vaidmuo, ugdant vaikų pozityvų elgesį, yra labai reikšmingas. Tyrimu atskleista platus pozityvaus vaikų elgesio ugdymo formų spektras, plačiausiai taikoma forma - įvairiose užimtumo veiklose ugdomi vaikų socialiniai įgūdžiai. Tyrimo metu atskleista, kad socialiniams darbuotojams, ugdant vaikų pozityvų elgesį, svarbu žinios, vertybės, įgūdžiai, kurie teigiamai veikia vaikų pozityvaus elgesio ugdymą dienos centuose, įtraukia vaikus aktyviau dalyvauti kasdienėse veiklose, prisideda prie skirtingų vaikų poreikių tenkinimo.

Raktiniai žodžiai: *pozityvus, probleminis vaikų elgesys, socialinis darbuotojas, vaikas, vaikų dienos centras.*

SUMMARY

PROMOTION OF POSITIVE BEHAVIOR AT DAYCARE CENTERS: SOCIAL WORK PRACTICE

Master Thesis

The goal of the study is to reveal the experiences of social workers when promoting good behavior in children at daycare centers via empirical research.

A total of 12 social workers who interacted directly with children at daycare centers took part in the research. The age of the respondents ranged from 32 to 60 years.

Research methods. *The qualitative research method* was chosen for the empirical part of the paper in order to reveal the experiences of social workers when promoting positive behavior at daycare centers. This method was selected for its capacity to reveal personal experiences of social workers when promoting positive behavior of children at daycare centers. The qualitative research was based on *semi-structured interview*. The goal of the semi-structured interview was to reveal the experiences of social workers when promoting positive behavior of children at daycare centers.

Research results. The obtained results of the research revealed that the problematic behavior exhibited by children at daycare centers varied greatly. The key factors influencing the problematic behavior of the children were family, school, lack of personal and social skills, the media and the peers. The role of the daycare centers when promoting positive behavior of children was very significant. The research showed that the daycare centers had a wide range of positive behavior support methods. One of the most widely used methods was to teach children social skills through various activities. The study revealed that the social workers teaching children how to behave properly emphasized knowledge, different values and skills, which had a favorable impact on the promotion of positive behavior at daycare centers, actively involved children in daily activities and contributed to fulfillment various children's needs.

Keywords: *positive, problematic behavior of children, social worker, child, child daycare center.*

1 PRIEDAS

PUSIAU STRUKTŪRUOTAS INTERVIU

Esu Kristina Grabauskienė, Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir Socialinio darbo instituto Socialinio darbo magistrantūros ištęstinių studijų studentė. Šiuo metu rašau magistro baigiamąjį darbą, kurio tema „Vaikų pozityvaus elgesio ugdymas dienos centruose: socialinio darbo praktika". Šio darbo tikslas - atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikų pozityvų elgesį dienos centruose. Jūsų patirtimi pagrįsti konkretūs vaikų pozityvaus elgesio ugdymo pavyzdžiai yra labai svarbūs atliekant šį tyrimą. Todėl prašau Jūsų atsakyti į keletą klausimų.

Užtikrinu, kad, naudojant šio tyrimo metu gautą informaciją, Jūsų tapatybė nebus atskleista, bus išsaugotas Jūsų, kaip tyrimo dalyvio, konfidencialumas.

KLAUSIMYNAS

(Informacija apie informantus)

1. Prašau pasakyti, koks Jūsų amžius ir išsilavinimas.
2. Koks Jūsų darbo stažas, dirbant vaikų dienos centre?

(Probleminis vaikų elgesys)

3. Papasakokite, kokių šeimų vaikai lankosi jūsų dienos centre, iš kokių šeimų vaikų daugiausiai?
4. Su kokio amžiaus vaikais jūs dirbate dienos centre? Kaip jūs apibūdintumėte šio amžiaus vaikus?
5. Ar pastebite vaikų probleminį elgesį dienos centre? Jei taip, apibūdinkite, kaip jis pasireiškia? Pateikite pavyzdžių.
6. Kaip reaguojate į vaikų probleminį elgesį?
7. Apibūdinkite veiksnius, turinčius įtakos vaikų probleminiam elgesiui, pateikite pavyzdžių iš savos praktikos.
8. Kaip sprendžiate vaikų elgesio problemas dienos centre?
9. Kaip bendradarbiaujate su tėvais spręsdami vaikų elgesio problemas?
10. Kaip padedate tėvams, stokojantiems pozityvios tėvystės įgūdžių, juos ugdytis?

(Pozityvaus vaikų elgesio ugdymas)

11. Papasakokite, pateikdami pavyzdžių, kaip ugdote vaikų pozityvų elgesį vaikų dienos centre.
12. Apibūdinkite, kokie veiksniai ir kaip padeda ugdyti vaikų pozityvų elgesį.

13. Apibūdinkite, kokie veiksniai ir kaip trukdo ugdyti vaikų pozityvų elgesį.
14. Su kuo ir kaip bendradarbiaujate ugdydami vaikų pozityvų elgesį dienos centre?

(Socialinio darbuotojo kompetencija)

15. Papasakokite, kokios žinios, vertybės, įgūdžiai ir asmeninės savybės svarbios socialiniam darbuotojui ugdant vaikų pozityvų elgesį. Kodėl taip manote?

Ačiū už atsakymus.